

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldé-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigntatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Iskolaügyünk és a zsinat. Fejes István. — Van-e ok az udvarhelyi reductiora. Gönczi Lajos. — Az áll. ig. tanács r. üléséből r. t. — Vidéki élet: Az erdővidéki ev. ref. egyházmegyéből. r. l. — Egyházi lapok szemléje. — Külföld: (Luxemburg, Németország, Itália, Arabia, China.) — z—y. — Tárca: A csoda. Tíz éveskori emlékek. Irta: André Theuriot. Fordította: Julia. — Különfélék. — Körösvények. — Szerkesztő postája.

Iskolaügyünk és a zsinat.

Sátoralja-Ujhely, 1880. márcz. 2.

I.

A zsinat általános kérdésére nézve épen egy más egyházi lapban közlöm nézeteimet, de egy dolgot azon cikkben önként mellőztem, főleg azért, mert ez magában is kiváló fontosságú, s méltó tárgya, protestans körökben, a gondolkodásnak és minden oldalú megvitatásnak, és ez az iskolaügy.

A ki hazai ügyeinket figyelemmel kíséri, azon meggyőződésre fog jutni, hogy az állami kormányzat, az oktatásügygel, úgy szólván, zsákutczába került; és sem a meghozott törvényt, p. o. népoktatás terén, üdvös eredményre vezetni nem képes, sem a felsőbb tanügy rendezését — bár arra már több változó tervet kísérelt meg — keresztül vinni nem elég határozott. Fontos okai vannak mindkettőnek.

Ugyanis a népoktatási törvénynek egy vezérlő elve van, mely szerint a jó iskolák, bármily színezettel birjanak, jogositottaknak ismertetnek el. Ezen elv ellen, így pusztán magában, kifogást tenni igen bajos, és annak ellenében a protestansok, saját jellemük megsértése nélkül, nem is foglalhattak el szembe szökő állást; de mindamellott világossá lett, hogy az a kivitelben, a protestansok sérelmével jár, mert egy ruganyos, relativ fogalom, mint elv, fölötte alá van vetve a különböző felfogásnak, a kormányzók jóakarata, vagy esőkönnyös intentioinak. Így a nagylélkü és valójában szabadelvű b. Eötvös József őszintén fogta azt fel, és az állam képében beállott a felekezetek közé versenyzőül, a nélkül, hogy ezeknek jó vagy javítható iskoláit zaklatásnak tette volna ki; de már utána Pauler kezében összetörpült az egész ügy, s a dolog oly színben kezdett feltűnni, hogy a felekezeti verseny felköltése és kizsákmányo-

lása által czéloztatik az oktatásügy megoldatni, s innentől a községi iskolák fenyegetési eszközökké lettek jobbra is, balra is, hogy így a felekezetek zsebéből kisajtolt eredményeket mutathasson ugyan fel a kormány, de száz meg száz minden iskola nélküli községet hagyjon az alatt paragon, holott épen voltak felekezetek, melyek egyenesen rámutattak az üres térre, melyen a kormány a legüdvösebben fejthette volna ki erejét, ha ugyan azzal rendelkezett. E közben, nem állítom egész merően, hogy itt és amott nem jött létre néhány községi és állami iskola, de ezekről bizonyossá lett kettő; egyik az, hogy megbotránkozottató pazarlással állítottak fel épületek, melyek általában nincsenek arányban sem a helylyel, a hol épültek, sem a tanítói fizetések csekélységével; másik az, hogy ezen iskoláknak gondozására és főleg helyi felügyeletére majdnem mindenütt hiányzik a kellő szellemi és erkölcsi erő, s már ennél fogva is, nagyjában véve, alacsonyabb színvonalon maradnak, a csak félig-meddig rendezett protestans iskoláknál is.

Ezek a körülmények a ref. egyház kebelében átalakító hatást gyakoroltak azon felfogásra nézve, melylyel az 1868-iki népoktatási törvényt, majdnem általánosan, kedvezőleg fogadták. Mély indignatiót kelt elsőben is azon tudat, hogy egy aránytalan versenyre vagyunk kényszerítve, melyben, egy rossz akaratú kormány kezében, népiskoláink nagyrésze, minden perczen veszélyeztetve lehet; és aggodalmat kelt továbbá azon tény, hogy a mi miatt ez a veszély fenyeget, akár községi, akár állami iskolák képében, azokban mi, legalább ez idő szerint, s bizonyára még ezen túl is sokáig, a tapasztalt domináló, s érdekeinknek épen nem kedvező irányzatok folytán, bizalmat nem helyezhetünk; másrészt azok irányában még rongyainkra is büszkén mutathatunk.

A mely irányba a népoktatási törvény gyakorlati érvényesítése átcsapott, t. i. a felekezeti verseny kizsákmányolásának terére, azon irányban történt és történik azóta minden mozdulata a közoktatási kormánynak, s a felsőbb tanügy coordinatioja is ezen nyugszik, mint elven, mint alapon. Kitűnt ez már a jogakadémiáknak rendeleti úton való szabályozása alkalmával, midőn kettő közt lehetett választanunk: vagy feladni a tért és hagyni azt egészben a r. katolikusoknak, vagy más nagy érdekeink megsibbasztásával neki menni a versenynek. És a mint a kormány jól számított, mi kénytelenek voltunk ez utóbbit

választani, miután az anyagilag képtelen, s szellemileg magasabb nézpontra nem emelkedett kormány semmi biztosítékot nem nyújtott a felől, hogy szellemi irányunkkal öszszetalálkozó intézetek emelkednének majd, a netalán általunk üresen hagyott helyeken. És most ki merné állítani, hogy nem ugyanezen elvre lesz fektetve a középtanodai törvényjavaslat is? Erre nézve én ugyan azt hiszem, hogy ha a főfelügyelet kérdésében sikerült volna a kormánynak önálló törvényt keresztül vinni, maga a tulajdonképeni középtanodai törvényjavaslat nem került volna hamarjában a törvényhozás asztalára, hanem keletkezett volna egy, a jogakadémiaihoz hasonló rendelet, mely ismét a kormány közvetlen felügyelete alatt álló iskolákra tekintve, kancsal szemével ismét ránk is pillantott volna, s akarva, nem akarva, megint a vagyvagy helyzetbe kényszerít. Ugy gondolom, hogy ezen nézetemet eléggé indokolják azon félhivatalos nyilatkozatok, melyek itt-ott tétettek, hogy t. i. a hullámzó s meg nem állapodott irányok miatt nem volna még időszerű egy középtanodai törvény, mint közoktatási kormányunknak azon általános jelleme, mely szerint őszinte és egyenes lenni nem bír, vagy nem akar, hanem többnyire mellékúton törekszik valami célra, mint közelebb p. o. a pozsonyi egyetem felállítására, melyet a nemzet közvéleménye ellen úgy akar megkerülni, hogy rendelkezési úton bevégzett helyzetet csinál, azaz ott egy facultást apránként kiegészít, hogy a többi, annak idején, önként következzen; és ha már Debreczenről nem szólok, de a magyar Szegednek is felkoppanjon az álla, mert hát, hiában, Pozsonyban már, a terv szerint, előre készített fundamentumot nem lehet ignorálni! Oh, politika, politika! mely minden ízében ellenkezik a protestansoknak a tudomány függetlenségéről való nézeteivel, még szembe szökőbben a protestans érdekekkel, és a mi hazánkban annyiszor öszszetalálkozik a magyar nemzetiséggel is!

No már ily helyzetben és ily viszonyok közt, valóban itt az ideje, hogy a ref. egyház egyeteme közbeszóljon, és eddig nagyrészt tartózkodó állásából kilépve, fölvegye az összes oktatásügy terén, úgy a védő, mint — ha szükség — a támadó küzdelmek minden jogos és becsületes fegyverét. Azt hiszem, eddig elég türelmesek voltunk és nem zaklattuk saját bajainkkal a változó kormányokat, míg bel- és külfügyeinket hol igazították, hol megrontották és azt hiszem, hogy tovább, a haza és nemzet elleni vétség nélkül is, negatív állásunkban nem maradhatunk, hanem provokálnunk kell akár ezt, akár más kormányt az iskolai ügyeknek oly elintézésére, mely megnyugtató és áldásos legyen. Nem arról van szó, hogy a sok bonyolult kérdésekben fuldokló és fuldokolni fogó államkormányok nyakába még mi is felakaszszunk egy kérdést, hanem arról, hogy legalább egy dologban kibonyolítani segítsük, és ha lehető, helyesebb útra tereljük. Nem is arról van szó, hogy hitfelekezeti érdek-harcoknak kezdeményezői legyünk, hanem inkább arról, hogy az ellenünk folytatott titkos harcolókat nyílt tőrre kényszerítsük és igazságot s méltányosságot követeljük magunknak a múltért, jelenért és jövőért. Lám, a

katholicismus gondoskodik, hogy bármelyik kormány érezze befolyását és védje érdekeit, csak mi protestansok vagyunk oly szemérmesek és önmegtagadók, hogy igazságainkkal is félrehozódunk, hogy az önérdék gyanújával se terheltessünk, elveink, szellemünk, irányunk pedig az alatt, háládatosságból keresztül-kasúl gázoltassék!

Mit kellene hát tennünk? E kérdésre az adott helyzétből fog folyni a felelet, a mint egy második cikkben előadni megkísértem.

Fejes István.

Van-e ok az udvarhelyi reductiora?

Szász Béla egyetemi tanár és igazgató tanácsos u cikkére nekem, viszont van megjegyezni, illetőleg helyreigazítani valóm. Szász Béla az én állításaimat — miként szavaiból kivehető — indokolatlanoknak, sőt merészeknek találja, s nekem úgy tetszik, nem hajlandó hitelt adni a felvilágosító soraimnak. Meg van győződve, hogy én az igaztanácstól kinevezett deficitpusztító bizottság tagjai közül őt és dr. Jenei Viktor urat iskolánk irányában nem „egy kis jó akarattal“ működőknek tartom. Már pedig egy „kis“ jó akaratot tőlük megtagadni, melynek föltevését akkor is megvárják, — a mint Szász Béla mondja: — „midőn tanártársaink fizetésének bár ideiglenesen is, leszállításáról van szó“ — soha, sem okom, sem célom nem volt. Én azt állítom, hogy az udvarhelyi deficitet egy kis jó akarat tal könnyű elenyésztetni véglegesen. És ime egy „kis“ jó akarat meg is van!

A suprema inspectio kérdésében Szász Bélát láttuk mint a protestans szabadság és önállóság egyik harcosát, iskolánk autonomiájának védelmére kelni. De most vesszük észre, hogy csak a harcot folytatta az iskolák nevében mert a jogot leginkább a maga számára szeretné megtartani. Az udvarhelyi reductio melletti fellépése legalább ezt látszik mutatni, mert, ha e tanodánk helyi és anyagi viszonyait kellően ismeri, s mégis reducálni akar — mást nem gondolhatni.

Mikor iskolánk existenciája kérdéssé vált, 1856-ban, mert a német be akarta zárni, megmutatták — a számos áldozat tevők közt — a tanárok és pénztárnok is, hogy nemcsak fizetésükből, hanem saját zsebükből is tudnak érte áldozni. Collegiumunk történetében nem rút lap, melyen a tanárok adományai s köztük a ma is élő Kis Ferencz, Kovács Domokos és Zajzon Ferencz százai vannak feljegyezve, a kiknek most 25—30 évi szolgálatuk után fizetésüket akarják redukálni. Ezek s talán még fiatalabb hivataltársaik is megvárhatják azon „föltevést“, hogy ha a szükség kényszere főnforogna, nem csak fizetésök egy részéről lemondani, hanem utolsó filléreikből is készek lennének ez iskola iránti köteleességeket tehetségök szerint teljesíteni.

Az 1811-iki nagy pénz-devaluatio alkalmával iskolánk 22,000 forintot veszített, de egyesek áldozat-készsége még akkor sem engedte meg, hogy a tanárok fizetését leszállítsák. Az állami középisk. tanárok 1400 frt fizetés mellett minden 5 évi szolgálat után 100—100 frt fizetés-

pótlást kapnak, s most már közel az idő, hogy ezen ötöd-
éves pótlékot 2—200 frtra emeljék. S az erdélyrészi ref.
tanárok szerény fizetését Szász Béla nem emelendőnek, ha-
nem leszállítandónak tartja, midőn így ír: „az ilyen rend-
szeresített fizetést lehet is, kell is redukálni.“

Szász Béla szerint, az erdélyi ref. tanárok mostani
fizetése nincs biztosítva, hanem csak feltételes ígéreten
alapszik, s nevezetesen az udvarhelyi tanárok fizetése oly
feltételhez volt kötve, melynek a tanoda „jelenleg eleget
tenni nem tud.“ S mi volt az a feltétel? Felelet Szász
Béla szerint a tőkepénzek 10%-os kamatoztatása. Ezen
állítást az 1872. évi egyházkerületi közgyűlés jegyzőköny-
vének 88. pontjára fekteti, mely épen ellene bizonyítja s a
melynek a Szász Béla által elhallgatott részét az ig. tanács
91—1872 sz. alatt kelt leiratából ide irom szószerint:
„állandó igazgató tanácsunk kedves kötelességét tel-
jesíti, midőn a folyó 1872. évi augusztus 18—26. ig tar-
tott egyházkerületi közgyűlésnek határozatát, az egyes ta-
nodák tanárai fizetésük felemelése tárgyában, a jegyzőkönyv
érdekelt pontjának szóról-szóra közlésével, a mlgos. t. t.
előljárásnak ezennel hivatalosan is tudomására hozza:

Tárgyaltatván a sz.-udvarhelyi főiskola előljárásgá-
nak felterjesztése, mely szerint javaslatba hozza, hogy: a
rendes tanári fizetés — szállás mellett — 1000 frtra,
a segéd-tanári fizetés 600 frtra, osztály-tanítók fizetése
300—300 frtra emeltessék; ezen fizetések alapja
lenne, ha a főiskolai tőkepénzek 6%-nál ma-
gasabb kamatra kikölcsönzése engedélyez-
tetnék.

Egyházkerületi közgyűlésünk mindenik tanodánál, a
tanárok által jelenleg élvezett fizetése mennyi-
ségét, az egyh. főhatóság által helyben ha-
gyottnak tekinti, az egyes tanodák előljárásgainak a
tanárok fizetése berendezésére vonatkozó felterjesztését he-
lyeslő tudomásul vevén; a tanári fizetéseket mindenik
tanodánál azon összegben állítja meg, a mely összeg-
ben az egyes előljáráások az t javaslatba hoz-
ták, ennél fogva határozatilag kimondja“ stb.

Gönczi Lajos.

(Folytatása következik.)

Az áll. ig. tanács r. üléséből.

Kolozsvár, 1880, febr. 29-én.

Elnök főt. Nagy Péter püspök ur. Jelen voltak: Lés-
szai Ferencz, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla ig. taná-
csosok; Bodor Antal titkár, Deák József pénztárnok, Szabó
Ádám számvevő.

Az időközben elnökileg elintézett folydüggyek bejelen-
tetvén, az ig. tanács a tett intézkedéseket jóváhagyó tudá-
súl vette.

A sz.-szolnoki esperes felterjesztésére, a sz.-főke-
reszturi egyház építkezéseire kiutalt 924 frt 50 krból,
még benn levő 600 frtnak szabályszerű kiadása iránt a szük-
séges intézkedés pénztárnoknál megtétetett.

A nagy-enyedi Bethlen-főtanoda előljárásga jelenti,
hogy Bogdán Lajos volt gazdagondnok számadásaira tett
észrevételeit a nevezettel közölte, de az mindeddig mit sem
felelvén: 30 napi zárhatáridőt tűzött ki felelete beadására.

Az előljárásga intézkedése jóváhagyó tudásul vétet-
vén, felhivatott a tanodai előljárásga, hogy a kitűzött ha-
táridő eredménytelen letelése esetén a számadási s esetleg
a bünvádi peres eljárást ellene indítsa meg.

A sz.-szolnoki esperes felterjesztésére a nagy pa-
czali egyház erdeje eladásáról szóló szerződés némi mó-
dosításokkal megerősítettet.

A kézdi egyházmegye közgyűlésének ajánló felter-
jesztésére, a dálnoki egyházközségnek 4498 frt 22 krnyi
adóssága törlesztésére, egy darab fekvőségnek a polit. köz-
ség részére átbozsátása tárgyában, az ig. tanács, tekintve
az egyháznak tetemes adósságait, s a beperesítés által fe-
nyegető veszélyt: a vásárt elvileg engedélyezte, de egy-
szersmind utasította esperest a szerződés szabályszerű ki-
állítására, ennek előzetesen a polit. hatóság részéről való
jóváhagyásnak kieszközlésére; fenntartván magának egy-
szersmind a dálnoki egyház ily tetemes adósságba merülése
okainak és okozójának kiderítésére a szükséges intézkedést
megtenni.

Az első magyar ált. biztosító társulat 178 frt 70
krnyi összeget, az 1878-ik évi biztosítások százaléka fejé-
ben, kiosztás végett megküldvén, a számvevő kiszámítása
szerint abból nyert a) a közp. papi özvegy-árvaialap együt-
tesen 133 frt 8 krt; b) a szebeni egyházmegye, mint biz-
tosító egyházi hatóság 65 krt; c) a deézi egyhm. 10 frt
23 krt; d) az udvarhelyi 15 frt 25 krt; e) a sz.-szolnoki
5 frt 81 krt; f) a v.-hunyadi 6 frt 95 krt; g) a kézdi
3 frt 20 krt; h) a sajói káptalan 73 krt; i) a fogarasi
egyházközség 1 frt 75 krt; k) az illyefalvi egyhközség 45
krt, a mely kiosztással kapcsolatban az egyházi épületek
biztosítása tárgyában az ig. tanács több rendbeli felhívást
intézett és rendelkezést tett némely egyházmegyékhez.

Ugyanaz az 1879-iki biztosítások százaléka fejében
megküldvén 130 frt 17 krt, pénztárnok utasítottott annak
letétbe helyezése, és számvevő a kiosztási terv elkészítése
iránt.

A nagy-enyedi Bethlen-főtanoda előljárásga felter-
jesztése folytán, azon főtanodánál alkalmazva levő Schmidt
György torna-tanító és úszó-mesternek fizetés-felemelés
iránt beadott kérvénye elutasítottott.

A görgényi egyházmegye tanácsa ajánló felterjeszté-
sére a felfalúsi egyház által vásárolt pusztas belső telek
vételéről kelt szerződés helybenhagyottott.

Ugyanannak felterjesztésére radnóthfái egyház-
község és Sz.-Régen városa között kötött csere-szerződés
megerősítettett.

Ezekon kívül előadatott még számos kisebb fontosságú
és közérdekl nem bírő tárgy.

r. t.

VIDÉKI ÉLET.

Az erdővidéki ev. ref. egyházmegyéből.

1880. február hó.

Egyházmegyénk folyó évi február 19-én tartotta tisztújító közgyűlését.

A közgyűlés első tárgyát képezte az egyházmegyei képviselők választásáról beérkezett jegyzőkönyvi kivonatok felbontása és megvizsgálására kiküldött igazoló bizottság jelentése.

A választások mindenütt törvényes rendben folytak le, minek folytán valamennyi választás igazoltatott, és a képviselők névsora felolvastatván: jegyzőkönyvre vétetett.

Ez megtörténvén, esperes Szász József afa a gyűlést megalakultnak jelenti ki, s rövid búcsú-beszédében üdvözlővén a közgyűlést, Istennek áldását kéri annak további működésére, s minthogy hivatalának hat éves ciklusa betölt: az esperesi széket elhagyja és felhívja a közgyűlést új esperes-választásra.

Az esperes-választás, Pető Mózes lelkész korelnöklete alatt, megejtetett, még pedig a szavazatszedő bizottság jelentése szerint: beadatott összesen 27 szavazat, ebből 23 Szász József-re esett, s így, mint legtöbb szavazatot kapott, ismét ő lett esperesé.

Következett a házassági és köztörvényszéki tagok — az utóbbiaknál a világiaknak is — megválasztása. Házassági törvényszék tagjai lettek: Karácsony György, Zsigmond Ferencz, Pető Mózes, Révay Pál, Biró András és Bartha Imre; köztörvényszéki tagok a) világi részről: Bartha János, Nagy Lajos, Móricz József, Boda Imre és Zsigmond Béniámin; b) egyházi részről: a házassági törvényszék tagjai, Biró András kivételével, ki helyett Borbáth Márton jött be köztörvényszéki tagnak.

E választások után, egyházmegyei fő- és aljegyzőafiai, bár hivataloskodásuk idejéből még pár hét hátra van, a gyűlés színe előtt lemondanak, és kéri a közgyűlést, méltóztassék azt elfogadni, és mindkét állomásra az új választást elrendelni.

Jóllehet az esperesi körlevélben a jegyzők újra választása nem volt jelezve, s így a törvényes forma nincs megtartva: mindazonáltal a dolog lényegére nem lát közgyűlésünk semmi nehézséget, mely miatt a választást el kellene halasztani.

Mindkét állomás közfelkiáltással tölthetett be. Főjegyző lett: Zajzon Mihály, aljegyző: Révay Pál.

Olvastatott végül a rikánbeli testvér egyházmegyék communitási elnöke, nt. Szini János esperes ur átirata a folyó évi egyh. ker. közgyűlés fogadtatása — és a négy egyházmegyében a kepezés egyöntetűségére, a sepsi egyházmegye által tett indítvány tárgyában, folyó évi márczius 15-ére kitűzött communitási gyűlésről.

Az egyházmegye felkérte esperes afiát egyházmegyénket a gyűlésen, az irt tárgyokban, képviselni, s az utóbbira vonatkozólag útasította lelkész afiat, hogy minden a kepezésre vonatkozó régiebb és újabb rendeleteket az egyház-

községek jegyzőkönyveiből irjanak össze, s márczius 1-ig az esperesi hivatalhoz küldjék be.

Ezek után esperes afa a nap öröme és az egyházmegyei képviselők iránti hálája kifejezésül egy általa, s az ő költségére rendezett 30 terítékű szerény papi ebédre hívott meg, hol szintén teljes számban voltunk jelen. Volt pohárköszöntés — quantum satis — melybe úgy belemegedtünk, hogy szintén feledni kezdtük: mily derme sztő hidegen zúg a „Nemere“ oda künn!

r. l.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A „Prot. egyh. és iskolai Lap“ból. Ballagi Mór „pro aris et focis“ cím alatt sajtóügyünkről szól.

Egy német író hasonlata szerint, az emberiség haladási mozgalmában úgy tesz, mint a részeg paraszt, kilóra akarván ülni, hol túlveti magát azon, hol innen marad rajta. A Bach-korszak és napjaink összehasonlítása igazolja e hasonlatot. A Bach-korszakban a társadalmi rend főbiztosítékát abban látták, hogy a hivatalok s azok képviselői ne nyuljhozzám virágoknak voltak declarálva. Prottmann ur ügyelt a sajtóra, a ki az írók és zsebmetszők felett egy szusz alatt szokott itélni.

A Prottmann-korszak megbukott; beléptünk a dolgok mai rendjébe, s legalább a sajtót illetőleg, a régi rendszerrel merőben ellenkező úton haladunk. De hát nyeregben vagyunk-e most már? E kérdésre cikkirót a sajtószabadsággal való visszaélések indítják, melyek már egyházi téren is kezdenek mutatkozni.

Sokan aggodalommal nézik a sajtó e magatartását, mely — Desewffyként — „minden oltárt leront, kivéven azt, melyre önmagát emeli fel az önszeretet.“ E félelem nem illik hozzánk. A prot. egyház a sajtóval egyidejűleg született, folytassa hát azzal együtt pályafutását. Mindenel, a mi jó, lehet rosszúl élni. De ezért nem kell magát a bonumot kárhozthatni.

A modern államban az időszaki sajtó a polgár forumát képezi. Itt nyilvánítja a közügyek feletti nézeteit, itt ellenőrzi a tisztviselőket stb. A szerkesztő azonban nem bír, nem is járhat minden közlemény valóságának végére; tehát tért kell nyitnia pro et contra. Ez úton a társadalom és sajtó egymást képezik, fejlesztik. E kettőt egymástól elválasztani nem lehet és — „wie man in den Wald hineinruft, so schallt es wieder.“

Részünkről aláírjuk Ballagi nézeteit. De — eltekintve attól, a mi e cikkre tán alkalmúl szolgált (Mitrovich és „egy ifju pap“ szövéltása) — még kell jegyeznünk, hogy a „tisztességes“ sajtó és „tisztességes“ társadalom akár minő kiabálást nem tűrhet el. Tisztességes társadalomból való ember nem szennyezi be magát brutális személyeskedéssel és tisztességes sajtó nem ad helyet az effélének. Ám, nálunk az a baj, hogy vannak emberek és szerkesztők, a kiknek erről sejtelmük sincs.

A „Protestans Hetilap“-ból. Joó István folytatja „temetési szertartásainkról“ megkezdett cikksorozatát.

Temetéseinknél nagy szerepet játszik az igehirdetés; melyben azonban igen nagy része van az emberi hiúságnak és féltűnési váagnak. Régebben csak kor vagy érdem után lehetett valaki „piédikációs halottá“; ma mindenki, a kiért megfizetnek. És a halotti beszédek áradoznak a dicsőítéstől és ez tetszik a népnek. A lelkészeknek nincs bátorságuk megtagadni a halotti beszédet azok fölött sem, kik hitvány és erköcstelen életet éltek. És ha már beszélnek: nincs bátorságok igazat szólni; sőt a helyett, hogy megrónák a vétet és bünt, mesterségesen keresett dicséretetekkel halmozák el az elhalt sommirekellőt. Ezért vesztette el a halotti prédikáció becsét és jelentőségét a műveltebb és jó izlésű közönség előtt.

A nép hiúsága annyira megy, hogy néhol 3—4 papot is megszónokoltatnak egy temetési szertartáson. Eltart a temetés ilyenkor 3—4 óra hosszat, s az alatt ott kinozzák a szegény éneklő gyerekeket, ott az egész publikumot.

Egyik izléstelen kinövése a halotti beszédeknek a — búcsuztatás. Néhol prózában, máshol éktelen versekben mondják végig a „nemzetséglevelet“. És e búcsuztatók igen gyakran tele vannak hazugságokkal. Megtörtént, hogy a férj kegyetlensége miatt öngyilkossá lett asszonyával a kántori búcsuztató bocsánatot kéretett a férjtől.

Szabad-e, lehet-e így profánálni az igehirdetést?

Az egyházi beszédnek vissza kell szerezni valódi méltóságát, legyen az Isten beszédének megfelelő igazság. Emelje ki az érdemet, a hol van; a bünös felett pedig, ha nem lehetséges mindig a hibák megrovása, legalább méltatlan megdicsőítésre ne nyissa ki ajakát senki és soha.

A búcsuztatókat pedig végkép meg kell szüntetni, mint minden jó izléssel ellenkező profanatioját a prot. cultusnek. Hisz ezeket már a Geleji katona kánonja is eltiltotta volt. Állítsuk hát vissza a kánon hatályát!

K Ü L F Ö L D.

Luxemburg.

(A biblia hivatalos meghatározása.)

Az „Angol és külföldi biblia terjesztő társulat“ Luxemburg kormányzó testületéhez kérvényt intézett az iránt, hogy ügynökeinek a nagy herczegség területén a működés megengedtessek. A pénzügyek vezetőjétől azonban e furcsa választ kapta: „Becses levelükben kifejezett abbéli óhajuknak, hogy Hardy Miklósnak, mint az önök ügynökének, a biblia elárúsítása a nagy herczegség területén megengedtessek, sajnálattal bár, de nem tehetünk eleget; csupán az almanachok és imakönyvek elárúsítását engedhetjük meg, a biblia pedig nem tartozik ezek közé.“ Tehát egy ország, melyben nem szabad bibliát árulni?!

Németország.

(Az egyetemek látogatottsága.)

Németország 17 egyetemét 1868-ban összesen 2270 theologus látogatta. 1876-ban e szám jelentékenyen megcsökkent, 1539-re szállt le. Az utolsó évben kis lendületet nyert, mert 1914-re emelkedett, tehát 375-el többre, mint 1876-ban, de 356-al kevesebbre, mint 1868-ban.

Itália.

(A kath. missio-társulat.)

A katolikus missio-társulat, mely Rómában székel, a múlt évben 6.600,000 frankot költött céljai megvalósítására. Ez összeg legnagyobb részét China s az Indiák vették igénybe. E hat és fél millió felét közadakozás útján Franciaország adta e missio társulatnak. A másik fele Németországból, Belgiumból, Oiaszországból stb. gyült össze. E roppant összeg azonban csak ötödét teszi azon borzasztó mennyiségű pénznek, melyet a prot. missiok elköltötenek, melyeknek a múlt évi budgetjük is 32 millió frankra rugott.

Arabia.

(Emlék a keresztyénség őskorából.)

Egy tudós utazó (a Temoignage szerint) az Euphrát vidékének egy kevéssé ismert pontján, Zabad körül, két őskeresztyén templom romjait földözte fel; ezek mellett talált egy bemohosodott kőfeliratot, melyen egy kérő fohász volt írva, zavaros görög nyelven, smás két ismeretlen nyelven, Szt. Jánoshoz.

China.

(Protestans belmissio.)

1830-ben egész Chinában csupán 3 benszülött állott a protestans missio szolgálatában, s a többi missionáriusok mind idegenekből kerültek ki; 1877-ben 318 protestans egyházköztség volt már, 13515 hívővel. A múlt év folyamán az egyház benszülött bivei körülbelül 50.000 franknyi összeget tettek össze adakozás útján, a belmissio költségeinek némi részben való fedezésére. A protestans missionariusok jelenben 92 állomáshelylyel birnak, 432, az egyház birtokát képező földdel. Van összesen 702 templomuk s kápolnájuk; rendes fiiskolájuk 31, rendes leányiskolájuk 39, 259 heti iskolájuk, mindezekbe összesen 5739 tanuló jár. Van 21 theologiai tanodájuk 236, s 115 vasárnapi iskolájuk 2605 tanulóval. Összesen 473 női s férfi missionarius működik a hit terjesztésén; ezeken kívül van 73 felszentelt benszülött lelkész, 519 laicus prédikátor, 77 bibliaárus, 92 biblia magyarázó. Végre, hogy már szinte unalmassá vált statistikai kimutatásunkat befejezzük, megemlítjük, hogy fenntartanak 18 kórházat s 24 gyógyszer-tárt, s ezekben már 135,381 beteget gyógykezelttek.

—z—y.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA

A CSODA.

TIZ ÉVESKORI EMLÉKÉK.

Irtá: *ANDRÉ JHEURIET.*

Fordította: *Julia.*

II.

(Vége.)

Nagynéném e szavakat halkán mormolva, önmagához látszék intézni. Ha kissé több élettapasztalattal bírok, észrevettem volna néném zavarát, s ha kissé ékesebb szóló vagyok, hasznomra fordítom lelki habozását, hogy kissé fölényt nyerjek fölötte. Az „Ave Mária“ története kemény csapást mért Voltaire-ias eszméire, s mivel tudta, hogy nem szokásom hazudni, az eset, a gödör fenekén elmormolt imáról, azon perczen, midőn csaknem a halál torkában voltam már, egész hölcselmi rendszerét merőben felforgatta.

— Jer csak — folytatta kevés vártatva — ne süsd úgy le fejedet, hanem felelj nyiltan. Ha megmondod az igazat, nem feddelek meg.

E szavaknál tiszta fényű szemeivel áthatólag tekintett reám, mintha lelkem mélyéig akarna kifürkészni.

— Azt állítják, — folytatta meglehetősen izgatott hangon, hogy midőn a kender-áztató gödör fenekén voltál, egy „Ave Máriát“ imádkoztal el; igaz-e ez?

Nagynéném becsületes, egyenes lelkű tekintete csodálatos módon zavarba ejtett, elnyomott lelki furdalásaim ismét kinózni kezdtek, s nem volt bátorságom másodízben is hazugságot mondani; egészen leverten ezt dadogám:

— Nem, édes néni.

Teréz néni homloka e szavakra kiderült; megkönnyülten sohajtott fel, s önelégülten csóválta fejét, rezegtette tokás állát, s így kiáltott fel:

— Tudtam én azt jól, hogy az egész csak nevetséges költemény. De hát aztán, kis fattyú, miért hitettél el a Péche kisasszonyokkal ily mesét?

Miért? Oh! itt következett már a magyarázat kényesebb része.

Elfordítottam szemeimet, s titkon a fal és tetőzet festményeire tekintettem. A „Psyché szerelmeit“ ábrázoló metszvény szerencsére eszembe juttatta nagynénémnek a regényes kalandok iránt érzett vonzalmát, és a gyermek-ész ama találékonyságával, mely fel bírja fedezni az öreg emberek gyengéit, s azokból hasznot húzni, egyszerre azon gondolatom támadt, hogy elkövetett hazugságomat szerelmi felhevülésem rovására háritom. Félénk habozással elbeszéltem nagynénémnek, hogy mennyire szerelmes vagyok a kis Francineba; ő is jelen volt a Pécheéknél tartott vallatásnál, és csak azért hazudtam, hogy azon esemény által megnyerjem szívét, valamint azért buktam be oly véletlenül az

áztató-gödörbe, mert siettem őt mentől előbb közlőrl lát-hatni.

Mentől tovább haladtam bizalmas közléseimben, nagynéném arcza annál derültebb lett; végre nagy szája mosolyra vonúlt.

— Hogyan, te mihaszna, tehát szerelmes vagy, ily fiatalon? Valóban már nincsenek is többé gyermekek.

E plátói és gyermekek szerelme meg tudta nyerni nagynéném tetszését, s kifogyhatlan volt a kérdezősködésben felőle. Szíve láthatólag meglágyult irányomban, s már-már azt kezdtem hinni, hogy feledékenység fátylát fogja boitni, álszerelmemre, midőn hirtelen felállt, s így szólt:

— Mindegy, bárhogyan történt is, nagy hibát követél el, hogy hazudtál és nem akarom, hogy ez a balga történet hire tovább is fenntartsa magát a városban... Jer!

Megragadta kezemet, s kivonszolt a szobából. Egy szempillantás alatt áthaladtunk a közös udvaron, s nagynéném felrántva az ajtót, halványan, képemből kikelve, betaszított maga előtt a varró-terembe.

Még most is előttem lebeg ama szoba kinézése, berontásunk perczében. Hortensia kisasszony emelvényén ülve, ruha-mintákat szabott, Celéna kisasszony egy vállfűző elkészítésével foglalkozott, a varró-leányok munkájukra hajolva, öltögettek, s a kertre nyiló ajtó tárva állt, keretébe foglalva az előtte levő zöld lugas egyik zugát, honnét a virágzásban levő kázsia-bokor egy illatos ága benyúlt a műterembe. Távolról hallszott a folyóban fürdő kacsák hápegása; időnként az enyhe szellőfuvallattal finom virágillat áradt be a kertből.

Teréz néni megpillantásakor, ki csak nagyon ritkán tette be lábát a szomszédnőhez, egyszerre csend állott be a szobában; a tanoncok felemelték fejeiket, Celéna kisasszony felállt, mire megsörrent az oldalán függő olvasó, s Hortensia gyorsan leszállt emelvényéről.

— Kisasszony, üdvözlöm kegyedéket! — szólalt meg nagynéném — s bocsánatot kérek, hogy alkalmatlankodom... De mivel unokaöcsém felől egy nevetséges és helytelen történet, holmi csodás esetről, kering a városban, és mivel nem akarok én is hozzájárulni a tévhit és babona terjesztéséhez, azért jöttem, hogy kijelentssem kegyedék előtt, miszerint jóhiszeműségükkel csunyan visszaéltek. Mindabból a sok balgaságból, mit e kölyök elfecsegett itt, egy szó sem igaz.

Az elképpedés oh! felkiáltása röppent el egyszerre valamennyi varró-leány ajkáról, s azután borzasztó csend állt be a műteremben. Szerettem volna száz lábnyira a föld alá sülyedni, s inkább abba is beleegyeztem volna e perczen, hogy ismét ott lubicskoljak a vízzel telt gödör fenekén, mint-hogy ily nyilvános megszégyenülést álljak ki. Celéna kisasszony szoborrá látszott merevülni, s Hortensia kisasszony, mint kakaspulyka kivörösödve, földreejtette a kezében tartott singet.

— Szent szűz anya! — mormogta végre — mit mond kegyed Vagueur kisasszony! . . . Az lehetetlen; e gyermek nem kockáztathatta annyira lelki üdvét, ily szentségtörést követve el. Inkább reméllem azt, hogy kegyed előtt volt hitszegő, félve, hogy megharagítja . . . Az emberek iránti tisztelet arra indit néha bennünket, hogy elpalástoljuk az igazat azok előtt, kik nagyvilági nézetekkel bírnak, és . . .

— Én nem tartozom a nagyvilághoz — vágott szavába nagynéném — s e gyermeket semmi önérdék nem indítja arra, hogy engem megcsaljon. Különben csak is azért jöttem, hogy a dolgot egészen tiszta világításba állítsam.

— Mindenesetre — jegyezte meg Celéna ildomosan — még egy jámbor hazugság is előbbre helyezhető volna, az oly botránnyos igazmondásnál.

— No, igazán szép dologra oktat! — kiáltott fel nagynéném kitörve, s mély megbotránkozás hangján. — A hazugság mindig csak hazugságnak marad, s nem akarom, hogy unokaöcsém sem engem, sem másokat megcsaljon . . . Halljuk, semmiházi, felelj minden habozás nélkül, igazat mondtál-e az előbb nekem, és semmi mást, mint a tiszta igazságot?

— Azt, édes néni.

— Hazugságokat beszéltél-e el e kisasszonyoknak, hogy érdekessé tedd magad előttök? igen vagy nem?

— Igen, édes néni.

— És így igaz, nemde, hogy mikor a gödör fenekén voltál, nem mondtál ott el semmiféle imát?

— Nem, édes néni.

— No láthatják, hölgyeim, hogy az egészben nem volt több csoda, mint mennyi itt e perczen tenyeremen van. Nézetem szerint, az egyedüli csodás dolog az, hogy kegyedék oly könnyen elhitték e kölyöknek hazugságait. Ily módon kovácsoltatnak aztán a szent legendák!

— Kegyed nagyon gyors és merész ítéletében, kisasszony! — felelt éles hangon Celéna kisasszony — ki mondta azt kegyednek, hogy a szent szűz nem mentette-e meg tudtán kívül e gyermeket?

— Akkor bizony — felelt vissza nyersen Teréz nagynéném — a szent szűz ugyancsak kevésbé ismerte fel, hogy mi megy végbe e ficzkó szívében. Ha tudta volna, hogy a haszontalan fiú szerelmes a kis Francineba, s hogy épen utána szaladott azon perczen, mikor begurult a vizzel telt lyukba, alkalmasint nem nyújtott volna segédkezet, hogy kihuzza őt onnét. Nem mintha sajnálnám, hogy így végződött. Azt mindig kétlem, hogy a könnyelmű léhák számára külön gondviselés létezik! . . .

Jó napot kívánok, s ajánlom magamat hölgyeim!

Valóságos párthai nyilvánzó volt; a mint elpattintotta Teréz néném, azonnal méltóságteljesen kilépett az ajtón, engem ott hagyva szégyenemmel; a mélyen megbotránkozott varrónék közepette.

Nem tudtam, hova rejtőzködjem el, kétségbeesett pillantásokat vetettem jobbra, balra.

— Ej! a csunya kis hazug! — kiáltottak fel karban a tanuló-lánykák.

Hortensia kisasszony ismét felemelte volt a földről elejtett singét, s jelentősen hajlogatva azt kezében, az ajtóra mutatott vele:

— Haszontalan kis hitehagyott! — kiáltott fel — pusztulj innét, s soha többé be ne tedd lábadat hozzánk, különben

— A jó Isten meg fog büntetni tetteidért — sápi-
tott Celéna kisasszony — miközben siettem elpárologni,
— még rossz véget érsz fiú!

Rossvége is lett reám nézve valósággal. Szülőim, hogy elfojtsák bennem a kora érettség heves vérpezsdülését, mely oly nagyratörő korcs hajlásokat képes előidézni ifjúságom fáján, időszerűnek találták, valamely tanodába bellebezni merész gondolkodású személyemet.

Francine belépett a Domonkos rendi zárdába, s többet soha sem hallottam felőle.

Szegény nagynéném is néhány évvel ezután meghalt. A festett papírral burkolt szoba nem létezik többé, s az egész házat újból építették; hanem Don Quichotte-omat még most is őrzöm.

Midőn lapozgatok benne néha, úgy tetszik, hogy az elmúlt évek egyenként elenyésznek, a mint tovább-tovább forgatom a lapokat. Ismét látom magam előtt az ócska könyvekkel telt ládát, a törött lábú karszéket, a sárga fűrtű cytisust, a zamatos illatú gyümölcsessel megrakott vesszőből font szárítót. Kéjjel vélem ismét beszívni az elshant harmincz év édes balzsamát; és e minden forduló lappal felújuló mult, élénk színeivel, ez mondható valódi, igaz csodának; az ilyet magának öreg nagynénémnek is, daczára Voltaire-ias skepticismusának, el kellett volna ismernie, s méltán csodálkozhatott volna felette.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. márcz. 6-án.

— **Esperes-választás.** A gy.-fehérvári egyházmegye, néhai Elekes György helyére Tóth Sándort, az egyházmegye eddigi jegyzőjét, egyhangulag esperessé választotta. Helyettes jegyző Weres Sándor, sárdi pap, lett. Az utóbbi választás ellen azonban néhányan tiltakozást jelentettek be, azon ürügy alatt, hogy a választás nem volt a tárgysorozatba előre fölvéve. Nem is lehetett fölvéve, miután az esperes-választás pillanatáig a jegyzői állomás nem volt üres.

— **Gyászhir.** Antal Ferencz, dr. Antal Lászlónak, a m.-vásárhelyi ref. egyházközség nagyérdemű főgondnokának testvér bátyja, egyházi tanácsos, régebben polgármester-helyettes, árvaszéki elnök, utóbb közgyám, a 76 éves köztisztviselőben állott, szelid és vallásos lelkű aggastyán, múlt hó 26-án egy végzetes pillanatban öngyilkossá lett. A megrendítő esemény széles körben keltett közrészvétet. Nyugodjék békében!

— Újabb merénylet. A csári jubileum napjáról a pétervári sürgönyök nagy örömmel jelenték, hogy a nihilisták semmi zavargást sem okoztak. De az öröm nem tartott sokáig; másnap már új merénylet történt. Ezuttal gróf Loris-Melikoff, a teljhatalmú diktátor volt kiszemelve áldozatul. Szerdán délután két órakor, midőn a gróf haza kocsizott, elegáns öltözetű fiatal ember leste a kapunál, s a mint a gróf kilépett a kocsiból, az ismeretlen egészen közelről revolverből rálőtt; a golyó átfurta Loris-Melikoff köpenyét, de a grófot nem sebesítette meg, mivel ez pánczélinget viselt. A merénylő másodszor is akart löni, de a gróf ráütött karjára. A merénylő aztán menekülni akart, de Loris-Melikoff maga megragadta s földhöz vágta, mialatt a rendőrök odasiettek és elfogták.

— A „Keresztyén magvető“ márcziusi füzeté a következő gazdag tartalommal jelent meg: Bogáthi Fazakas Miklós, XVI-ik századi magyar theologus és költő. Jakab Elektől. A francia reformált egyház jelen állapota. Charraud Dezsőtől, a „Modern Review“-ból. A nyugdíjintézetek külföldön. A magyar néptanítók országos nyugdíj- és gyámintézete. Az unitárius közönségnél tervelt nyugdíj és segélypénztár. Kővári Lászlótól. Egyházi Szemle cs. A sz.-kereszturi tanoda tovább fejlesztésének kérdése: I. Kiss Sándortól. II. Sándor Jánostól. III. Egyed Ferencztől. Kuriai határozatot házassági ügyben. Derzsi Jézseftől.

— A budapesti ref. főtanoda könyvtárát, melynek diszét a Ráday grófok gyűjteménye képezi, jelenleg szorgalmasan rendezik dr. Kiss Áron és Pekry Elek tanárok. A rendezéssel valószínűleg elkészülnek a tavaszig s ekkora 25—30,000 kötetre rugó könyvtárta közhasználatnak fogják átadni.

— Egyházi statisztika. A magyar statisztikai hivatal által az „Egyház és tanügy 1877-ben“ címmel kiadott füzet a magyarországi egyházakról a következő főbb adatokat tartalmazza. A római katolikus egyházban van 21 káptalan, 324 kanonok, 196 apát, 165 prépost, 72 fő-s 336 alesperes, 3151 plébános, 1246 káplán, 36,328,152 lélek. A növendék papok száma 970. Van 22 tanító képezde, 5445 iskola, 7476 tanító, 188 szerzetesház 2130 baráttal, 595 zárda 1131 apáczával. A gör. kath.-oknál van 8 káptalan, 71 kanonok, 19 apát, 7 prépost, 2108 plébános, 2420 tanító, 553 barát. A gör. keleti egyházban van plébános 76, barát 16, 2129 tanító, 2,129, 695 lélek. Evangélikus pap van 846, tanító 2221, tanuló 130,830, lélek 1,058,228. Helvét-hitvallású lelkek száma 1,902,821, pap 1999, tanító 2903, tanuló 181,371 Unitáriusoknál a lelkek száma 54,327, pap 106, tanító 170, tanuló 6182. Zsidóknál a lelkek száma 542,766, pap 735, tanító 796, tanuló 737,27.

A főtiszt. püspök ur a következő körözüvényeket bocsátotta ki:

Felhívás.

236—1880. Mellékelve küldöm az „előfizetési felhívást a magyar ref. vallásu presbyterek könyvére“, sziveskedjék meleg ajánlatával arra munkálni, hogy e czélszerű művecske kellő pártolásra találjon.

Tudású!

203—1880. Vallás- és közoktatásügyi m. k. miniszter ur ő nagyméltósága f. évi jan. hó 19-éről 702 sz. alatt értesít, hogy Rátonyi János sz.-péteri ref. tanító a néptanítói pályától örökre eltiltatott.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

Köröztetnek.

233—1880. Széki egyházmegyénkben a somkerek-i III-ad, a búzai, m.-földvári, p.-kamarási IV. oszt. lelkészi állomások. Pályázati határnap mind a négy állomásra márcz. 10-ike. Folyamodványok mind a négy állomásra t. Báthori Dániel esperes aához Székre küldendők.

254—1880. Szilágy-szelnoki egyházmegyénkben a monói lelkészi állomás. Javadalma: minden házaspártól: 2 véka jól megrostált búza, vagy annak piaci ára, egy véka zab, vagy annak árában egy váltó húszas, 3 veder bor, vagy annak árában 80 kr; a félbérések, kik közé a maguk örökségén lakó özv. asszonyok, ha 14 évesnél nagyobb fiok nincs és özv. férfiak tartoznak — féleennyit fizetnek; a szegény rendű özv. asszonyoktól 3 ing vászon. Stola: helybeliek esketéséért a menyaszonytól egy tisztességes kendő, kereszteléséért 8 váltó garas, temetéséért 2 frt o. é., a vasárnapi tanításért az ifjak segédkeznek az aratásnál. Minden igás marhával biró gazdától 1 szekér tűzi fa, a marhával nem biróktól 50 kr., anyakönyvi kivonatért 40 kr. Can. port.: 9 hold 1370 □ öl szántó, 9 hold 20 □ öl kaszáló; a szántóból a búza alá valót 2-szer megszántja, a lelkész által adott maggal beveti és elboronálja az egyházközség, a kaszálót pedig levágja, felgyűjti és betakarítja; egy gyümölcsös kert használata, melynek kerítéséről és adójáról lelkész tartozik gondoskodni. Az összes jövedelem pénzre számítva 412 frt 81 kr. Ezen fizetésért Egerhát l. egyházközséget is gondoznia kell a lelkésznek. Pályázati határnap márcz. vége.

255—1880. Ugyanezen egyházmegyénkben a völcseői kántor tanítói állomás. Javadalma: minden házaspártól, mely a papnak két véka búzát fizet, egy véka, mely a papnak egy vékát fizet, $\frac{1}{2}$ véka búza. 14 szekér tűzifa; temetéséért 20 kr. Tandijban: a kezdőktől $\frac{1}{2}$ véka szemes málé, $\frac{1}{2}$ szekér fa, $\frac{1}{2}$ veder must, az eléhaladottaktól 1 véka szemes málé, 1 veder must, 1 szekér fa. Pályázati határnap márcz. 15-ike.

256—1880. Ugyanezen egyházmegyénkben a sz.-ardói lelkészi állomás. Javadalma az egész bérfizetőktől 2 véka, a félbérfizetőktől 1 véka búza; törökbuzát ki-ki tehetsége szerint fizet; a kiknek boruk terem, azoktól 1 veder 5 kupa must, a kiknek nem terem azoktól 50 kr; a kiknek zabjuk terem 1 véka zab, a kiknek nem terem, azoktól 10 kr. Faváltság czímen 20 frt. o. é. Can. port. 12 hold 137 □ öl szántó, melyből 8 véka férőft megszánt, a lelkész által adott maggal bevet és elboronál az egyházközség; 2 hold 150 □ öl kaszáló. Stola: kereszteléséért 20 kr, esketéséért idegenektől 80 kr, helybeliektől 2 gyalog napszám és egy kendő. A fekvőségekért az adót lelkész fizeti. Az összes jövedelem pénzre számítva: 301 frt 15 kr. Pályázati határnap márcz. 31-ike. Folyamodványok e három utóbbira t. Szabó Pál esperes aához Diósadra küldendők.

Kolozsvártt, 1880 feb. 26.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Mátyás Zsigmondnak, M.-Lápos. Három hó elteltével, ellenbirálat közlése nem indokolható.

Bartha Lajos, esperesnek. Tortos. Szabad-á a cikkben rövidíteni? A tér felette szűk.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztéségi kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIDÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Iskolaügyünk és a zsinat. Fejes István.—Tue-la
—Van-e ok az udvarhelyi reductiora. Gönczi Lajos.—Az áll. ig. ta-
nács n. üléséből r. t. — Vidéki élet: A sz.-szolnoki egyház-
megyéből. Pár szó a visitatiohoz. Botka Károly. — Egyházi la-
pok szemléje. — Külföld (Olaszország, Anglia, India, Egyesült
Államok, Ausztrália.) — z — y. — Tárca: Egy szép emlék 1848-ból
„Dobos János országgyűlési reform. lelkésznek utolsó egyházi be-
széde, az 1848-ik évi országgyűlés alatt. Pozsonyban, márczius 26-án.“
— Különfelek. — Szerkesztő postája. — Hirdetés.

Iskolaügyünk és a zsinat.

Sátoralja-Ujhely, 1880. márcz. 9.

II.

Előre kell bocsátanom, hogy én az oktatásügy kér-
désében az állam jogát egyáltalában félre nem ismerem, s
tudok képzelni állapotot, midőn általánosabb nézponok a
mai protestans felfogást parallelizálhatják; s ennél fogva én,
remélve és gondolva, mire az első fellángolásakor némi
okom is volt, hogy valamely magasabb szellem áramlata
ily pont felé ragadja oktatásügyünk vezérlőit: nem voltam
barátja a merev felekezeti tendenciáknak, sőt a népoktatás
terén a községi iskolai rendszert sok tekintetben üdvösnek
tartottam a felsőbb oktatásban pedig a szakiskolákra nem
öhajtottam volna kiterjeszteni a protestansok versenyét. A
községi iskolai rendszernek barátja lettem volna azért, mert
hazánkban ezer meg ezer azon kisebb községek száma, melyek-
ben két-három felekezet tart fenn iskolákat, melyek paed-
gógikailag, még jó belső szervezet mellett is, mindig töké-
letlenek lesznek; nemzetgazdasátiilag pedig, akár az anyagi,
akár a szellemi erőt vegyük számba, két-háromszoros erőt
foglalnak le egy helyett ugyanazon cél hiányosabb eszköz-
lésére. Azonban ezen ideára az állam nem is gondolt; sőt
a mi ehhez szükséges lett volna, először, a megyei közvé-
leménynek a népoktatásügyhöz megnyerése és felhasználása,
másodszor, a felekezeti érdekeknek békés megnyugtatása,
szembeszökőleg épen azok ellen működött; így hát p. o.
a protestansokat csak azért is elidegenítette a községi
iskoláktól, mert a törvényben kimondatik ugyan a vallás-
és erkölcs tanítása, de annak terhe a feleke-
zetekre hárítottatik, holott ezen terhet, okszerűleg, az állam-
nak kellett elfogadni. Autonomiánknak a szakiskolákra ki-

terjesztéséről lemondtam volna azért, hogy az állam e téren
önállóan, minden felekezeti versenyt kizárva, magasabb
szempontokból képviselje a mivelődés érdekeit; mi pedig
erőinket azon közelebb fekvő intézeteinkben értékesíthessük, a
hol különben is a protestans szellem mélyebb gyökeret verni
hivatva van. Mert a protestans szellemet gondolkodásomból
egy percze is ki nem hagytam; tudtam ugyan erről, hogy
ennek már jó része átment a köztudatba, tehát már min-
denütt fúj; de meg voltam győződve arról is, hogy annak
intézményei által, a társadalomra továbbra is hatni, annak
egyensúlyban haladását vezérelni, előtte a mivelődés fák-
lyáját tiszta fényben lobogtatni, nemcsak elvi érdeke, hanem
általános emberies kötelessége; hazánkban pedig, még ezeken
felül, specialis nemzetiségi és a szabadság lelkét fentartó
hivatása is.

Ezen meggyőződésből természetesen foly tehát, hogy
ha vereséget szenvedtem, és velem együtt vereséget szen-
vedett a magyar prot. egyháznak azon része, mely a köz-
oktatásügy kérdéseiben egy magasabb szellem által hitte
vezéreltetni a kormányférfiakat; és hogy ha immár a vilá-
gos tények folytán beláttuk azt, hogy itt tulajdonkép nincs
másról szó, mint szijmadzag, húzzad, a ki erősebb, az a
hatalmasabb, tehát pusztán a felekezeti versenynek dobatott
oda az egész oktatásügy; itt már azt mondom és azt mond-
juk: álljunk meg csak egy kissé! mert a protestans szel-
lem öntudatát, annak értékét, nem áldozzuk ám fel akár-
minő cserének, sőt ily helyzetben a harcot az egész vo-
nalon felvesszük, mert a protestans elvvel kapcsolatos leg-
fontosabb érdekek, még ezek közt tisztán koraiak is, me-
lyeknek védelmére maga az állam képtelen, kényszeritenek reá.

Tehát ha ez így van, ki kell nyilatkoztatnunk
az állam előtt: „mi protntansok felismertük a helyzet
kényszerét, melybe az állam az oktatásügyében jutott; lát-
juk, hogy mint jelenben, úgy még hosszú ideig nem ren-
delkezhetik elég anyagi erővel, sem az eddigi népoktatási
törvény igazságos és méltányos keresztülvitelére, sem a
felsőbb oktatásban önálló intézkedéseknek megtételére, en-
nélfogva, miután az állam ekkép minket is kényszerhely-
zetbe juttatott, kérünk tehát legalább igazságot és méltá-
nyosságot! Azt tudja jól az államkormány, hogy mennyi
vagyon felett rendelkezik a kath. egyház, melynek püspökei
mind iskolákra fordíthatják azon jövedelmeket is, melyeket

régi királyaink az ország védelmére ajándékoztak volt; azt is tudja, hogy a fundus studiorum osztatlanul használtatik fel a r. kath. iskolákra; ezeknek ellenében pedig tudja azt is, hogy a prot. egyház, századokon keresztül, miből szolgált a közmívelődés ügyeinek; tudhatja tehát kötelességét is, mely nem lehet más, mint a protestáns egyháznak oly fokú segítése, melylyel hivatásának ma is megfelelhet, s mely azt, az állam által kényszerített versenyében, tisztesseges küzdelemre képesítheti. Azt hiszem, ezt követelnünk nekünk jogos, az államnak pedig tőlünk megtagadni a mily igazságtalan, ép oly méltatlan is volna. Miután a helyzet úgy áll, hogy az államkormány csak a felekezetekkel képes megoldani az oktatásügyet, ki is lehet azt immár nyíltan mondani, és az oktatásügyi politikát ezen tényleges alapon vinni tovább, mert csak az ügy egészséges fejlődése szenved azon szabadelvűsködő álarcz alatt, melylyel azt hamis szeméremből még a kormány háborgatni igyekszik.

Államsegélylyel biztosított felekezeti iskolai rendszer, ez volna hát, az adott viszonyok közt, a mit Magyarországon a prot. egyháznak úgy saját, mint a közmívelődés érdekében, kívánni kell; az által az állam is kiszabaduina kétes helyzetéből és az ügy szabad mentelt nyerne, az állam főfelügyeletének épségben tartása mellett, bármely felekezetről.

Jól tudom, hogy ezen nézetnek, eltekintve a ref. és r. kath. egyháztól, a magyar nemzetiség kérdését szokták elébe vetni, de a népoktatási legújabb póttörvény hivatva van e téren a nemzetiség jövőjét biztosítani; felsőbb intézetekre nézve pedig mindenképp ki kell mondani, hogy azokban a nyelv nem lehet más, mint a magyar. Más különben pedig, szerezzen az állam magának garantiákat a törvényekben olyan felekezetek irányában, melyek irántalán bizalmatlansága jogosult; de e téren egyáltalában nem szükség egyenlő elveket alkalmazni minden felekezetre, hanem mindenképp a történeti jogalapot kell tekintetbe venni, a midőn ki fog tűnni, hogy a mint a prot. autonomia nem egy keletű más autonomiákkal, úgy nem is vonható egy kalap alá azokkal.

A középtanodai oktatásügy kérdésének megoldását már legközelebb ezen elv alapján kell megkísértenünk, mert azt semmiképp sem állíthatjuk, hogy azt saját erőnkől is rendezni képesek volnánk, midőn legelső sorban szegény egyházainkra kell gondolnunk, de ha még képesek volnánk is, e téren rá kell mutatnunk a közérdeknek tett szolgálatokra, melyekért valahára viszonzást is kell nyernünk. Én épen e szempontból indítványt is tettem az egyetemes tanügyi bizottságban, hogy az utóbbi 5—10 évről szereztesenek be a statisztikai adatok, melyek hivatva lesznek kimutatni, mily arányban részesülnek oktatásban középtanodáinkban a más felekezetűek, s ezek közt kiválólag a zsidók, a kiknek részére, miután sem magok, sem az állam nem tart fen csak egyetlen középtanodát is, idején való lesz kitűzni a föltételeket az állammal szemben, a további fölvétel és befogadásra nézve.

Ily fontos kérdések levén kapcsolatban az oktatásügygyel, természetes, hogy mielőtt az ország törvényhozása ebben netalán való további lépéseket tenne, épen előzetesen látom szükségesnek a ref. egyház zsinatát, mert csak ettől remélhetem, hogy az államkormányval érintkezésbe lépve, bizonyos elvekben végleges megállapodásra juthatunk, s érdekeink védelmét a meghozandó törvényekben is biztosíthatjuk. Ezen garancia nélkül bajosan hiszem, hogy az egyházkerületek már a közelebbi conventnek felhatalmazást adnának a Molnár Aladár-féle javaslat életbeléptetésére, de nem is tanácsos ezt tennünk, míg az államsegély kérdését el nem intéztük, annak foruma pedig, az egész oktatásügyi politikájának megváltoztatásával kapcsolatban, a zsinat, mely az összes ref. egyház szavának súlyával fellépve, vagy képes lesz a kellő eredményeket kivívni, vagy ha nem, egyenlő elvek szerint való eljárásra és a prot. egyház érdekének más úton való megvédésére fogja képesíteni az egyház egyetemét.

Fejes István.

Tue-la. *)

A „L'homme temme“ szerzőjének e hirhedt szavát idézván, ön tudni fogja abbé ur, mit tartson e szó tulajdonképeni jelentéséről. Ön tudni fogja, ha oly gonddal olvasta át könyvem, mint én az önét, hogy én senkinek sem tanácsolom neje megölését. A megöleendő nőt az állatiasság és büntetlenség oly állapotába helyezem, a férfit pedig, kinek ölni kellene, a tökély oly magaslatára emelem, hogy e sorok csak épen körülírását képezik azon evangéliumi igének, melyet ön hogy gyakrabban nem hall, sajnál, a melyet pedig többször ismételnék, mint hinné, sőt talán igen is sokszor, főként az irodalomban. De mivel az emberek ma ép oly bűnösök, mint Jézus idejében, tehát még sokáig lehet aggodalom nélkül ismételni előtök: „Ha bűn nélkül való vagy, vess rá követ“; s a legvétkesebb nőnek sem lesz mitől tartania. E mondás tehát csak egy logikálan törvény**) logikai következése gyanánt iratott, hogy megmutassa azoknak, kiket e kérdések érdekelnek, minő végletekre hatalmazza fel a törvény a férfit, ha nem ugyan bűn nélkül való, miután olyan nincs, de legalább becsületes ember, azon egyetlen értelemben, melyben gyarló természetünk e szót magyarázhatja.

A férjnek, fogja ön mondani, más jogai is vannak, melyeket törvényesen érvényesíthet, mielőtt ide jutna.

Mik ezek?

Fennálló törvényeink szerint nem látok más módot, mint a gyilkosságot, hogy a férj végleg megszabaduljon, s

*) Dumas új művéről többször lévén említés téve lapunkban, részletes ismertetés helyett most inkább e kis mutatványt tesszük közzé, melyben szerző a című tett jelszó védelmére kel, miután kimutatta, hogy a szentírásban sehol sincs szó a házasság felbonthatatlanságáról.

**) Francia törvények feljogosítják a férjet neje megölésére, a in flagranti tetten kapja.

a nőnek még ez a joga sincs meg, vagy ha meg is volna, nem gyakorolhatná, mert kevés nő van, kinek azt lehetne mondani: „Öld meg őt“ s ki pisztolyt vagy kést ragadna, hogy a vétkest lesújtsa. De ha találkozik is véletlenül vagy egy ilyen, az esküdtszék ép úgy kimondja rá a felmentést, mint a férfitra.

Térjünk vissza a férjre és azon eszközökre, melyeket alkalmazhat, mielőtt a gyilkoláshoz folyamodnék.

A férj kihívhatja neje büntetését, s megvívhat vele nejeért: Isten ítélte! azaz, hogy képtelenség, mert miután megcsalatott, azon veszélynek is kiteszi magát, hogy megöljék, s így a vétkes nőt teljesen szabadon hagyja, vagy ha ő az, ki őt, hogy nem kevésbé örök időkre legyen e nőhez lánczolva, s következőleg mit se nyerjen a csábító halálával, ha csak nem azon örömet, hogy saját képmását megölte, a mi nagyon rövid ideig tartó öröm, ily csekély eredmény mellett. Aztán meg, hasonló esetekben a párba csak előkelő emberek között lehetséges, de nem gyakorlati eszköz a társadalom minden osztályában és bármely vérmérsékletű egyénél. Mindinkább felhagynak vele. Használjuk még a szinpadon, de ritkán: nem tesz már nagy hatást.

Fennmarad még, mint Pallavicini mondja a tridenti zsinat történetében, az a kitűnő okoskodás, melyet szent Ágoston használt, hogy meggyőzze híveit, miként nem kell habozniok, megbékülni hitveseikkel, kiket házasságtörés okáért elhagytak, ha a vétkesek megbánják bűnüket.

„Mért ne fogadja vissza, mondja e szent, a hű férj bűnös nejét, ha az egyház visszafogadja? Vagy mért ne bocsásson meg a nő házasságtörő férjének, ki bűnét bánja, ha Jézus Krisztus megbecsát neki? Mert mikor az irás esztelennek és gonosznak nevezi azt, ki házasságtörő nővel lakik, olyanra érti ezt, ki ha bünt követett el, nem bánja meg, s nem szűnik meg újra elkövetni.“

Valóban ez nagyon egyszerű, és szent Ágoston, megunya a házasságtöréseket s ama még különösebb hóbortokat, melyekben ifjusága alatt részt vett, könnyen beszélhetett így. De hát a természet és a szenvedély hova lesznek hasonló okoskodások közt?

Ki kell irtani.

Ugy ám. De vajjon még azok is, kik önmegtartoztatói s alázatossági fogadalmat tettek, kiirtják-e úgy, a mint tanácsolják, és a pápák, püspökök, magok a szentek mindig kísértés, tévelygés, gőg, harag és bosszú nélkül voltak-e? Csodás elméletek, isteni elvek, lehetetlen gyakorlat, kivéve bizonyos eseteket, midőn a külvilág illemszabványai, a nevetségessé lételtől való félelem, vagy a gyermekek érdekei hallgatást követelnek azon hitestárstól, kinek panasza van a másokra. S még e fájdalmas körülmények, e ritka lemondás eseteiben is többször fordul elő egyezkedés, mint teljes bocsánat. E titkon megingott, látszólag békés háztartásokban tehát valóságos megkülönböztetés áll elő, mely ép oly veszélyességgel, keserűséggel teljes arra nézve, ki hallgatásra szánta el magát, mint arra nézve, ki abból hasznot húz, és ebben áll nem egyszer, nem ugyan ment-

sége, de magyarázata azon tűzbetyenkivüli szerelmeknek, melyeknek küzdelmeit s titkos egyességeit senki sem ismerte.

Ott van még a birói elkülönítés, mikor a két házastárs mindenike, ügyvéde útján, kísérletet tesz meggyalázni a másikat, miként az újabb perek tanusították, a melyből nem találok, hogy a gyermekekre, kikre mindig hivatkozás történik, kevesebb szegény, bánat és elhagyatás háramlanék, mint a végleges elválásból, holott ennek legalább az az előnye volna, hogy nem adna okot oly nyilvános szóváltásokra, melyek vagy az apát, vagy az anyát, néha mindkettőt megbecstelenítik.

Vannak zajnélküli, békés megkülönböztetések, melyek a kölcsönös házasságtörés viszonti bevallásának egy nemét képezik, s van végre a házasságtörő nő ellen intézett nyilvános szer, mely megöli a gyermekeknek anyjok, s néha atyjok iránti tiszteletét, de senkit sem old fel.

Bizonyára, ön tudja, uram, mi történik ily esetekben.

A férj, ki oly félelmes tudott lenni hajdan, a rég törvénnyel kezében, mikor oka volt ingerültségbe jönni tökéletesen nevetségessé ma, mikor az új törvénytől jó kérti megboszultatását. Ugyanaz a férj, mert hisz ez esetben mindig ugyanaz, a ki halállal, kinna, örök gyalázzattal, vagy nevetségességgel sújthatta nemcsak a vétkes nőt, de büntetését is, ma két havi börtönre látja elítéltetni kedvesét egy oly hallgatóság előtt, mely orra alá nevet, és oly bírak által, kik hajlandók volnának épen úgy tenni, mint a közönség, daczára a komoly arcznak, melyet szenvednek. A nő ép oly rokonszenves, főképp ha csinos, mint a mily furesa a férfi, — ha pedig rút, akkor azon csodálkoznak, mért nem örül ez oly eseménynek, mely fölmenti egy kénytelen teher alól. Azon szeretőt, kinek szívében ez a férj hajdan büntetlenül étehetette meg nejével (mint a szegény Vergy tett, ki e könnyű módot ragadta meg, hogy magát halhatatlanná tegye) — ha csak nem tetszik neki, véletlenül lengyel lévén, a mondott szeretőt kiakasztani, ön tudja már mijénél fogva, mint marhaczimert a mészárszék elé — ezt a szeretőt a bánkodó férj most tizenöt napi fogságra és száz frank birságra látja elítélve. Ha az elítélt csinos ficzkó, néhány nő, ki az ítéletnél jelen volt, kész lesz őt meglátogatni börtönében, hogy feledtesse vele kedvesét, s vigasztalja a törvény szigoráért.

Csakugyan nem marad hát a megcsalt férjnek egyéb hátra, mint egy utolsó eszköz, melynek sikere elvitázhatlan, hogy megölje nejét. Ez eszköz, melyről a törvény kénytelen gondoskodni, mivel, szent Ágoston daczára is, számolnia kell a szenvedélylyel, ez eszköz azon nagy előnnyel bír, hogy egy csapásra old meg. A férj bizonyos benne, hogy özvegygyé lesz s újra házasodhatik, a mi rá nézve könnyebb már nem lehet, miután a nők némileg hajlandók oly férfit szeretni, ki erélyének ily bizonyosságát adá. Hanem ezen eszköz, bármily célravezető s salhatatlan legyen is, tekintve, hogy a törvényszékek kénytelenek mindig fölmentést adni rá, még kevésbé használatos, mint a párba,

a pör és megkülönböztetés. Vannak emberek, kik bármily szerencsétlenek s ingerültek legyenek is, irtóznak hóhéroká lenni, s vért ontani, még a törvény elnézése mellett is. Mindazonáltal, a törvény elégtelensége miatt, többször előfordul ez, mint kellene, s még akkor is, ha az itt fejtegetett elméletek mellett foglalnak állást, s bárha e gyilkosságok, a maguk szárandó voltukban, igazat adnak ez elméleteknek. S asszonynak újabb pöre, kire férje kétszer háromszor rásütötte a pisztolyt, megunván már nevét meghurczoltatva látni a szállodák konyháin s irodáin, egyike ama számos érveknek, melyekkel szemben bármit mondjon is ön, szent Ágoston magasztos tanácsai örökre meg fognak bukni.

Igaz, hogy vannak emberek, kik jobban szeretik használni botrányos körülmények közt magokat ölni meg; új menedék, melyre a törvény felhatalmaz. Ez történt legutóbb egy nagyon előkelő férfival; nőül vett, a család és egyház teljes biztosítása mellett, egy katolikus ifjú leányt, ki azon ügy alatt, hogy az emberek Isten előtt mindnyájan testvérek és egyenlők, csakhamar megosztá magát férje és komornyikja közt. A férj, kétségtelen bizonyítékát levén ez aránytalan és titkolt szívélyességnek, nem győzhette le szégyenét, fájdalomát, meglepetését talán, s megölte magát. Ez is oly megoldás, mint a többi, de inkább a házasságtörő nők és komornyikok, mint a férfiak előnyére. Meglehet, ha e becsületes embernek törvény állott volna rendelkezésére, mely megengedi, hogy ellökje magától ez egyenlősödő nőt, moglehet, nem hagyta volna oda az életet, s találhatott volna aztán oly feleséget, ki kevésbé rajong a tolluseprűért. Minden gyakorlati eszköz között, melylyel a férj élhet a törvényhozás jelenlegi állapotában, ez utóbbi az, melyet legkevésbé ajánlanék, mert ez bir legkevesebb esélylyel arra, hogy elfogadtassék, s mert mindig csak azt szabad ajánlani, a minek sikere némileg valószínű. Inkább vagyok és maradok tehát, elméletben a Tue-la mellett, s ha szabad megvallanom — talán hiszlek magamnak — egyikét átöm benne azon érveknek, melyeknek rendeltetése az, hogy elfogadtassák a válás törvényét.

Van-e ok az udvarhelyi reductiora?

Ha tehát valami feltétel van, az nem más, mint: az udvarhelyi collegium tőkének 6%-nál magasabb százalékra való kikölcsönzése. Ezen feltétel pedig ma is megvan, mert a tőkék 8 százalékos kamatra vannak kikölcsönözve. Én „ez esetben“ is utánna nézhettem, s az idéztem ig. tanácsi leiraton még ezen „szokásos“ clausulát: „míg az alap fedezi“ — sem találtam meg.

Szász Béla szerint Udvarhelytt a r. tanárok fizetése 1872-ben 750 frt volt. Én pedig kimutatom, hogy 1871-en innen 1000 frtnál is többre ment, s hogy ténylegesen nem is részesültek fizetés-emelésben, hanem csak határozott, változatlan összegben kívánta az előljáróság a fizetést részökre megállíttatni, mert az iskola tőkepénzei hatá-

rozott kamatjövedelmet hajtván: előnyös volt az iskolára nézve a gabona ára szerint 950—1050 frt közt változó tanári fizetéseket 1000 frtban szabni meg. P. o. 1872-ben a r. tanárok fizetése 1041 frt 72 krrament fel (483 frt. fizetés, 338 frt 72 kr gabona-pénz, 100 frt fa-pénz és 120 frt r. drágasági pótlék), ez volt a „jelenleg (1872) élvezett fizetésmennyiség“, melyet az ig. tanács 91—1872. sz. a. kelt leiratában „az egyh. főhatóság által helybenhagyottnak tekint.“ Ezen állításom mellett dr. Jenei Viktor ur is tehet bizonyítást, mert az ő saját kezével irt elismervényeiből s a jegyzőkönyvekből állítam össze a fizetések akkori részleteit.

Szász Béla szerint, az egyházkerület evel a reductioval (udvarhelyi) nem szegne szerződést (meghívó-levél stb.); ebből, a logika szerint, az következik, hogy más, p. o. egy enyedi, reductioval szeghetne. Mennyi ellenmondás! Alaptörvényeink*) ezt mondják: az elősorolt kötelességekkel szemben megilleti a tanárokat a tanodák autonomiáján nyugvó s testületileg gyakorlandó jogok mellett a rendes tanári-javadalom, a mely az egyes tanodák saját alapjaiból fizetetik. Ezen javadalom a természetben nyert lakáson, illetőleg a lakáspénzen kívül **állandóan** megállapított és negyed évenkénti részletekben előre kiszolgáltatandó, vagy tisztán évi készpénz fizetésben, vagy némely tanodánál e mellett még egyéb természetben járó gabona, bor-, fa- stb. termény-illetményben áll.“

Tehát szerződést szegne az egyházkerület, ha az 1872 év után szolgálatba lépett tanárok fizetését reduklálná, mert ezek fizetés-emelésben, legalább Udvarhelytt nem részesültek, hanem csak az „állandóan megállapított“ 1000 frt tanári-javadalmat élvezik, mely összeg meghívó levelökkel feltétel nélkül van biztosítva szolgálatuk egész idejére; sőt még azoknak is biztosítva van Udvarhelytt a fizetésök, a kik 1872-ben már szolgálatban voltak, mert a „jelenleg“ (1872) élvezett fizetésmennyiség is helybenhagyatott az említett 91—1872 sz. a. kelt ig. tanácsi leiratban.

Tehát az udvarhelyi tanárok fizetését nem is lehet reduklálni. Ha tehát így elvi kifejezést alaposan nem lehet a reductio mellett felhozni: fönnforgott-e szüksége? kérdem én.

„Előre bocsátom, hogy Gönczi szerint, az igazgató tanács merőben hibás adatok után készítette egész szervezetét“ — írja Szász Béla — a ki maga elismerni látszik, hogy az adatok hibásak voltak, mert ezt mondja: „az ig. tanács nem is tett mást, minthogy hitelt adott az előljáróság hibás adatainak“.

Ezen két állítás contradictio, mert: ha csak szerintem hibásak az adatok, akkor az ig. tanács nem hibás adatoknak adott hitelt; ha pedig csakugyan hibás adatoknak adott hitelt, akkor az adatok nemcsak szerintem, hanem valósággal is hibásak. S igaza volt Szász Bélának, midőn úgy irt, hogy állításai kölcsönösen megsemmisítik egymást, mert a dolog egészen másképen van.

*) Lásd dr. Kolozsvári Egyházi Jogát 352 lapon.

A hiba azért esett meg, mivel az ig. tanács, illetőleg az általa kinevezett bizottság nem adott hitelt az előjáróság hibás adatainak.

Én bizony hát nem be-, hanem kivallom az egészet. Az előjáróság 1878 végén hibás adatokat küldött fel az ig. tanácsnak, mivel az 1879-iki költségvetésben, a közalapnál, az előirányzott 5493 frt 45 kr kamatjövedelem helyett tollhibából csak 4047 frt 64 kr mutattatott ki, mely utóbbi összeg az 1878 nov. 10-ig begyűlt kamatösszeget fejezi ki, de ezen tévedés a költségvetés mellékletéül csatolt „ki-mutatás“-ban nem volt elkövetve; így hát egy kis utána nézéssel a tollhibát észre lehetett volna venni. E helyen is megemlítem, hogy 1879-re 2587 frt 50 kr hiány volt előirányozva a közalapnál. 1879 végén az ig. tanács előjáróságunktól felvilágosítást kért az iránt, hogy az 1878 évi költségvetésben levő 5443 frt 11 kr kamatjövedelem az 1879 évben miért szállította le 4047 frt 64 krra? Ezen kérdésre előjáróságunk a felvilágosítást, a fennebb említett értelemben meg is adta azonnal, de az ig. tanács, illetőleg az általa kinevezett bizottság nem adott hitelt az előjáróság hibás adatainak, azaz a kijavítást nem vette tudomásul, hanem az előirányzott 2587 frt 50 kr hiányhoz hozzá számította az előirányzott 5493 frt 45 kr kamatjövedelem és az e helyett tollhiba miatt álló 4047 frt 64 kr közötti különbséget: 1445 frtot, és így sűtött ki 1879-re 4057 frt deficitet az előtte fekdűt adatokból. Már pedig, miként a múlt alkalommal is említettem, az ig. tanács által felszámított ezen 4057 frt hiánnyal szemben 1879-ben a közalapnak nemcsak hogy nem volt deficitje, sőt ellenkezőleg majdnem 1000 frtot tőkésített.

Tehát tölem az nem volna szép, ha én azért, hogy az ig. tanács az udvarhelyi előjáróság hibás adatainak nem adott hitelt — az előjáróságot kárhoztatnám.

Gönczi Lajos.

(Folytatása következik.)

Az áll. ig. tanács n. üléséből.

Kolozsvár, 1880, márcz. 7-én.

Elnök főt. Nagy Péter püspök. Jelen voltak: Incze Mihály, br. Bánffy Dániel, Benkó János, Szabó Pál, Szász Béla, dr. Jenei Viktor, Parádi Kálmán ig. tanácsosok; Szabó Ádám számvevő, Bodor Antal titkár.

Titkár bejelentvén az elnökileg ellátott folyóügyeket, ezeknek jóváhagyó tudomásul vétele után

Elnök előre bocsátva azt, hogy a központi kezelés alatt álló azon készpénz tőkék után, melyek a helybeli takarékpénztárba helyeztetek, jelzett takarékpénztár a régebbi elhelyezett, tőkék után 5%-ot, a nagyobb új tőkék után csak 4% kamatot fizet és ezen tőkék gyümölcsözőbb elhelyezése, valamint a szárazajtai egyházközség befizetett 6200 frt kepeválsági alapja elhelyezése felett való határozat-hozatal a nagy gyűlésre halasztván ez ügyet tárgyalásra tűzi ki. Beható tárgyalás után a központi kezelés alatt álló készpénz tőkék elhelyezésére nézve az egy-

házkerületi közgyűlés elé javaslat benyújtása határozott el, a javaslat tervezete elkészítésére bizottság neveztetett ki. Kimondatott, hogy egyes egyházközségek pénzeinek, a földtehermentesítési kötvényeken ésföldhitelintézeti zálogleveleken kívül, más állami papirokba elhelyezhetésére nézve az ig. tanács a felelősséget elvállalja és a szárazajtai egyházközség befizetett kepeválsági tőkéjét, a ker. közgyűlés utólagos jóváhagyása reményében, magyar aranyjára papirokba fekteti.

A peteki egyházközség kérést intézvén annak engedélyezése végett, hogy eladott erdő-fájából a kepeválsági alapra befizetendő tőkéjét, nagyobb jövedelmezőség tekintetéből, maga kezelhesse: kérésének annyiban hely adatott, hogy ha 500 frtos részletekben, 7—8% kamat fizetés mellett, teljes zálogjogi biztosítékra elhelyezhető lesz, a befizetendő és felküldendő tőke-összeg kikölcsönzése megengedtetik.

A nagy-teremi egyházközségnek a teremi egyház alapítványi pénztárát illető tőkék elhelyezése tárgyában beadott hasontárgyú kérése ugyanazon ellátásba részesült, annak kifejezése mellett, hogy ezen tőkék kezelése továbbra is az egyházkerületi pénztárnoknál hagyatik.

A nagy-enyedi főtanoda tanítói képezdésével kapcsolatosan rendszeresített gyakorló iskola tanítói állomás díjlevele, valamint a pályázati hirdetemény megállapítottván, a pályázat közzé tétetik.

Ugyanazon tanoda előjárósága szorgalmazza a sárpataki jószág eladásának engedélyezését; tekintve azonban, hogy a felküldött adatokból a kérdéses jószág értéke felől kellő tájékozás nem nyújtatott, a tanoda előjárósága az előbbi határozat értelmében, felhivatott jelzett birtok kataszteri tiszta jövedelmének kimutatására.

A m. kir. vallás- és közoktatási miniszter ur ő nméltósága megküldi a m. kir. pénzügyminiszter ur ő nméltóságának azon körrendeletét, melyben felhívást intéz az iránt, hogy egyházi kerületünk hatósága alatt álló pénztárakból kiszolgáltatót pénzekről szóló nyugtatványok szabályszerű bélyegekké látassanak el. Áttétetett a jogügyi bizottsághoz.

A görgényi egyházmegye felküldi nyilatkozatát a szászrégeni egyházközség tőke pénzei és követeléseivel felügyelete tárgyában tett intézkedéseiről. Az egyházközség papja utasított annak igazolására, hogy az egyházmegyei vizsgáló bizottság meghagyásának a Alczner-féle 300 frt követelés zálogjoga átkebelezetésére vonatkozólag mikor és mennyiben tett eleget?

Ezeken kívül ellátatott több kisebb fontosságú ügydarab.

r. t.

VIDÉKI ÉLET.

A sz.-szolnoki egyházmegyéből.

Pár szó a visitationról.

N.-Doba, 1880. márcz. 10.

A visitatio kérdése, mely Szász Béla ur által a múlt év végén felvetetett, sokkal fontosabb egyházi életünkben,

hogysem azt figyelemre méltatni s a visitatioi intézmény fény és árnyoldalait némi részben, tapasztalatból szerzett adatok alapján, felmutatni felesleges volna.

Mint minden ember alkotta mű, úgy a visitatioi intézmény is távol áll a tökéletesség célpontjától, távol attól, hogy azt a viszonyok változtatásával módosítani, fejleszteni ne lehetne és kellene, de a netalán benne levő hiányokért azon ősi intézményt, mely, néhány évi tapasztalatom által nyert, meggyőződéseim szerint, egyházközségeink anyagi, szellemi, erkölcsi, tanügyi életében oly fontos tényező volt és sok tekintetben ma is az, eldobni, szerintem, téves eljárás lenne.

Igaz, hogy a visitatio nem felel meg a hozzá kötött várakozásoknak, nem képes a vagyoni pusztulás örvénye felé rohamos sebességgel hanyatló egyházaink nagy részét megmenteni, nem képes az erkölcsiség tisztaságát megőrizni s a törvénytelen együttműködéseket, a kezében levő erkölcsi fegyverrel, megakadályozni. Sőt az is megtörténhetik a can. visitatio idején, hogy az egyházi hivatalnokok s az egyház közötti versengés szikrája, mely kezdetben kioltható lett volna, lánggra lobban s elpusztítja azon egyház anyagi és szellemi kincsét, miket évtizedek kitartó munkássága sem pótolhat vissza.

Mind a mellett is, hogy a visitatio működése az egyházak minden sebeit begyógyítani, minden bajait elenyésztetni, törvényellenes eljárásait jóvátenni képtelen, elvitáhatatlan, hogy az évenkénti visitatio az egyházakra nézve szükséges, sőt hasznos is. Annak tudata, hogy a visitatio a rendes időben megjelenik az egyházban, számba veszi a múlt évben tett előhaladást, vagy bukást, szigorú bírálat alá veszi vagyona miként kezelését, kitudakozza a vallás-erkölcsi élet mibenlétét, tudomást szerez az egyházi hivatalnokok mindenikének a reábizottak teljesítésében való eljárása felől; annak tudata, ha nem fogja-e a maga hivatali állásával s ebből folyó köteleltségei teljesítésével, keveset gondoló hanyag lelkészt a tértlenség álmából felrázni s teendői pontosabb teljesítésére ösztönözni, — nem fogja-e ez a tanítást csak kényszerűségből végző tanítót jóra serkenteni, a gondnokot a kezelése alatt álló vagyon rendesebb kezelésére bírni, sőt még az egyháztagokat is köteleltségeik teljesítésére, a vallás-erkölcsi élet követésére buzdítani? Bizonyára igen!

Nem kétlem, hogy állításomat megerősítik azon tisztelt egyének, kik az egyházi élet viszonyait, helyzetüknél fogva, évek során át tanulmányozván, minden részleteiben ismerik.

Szász Béla ur a visitatioi rendszert éles bírálat után elítélvén, eltörlelendőnek s újan teremendő közegek által kicserélendőnek véleményezi azon okból, mert egyházközségeink vagyona felett kellőleg nem őrködik. Ennek igazolásául három egyházközség esetét hozza fel; e három egyházközség közül kettő, adó miatt, végrehajtás alatt állván, csak úgy menekedhetett, hogy az ig. tanács előleget utalványozott részükre, míg a harmadik egyház költséges építkezéseiből fennmaradt adósság törlesztésére kért segílyt elkölt-

hetetlennek rendelt alapítványából, mely megadható nem volt.

Ama három egyház esete súlyos váddal terheli nemcsak a visitatiót, de nézetem szerint, az esperest és a kebli egyházi előljáróságot, mert az egyházi vagyonok rendetlen kezelése mellett tanuskodik. De talán, ha részletesen vizsgáljuk egyházaink vagyoni helyzetét, ha figyelemre méltatjuk az okozat és ok közötti szoros egybefüggést, az említett és más hasonlonyonú egyházak eljárását, s a felügyelő közegek intézkedéseit, ha egészben kimenteni nem is, de talán némi részben igazolni lehet.

E végből nézzük meg, mik képezik egyházaink nagyobb részének jövedelmi forrásait? S vajjon az innen merített jövedelem elegendő-e az évről-évre növekedő kiadások fedezésére?

Az egyházak jövedelmi forrásait képezik: pénz, mag- és bortárak, melyekből befolyó jövedelem nem mindenkor fedezi biztosan az évi kiadásokat. Nem, mert igen gyakran nemcsak a kamat, hanem még a tőke is oda vész. Hány, meg hány adós van, ki az egyház pénzét a régmúlt időkben kikölcsönözte volt s a mostoha idők súlya alatt vagyoniilag elbukott, hogy ne mondjam: koldúsbotra jutott. A tőkét és kamatot elvesztett egyház megtámadhatná a kezeset, de ennek ugyancsak zilált vagyoni ügyei nem nyújtanak kilátást arra, hogy a mostani költséges perlekedési rendszer mellett az egyház nyerjen, sőt inkább azt helyezik kilátásba, hogy perindítás esetében kárát a perköltés fizetésével fogja növelni. Avagy, ha az adósok nagy része pontosan fizeti is a 8% kamatot, mi láttatja van azon 20—30 frtnak, mely szegényebb egyházaink szerény tőkéskejéből befoly?

A bortár jövedelmére bizton számítani — a miként a közelmúlt évek igazolják — épen nem lehet, mert midőn jó termés van, a bornak ára nincs, s midőn, szűkőn teremvén, a bornak ára lenne, nem igen van eladni valója az egyházaknak, mert a boradósságok nagyrészben hátrálékban maradnak.

A magtárból éveanként egy kevés bevételhez jutni lehet; sokhoz itt sem, ha csak a tőkét csonkítani nem akarjuk. Azonban, ha minden egyházunk birna az elősorolt háromféle vagyonnal, vagyoni állapotunk türhető lenne! Ugyde hány egyház van olyan, melynek összes évi bevétele alig tesz harmincz forintot!!!

Egyik egyház alaptőkéjét, mag- és bortára jelentékeny részét rostatag temploma javítására, vagy épen újból építésére, másik használhatatlanná vált papi laka s iskola-házának a kor kívánalma szerinti átalakítására fordítván: kevés bevételeiből sokféle kiadásait, vagyona legrendesebb kezelése mellett, sem fedezheti.

(Vége következik.)

EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A „Prot. egyh. és iskolai Lap“-ban Somogyi Géza képezdei tanár ír vezércikket „A vallás és iskola“ czim alatt.

Czikkiró igyekszik kimutatni, hogy a vallás és iskola egymással mily szoros viszonyban állanak. A mi az emberi organismusban a szív, ugyanaz a vallás a népszellem szervezetében. Ha megszűnt dobogni a szív, megszűnt az élet. A vallás határozott befolyást gyakorol az összes szellemi élet irányára és fejlődésére; innen magyarázható meg, miért hogy a különböző felekezetek hívei között gyakran oly különböző gondolkozási irány és eltérő világnézetek találhatók. Ha a vallás ily nagy befolyást gyakorol az egész emberre: megfosztani attól az iskolát, annyit tenne, mint kivenni a tanító kezéből a nevelés egyik leghatalmasabb eszközét.

Arra a kérdésre, hogy minő legyen a népiskola vallása — czikkiró azzal felel, hogy általános (és nem felekezeti) vallást kell tanítani, melyet protestans, katolikus és zsidó egyenlő haszonnal tanulhat. Mert a felekezeti vallástaniítás csak kálvinistát, pávistát, vagy lutheranust nevel, de nem vallásos embert. A felekezeti oktatás inkább a vallásos gyűlölet, mint keresztyéni szeretet magvait hinteti. „Ha azonban az iskola a szívet, nem az észet teszi vallásossá, ha a gyermek élő képek, történeti példák, elbeszélések, a vallástaniító eljárása és beszéde által az istenségnek inkább érzetét, mint tudását, a feleharáti szeretetet teszi magáévá, akkor minden vallásnak szilárd alap van vetve“ — mondja czikkiró.

Az általános vallásoktatás alapjául — Kehr után — a zsidó nép történetét jelöli ki a czikkiró; mert e nép történelmében találjuk a vallás eszméjét legconcretebb alakban, az Isten fogalmát legtisztábban kifejlődve.

Végül azt kívánja czikkiró, hogy a vallást még a községi iskolában is a tanító tanítsa.

A „Protestans Hetilap“-ban Fejes István kezd cikksorozatot „Fogjunk a tethez“ czim alatt.

Az előkészületek harmadik évébe jutottunk, 1877 tavaszán hangzott fel a zsinattartásra felhívó szózat a tiszántúli egykerületből. Mindenütt melegen fogadták azt. És a zsinat mindeddig nem tartatott meg. Helyesen. Mert a közvélemény nem volt még előkészítve. De ma már eljutottunk abba a stadiumba, a hol elhatározó tettekhez kell fognunk.

Most, vagy ki tudja mikor?

A zsinattartás ellenfelei a legutóbbi konvent ülésen hallgattak; de elodázták a zsinat kihirdetését azzal, hogy egyházkerületeik (dunamelléki és tiszáninneni) még nem készültek el a zsinattartásra. Ez fölötte veszedelmes harcmodor az ügyre nézve; mert nyiltan nem támad és mégis akadályozza az elhatározó lépéseket. E harcmodort választották a zsinattartás ellenzékének vezérférfiai: Török Pál és Mocsáry Lajos. Egymástól czélzataikban lényegesen különböznek, de összetalálkoznak abban hogy — ha ők győznék —

nek — a megoldandó kérdések elodáztatnának ad graecas calendis.

Czikkiró az eltérő irányzatok birálatát jövőre igéri.

K Ü L F Ö L D.

Olaszország.

(A pápa s a protestantismus.)

A vallási türelmesség szép erény, de sajnos, a papok fejedelme, XIII. Leo pápa épen nem gyakorolja azt, a mint az nyilatkozataiból itt-ott elvétve kitűnik. Nem rég is a bőjti egyházi beszédekben követendő egyik irányelvet a következőkben körvonalozta: „Figyelmeztessétek a szülőköt, kik talán elég bárgyúk volnának gyermekeiket, a szerencsétlenségre annyira szaporodó protestans iskolákba küldeni, arra, hogy az ott tanított hitelvek merőben ellenkeznek egyházunk egyedül idvezítő tanáival, s az azokban hívőket a kárhozatra vezérlik!“ Ime a felvilágosult, keresztyéni szellemtől átlengett XIX. században hangzottak el e szavak a pápa ajkáról!

Anglia.

(Az örmény patriarcha protestans lett.)

Migherditch, Aintabi örmény érsek, illetőleg már ex-érsek, jelenleg Angliában időzik. Figyelmesen átolvasván egy jeles kritikai tanulmányt a bibliáról, meggyőződött a katholicismus hitelveinek tévessége felől. Letette érseki méltóságát s protestanssá lett, sőt mi több Aintabban egy prot. gyülekezetet is alapított, mely már eddigé is 300 tagot számlál.

India.

(A theisták nagy zsinatja.)

Az „Indian Mirror“ a keresztyén indusok organuma, utóbbi számában tudósítást közöl a theisták Calcuttában január hóban megtartott nagy zsinatjáról. E zsinaton több mint 30 somaj (theista gyülekezet) volt képviselve. Népes gyűlés volt, mert még a távolabb lakó Brahmok (a felekezet tagjai) is megjelentek a gyűlés színhelyére.

Egyesült Államok.

(Az állomás nélküli lelkeszek száma.)

Az Egyesült Államokban jelenleg, a Renaissance szerint, a protestans püspöki egyházban, 529 lekipásztor van parochia nélkül.

Ausztrália.

(A protestantismus hódításai.)

A csendes tengeren fekvő s német felsőség alatt álló Samoa szigeteken, a 40,000 gyarmatos közül 35,000 protestans, s a különböző protestans felekezetek tagjai közébe van jegyezve.

IRODALOM.

Rill József tanügyi havi szakközlönyéből, „A Magyar Pedagogiai Szemlé“-ből már második füzet fekszik előttünk. Nem tartjuk feleslegesnek dús tartalmát röviden vázolni. Az egyház milliós és a népiskola“ czimen Rill József adja beható jellemzését egy kitűnő férfiúnak: Péterfy Sándornak, kinek sikerült phototypogr. képe a füzetnek díszére szolgál. Lederer Á. figyelemre méltó eszméket vet fel „Magyarország híres férfiai és az iskola“ czímen. Göcz József ismerteti Vertán E. „Hagyatékom fiainak“ cz. művét. György Aladár szól az „Eötvös alapról“, Göbel F. Gy. felemlíti családjunk jövőjének biztosítása kérdését, s ajánlja, hogy iratkozzanak a tanítók az Eötvös alap tagjai közzé, mely épen ez irányban munkál; „Cél, eszköz, missio“ ezimen Bánfi János nyílt levelet intéz a szerkesztőhöz, s végül irodalmi kalauz, (szerföltött gazdag összeállításban) tanügyi lapok és folyóiratok repertoriuma, s tanügyi krónika teszik e füzet tartalmát. Eléggé nem ajánlhatjuk e derék vállalatot különösen olvasóink figyelmébe, mert a csekély (évi 2 frt 50 kr) előfizetési ár, dúsán kárpótolhatik e füzetekben nyújtott szellemi élvezet által.

A „Nemzeti nőnevelés“ márcziusi (III) füzete megjelent. A budapesti sugárúti állami tanítónőképző-intézet tanítói, mint e jeles folyóirat szerkesztői, mindent elkövetnek arra, hogy lapjukat azon niveaura emelhessék, melyet kitűzött fenséges célja megkövetel; lapjuk köré csoportosítják honunk kiváló tanügyi erőt, s ezek segélyével olyan tartalmas füzeteket állítanak össze, melyek, alig hisszük, hogy alsóbb fokon állanak a külföldi irányú közlönyeinek. Tartalma következő: A nevelőnő-képzés ügyében. Roth Vilmos. Paedagogiai levelek. I. II. Trefort Ágoston. (Képpel). Tisza Kálmánné és az orsz. kisdédóvó egyesület. (Képpel). Mire használhatja a nő ismereteit? S. J. Budapest földje. Salamon Ferencz után Sebestyén Gyula. (Képekkel.) Természettani olvasmány. Kont Gyula. Példa írásbeli dolgozatra. Komáromy Lajos. Gyakorlati tanítás az anyanyelv-tani oktatás köréből a népiskola elemi osztályai számára. y. r. Költemény-magyarázat. Komáromy Lajos. Vegyes közlemények. — Ismételten, s különösen felhívjuk olvasóink figyelmét e közlönyre!

Czelder Márton „Figyelő“-je hasábjain nem egy fontos eszmét pendítenek meg neves munkatársai. Ilyen az is, miről múlt számunk „Különfélék“ rovatában megemlékeztünk, térszúke miatt azonban e füzet többi közleményeit nem méltathattuk. Most nem tartjuk feleslegesnek e tapintattal összeállított füzet tartalmát olvasóinkkal megismertetni: A keresztyén vallás és bölcsészet. Dr. Heiszler József. Biblia és természet. Pápai Imre. A régiek. Emlékezés régi kéziratokról régi jegyzéseim után. Dobos János. A kecskeméti reform. egyház jegyzőkönyvéből. Fördös Lajos. Wittnyédi István levele Teleki Mihályhoz. Közli: Koncz József. Missioi közlemények. Láng Adolf. Ének-

szerezők életrajza. Kálmán Farkas. Külföld: Franciaország. Páris. Poroszország. Berlin. Könyv- és lapszemle. Felhívás. Czelder Márton. A szeretet s önfentartás aranykönyve. Különösen figyelemre méltók Láng Adolf „Missioi közleményei“, melyekben sok érdekes adatot közöl a prot. missiók állásáról, az öt világrészben. Egyáltalában érdekes közleményekben bővelkedő füzet ez, csak az a sok fatalis sajtóhiba ne volna, különösen a füzet utolsó felében!

A „Figyelő“ mellékletekép, ugyancsak Czelder szerkesztésében megjelenő, de azért 2 frtért külön is megrendelhető „Evang. lelkesztár“ III. füzete is megjelent, s miután szerkesztőnek legnevesebb egyházi férfainkat sikerült munkatársaiul megnyerni, e vállalatot melegen ajánlhatjuk olvasóink figyelmébe. De szóljon e folyóirat érdekében maga a dús tartalom, mely a következő: Inkább erényes, mint bűnös élet miatt szenvedjünk. Medgyes Lajostól. A világ és Isten útja. Czelder Mártontól. Hiszed-e te azt? Szabó Józseftől. A Jézus királysága. Gulyás Lajostól. Jézusnak a keresztfán mondott hét szava. Láng Adolftól. Nincsen halál. Lukács Ödöntől. Husvétii öröm. Czelder Mártontól.

Vettük az erdélyrészi ev. ref. középtanodák tanárainak 1879 augusztus hó 25, 26 és 27-én Szt-Györgyön tartott értekezletéről felvett „Jegyzőkönyvet“. Nemcsak száraz előadása ez a gyűlés mozzanatainak, hanem miután több figyelemre méltó értekezés velős kivonatát is közli, érdekléssel veheti kezébe mindenki.

Vettük az előfizetési felhívást „A magyar reform. vallású presbyterek könyve“ című művecskére, melyben röviden, s lehetőleg népszerűen előadottnak mindazon vallásra, egyházra vonatkozó ismeretek, a melyekkel a presbytereknek birniok kell. Több rendbeli források után összeállította: Nagy Lajos mikeszécsi ref. lelkeszt. Ára 30 kr o. é. A netaláni tiszta jövedelem 15⁰/₀-a a debreczeni reform. főiskolában levő szegény tanulók segélyezésére fordítatik. Azt hisszük, hogy nevezett munkácskának hosszabb ajánlgatására szükség nincs. Ajánlja magát a cím és olcsó ár, a mihez tán felesleges is hozzá tenni a mi meleg ajánlatunkat.

A füzetes vállalatok között: Az Abafi Lajos szerkesztette Nemzeti Könyvtárból közelebből a következő füzetek adtak ki: 43-ik füzet: Kazinczy Ferencz erdélyi levelei (3); 44-ik füzet: Katona József művei (1); 45-ik füzet: Dayka Gábor költeményei (2). Minden füzet ára 30 kr. E derék vállalatot, a mely irodalmunknak már eddig is annyi becses s részben már-már elfeledett emléket adta érdekes magyarító jegyzetekkel s életrajzi adatokkal közre, melegen ajánljuk olvasóink pártolásába. — A Magyar Lexikon-ból enapokban megint négy (46—49) füzet adatott ki díszes mellékletekkel, s „Czermák“ szög terjedő tartalommal. E vállalatot már felesleges is újabban ajánlanunk. — A „Föld és Népei“ című derék műből, a melyet Hellwald Fr. nyomán dr. Toldy László dolgozott át, a 15—20-ik füzet is megjelent, jól sikerült felvilágosító képekkel. Újabban is legmelegebben ajánljuk e mű megszerzését.

—2—y.

Folytatás a mellékl

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 11. számához.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

„Dobos János országgyűlési reform. lelkésznek utolsó egyházi beszéde, az 1848-ik évi országgyűlés alatt. Pozsonyban, márczius 26 kán.“

Vezérige: *„Eljő a nap, melyben az Úr neked nyugalmat adand a te fáradtságodtól, nyomorúságodtól és ama kemény szolgálattól, melylyel szolgáltattak téged. Eltörte az Úr az uralkodók vesszőjét és nyugszik csendesen a föld, nagy örömmel szabadulás énekét mond.“* (Ézsiás XIV. 3—7.)

Utolsó beszédem, utolsó hálám e szent helyről; utolsó, mint hajdan Simeon hálája, örömeke, a megváltott világ, a boldogabb századok küszöbén. Búcsúm a múlttól: üdvözlétem a jövőhöz és utolsó beszédem viszont azon osztály nevében, melynek érdekében mindannyiszor felszóltam, kétkedve, várva, remélve.

A próféta itt látnoki hangon szól Babylon nagy országáról, mely népeket, országokat szorítván össze vaskarokkal, végre kénytelen vala őket egymásután kiejteni a természet ellen való kapcsolatból; kénytelen vala látni, mint töredezik darabokra nagy birodalma, s az Izrael fogolynépe mint tér vissza honába, szabadság énekét zengedezve. A rég jószolt napok elérkezének, a hódító Babylon falai meghajoltak a hódított népek lépései alatt; sötét falai között megzendült a szabad népek örömeke; a népek szolgálatai eltöredezték, magának az önkénynek iszonyú nyomása s a nagy Babylon összeroskadt önterhe, százados önvétkei alatt.

E hajdani eseményeket korunkra alkalmazni részletekben nem szükség. A történet meghozza gyümölcsseit koronként, s a világtörténet a világ ítélete. Napjainkban is felállt e nagy törvényszék, s kimondá, végrehajtá ítéletét a népek fölött szemünk láttára.

S midőn a nagy események fölött ünnepet szentelünk a világot igazgató Isten nagy templomában: nem lehet azokat más, mint vallásos szempontból kísérnünk, — Jertek! Istennek lelke kísérje s szentelje gondolatainkat és érzelmeinket!

* * *
Múló minden nagyság, hatalom.

Hajdan Babylon vala a nagy birodalom, mely ragadozó sasként állva az e'ejtett országok holttestein, fölöttök verte össze szárnyait; fénye, mint a vérszínben kelő hold, magasból veté sugarait a meghódított országok romjai felé; falai közé vitt, hordatott mindent, mit a szomszéd népek századok alatt gyűjtögetének; az uralkodók, kik Babylon falain belől ítélték a népek sorsa, szabadsága fölött, feledve azt, hogy földön járnak, az ég felé nyújták ki kezeiket és mondanak: „a magas felhőknek fölibe hágok, a menybe megyek föl, az erős Isten csillagai fölött

helyezem az én székeket“. — De elmúlt e nagyság, kialudt e fény, s e régi dicsőségből alig maradt egyéb egy-két holt betűnél, mely a történetkönyv lapján Babylon helyén áll. —

A közelebb múlt napok, és az óránként rohanva érkező nagy eseményekben a hajdani változások fordulnak elé saját alakjukban. Láttunk nagy, hatalmas birodalmakat, melyek alapján több század épített folyvást, szakadatlanul; melyek bilincseinek és vaspálczáinak aranyozására milliók jövedelmét vesztegették el, s e birodalmak fényes arca egy-két-nap alatt elhalványult, mint a haldoklók arca; elfogyott mint a hold fényes tányéra. E megrendült birodalmak fővárosainak falai körül bocsáttatának szerte a végzések és parancsok, melyek királyi székeket osztának, népeket, szabad alkotmányokat nyelének el; e falak közül nyultak ki erős kezekkel, melyek megfenyíték a népeket, a régi határdombokat és sövényeket feldúlták, s a szomszéd tartományok kincseit fölszedék. S ime egy megrendülés megingatá az annyi századokon át mindig erősített hatalmakat; önterhök alatt rokkantak meg, mint a bajnok, ki pánczélya terhe alatt esett el a csatatéren.

Múló kivált minden földi hatalom, mely nem igazságon épült.

Láttunk országokat, polgári alkotmányokat, melyek nem az igazság és örökjog alapjára épülvén fel, elébb u több megérték átalakulásuk vagy elpusztulásuk korszakát.

Láttuk eljönni a nemzetek életében a napot, melyben vagy felszabadultak a kemény szolgálat alól, melylyel őt szolgáltatták; vagy eltörte az Úr a hatalmasok vesszőjét és lón nyugalom az országban; vagy a feldult hatalom romjai fölött lón olvasható ama régi igazság, hogy: „ az igazság felmagasztalja a népeket és a nemzeti bünből támad a nemzetek romlása.

E nagy igazságot még kevés napokkal ezelőtt nem akarták hinni a föld népei s bár a történet jótállt mellette, mégis egészen más következtetének abból sokan. Ezerfelé elágazó czifra költséges intézkedések, a közboldogság nagy sebeinek felületes orvoslásai, minden okos előreszámítást lehetlené tevő és rászédő alattomoskodás, egy mindeneket rettegető hatalom: ezek valának az oszlopok, melyekre a népek boldogságát gúnyul felállították. Az osztó, a köz-igazság a legveszélyesebb dolognak tekintetett; pedig jaj az országnak, jaj az alkotmánynak, mely mindennap retteghet az igazságtól, melynek évenként milliókat kell költenie igazságtalanságainak fedezésére. — Azt hitte sokáig a világ, hogy a népek és fejedelmek, egy lélekismeretlen politikának titkos kárpitjai és a nagy seregek kaszás szekereinek háta mögött legbiztosabb védfalakra találnak.

Ez állhitet a múlt napok eseményei megczáfolák a világ szeme láttára; a fejedelmek egyéni jóságának kellett e mesterséges felhők háta megül átsugárzani a népekre; vagy megkellett vallaniok, hogy amaz erőseknek látszott oszlopoknak biztos alapjuk nincs; hogy az igazság és isteni félelem nélkül való okosság nem egyéb bolondságnál, mely öncelszövényéből végre kibontakozni nem tud; meg kellett vallaniok, hogy igazság nélkül az erő nem védhet többé.

Láttunk erős, hatalmas férfiakat ülni a népek, a nemzetek kormányán, kiket a gondviselés rendkívüli ajándékokkal, villámsebességgel átható pillanattal ruházott fel; és ők ezeknél fogva a súlyosodó időkbén nagy dolgokat vállalának és hajtanak végre. Kisértük őket a szédítő pályán, s mig

tetteikre igazság-szint adni tudnának, addig Istennek hatalmát látta és tisztelte intézkedésekben a nép, addig boldogultak; szándékaik, terveik kivitelébe egész népek erejét, közvéleményét foghaták be: de mihelyt a szerencse és siker szédítő italától megrészegedve feledék, hogy Isten — Igazságnak Istene van fejük fölött; feledék, hogy alattok egy nép van, melynek van még annyi józan esze, hogy a követ kenyér gyanánt, a kigyót hal gyanánt nem fogadja el, s kegyelem gyanánt nem fogadja többé azt, mi a legszentebb tartozás: — megváltoztak a dolgok! Igen is, látrk, mint nőtt hatásukkal egyarányban az őket fenyegető szerencsétlenség, s a mint hatalmokat, ravaszságukat erőltették, a mint a kezök közé ragadt hatalommal visszaéltek, s a népet haragukban szüntelen sanyargatták, vagy ostor helyett scorpiókkal kezdték verni, mint hajdan Roboám: nyomon odahagyá őket Istennel szerencsés-jök, okosságuk dühös indulatoskodássá fajult el, maguk rombolták le magas állásukat és mint hajdan Hámán, Asverus király főminisztere, maguk állíták fel az ötven sing magasságú oszlopot, melyen hajdani szerencsés-jök, rettegett hatalmok, önközökkel font kötelen fuladt meg.

Nagy tanulság ez ismét, melyet könyv nélkül megtanulhatnak minden népigazgatók! Nemcsak ész, mély belátás, előre számító cselszövény, hanem isteni félelemmel párosult bölcsesség; nemcsak hatalom és erő, hanem igazsággal egyesült emberség az egyedüli biztosíték, melynek védelme alatt bátorságban lakhatunk honunk földén; melynek védelme alatt csendes és boldog és erős a nép.

Láttuk napjainkban, mint törte el az Ur a hatalmasok vesszőjét; és ezt látva, megtanulhattuk, hogy az emberi sors kölcsönt kölcsönrel mér vissza. Eljő a nap, melyen a hatalmasok vesszője, melylyel verték és nyomorgatták a népet, eltöretik. Hajdan egész népek lakoltak népek ellen elkövetett bűneikért, országok pusztultak el, kölcsön az elpusztított országokért lakolva; most a nép különszakadt azoktól, kik őt hajdan eszközül használták fel, s egymással kezét fogva eltörték a vesszőt, mely őket nem rég egymás elleni gyűlölségre, vérontásra verte, ingerelte. A mely mértékkel mérték századok alatt a népnek, azon mértékkel mérnek vissza ők; de mégis, nem oly véres, nem oly nemtelen a kölcsön, mint va' hajdan. Hajdan a véres bosszú tartá az iszonyú mérleget és egyesek érdekeiért millióknak vére ömlött el: most az igazság ítél és — a népek irtóznak kezöket azok vérebe mártani, kiknek keze az ő vérökkel, jogaikkal, keresményeikkel önkényesen néhányak érdekében rendelkezett. Megfordult a rend, s egy nagyszerű zendüléssel visszaesett, vagy visszaesik a föld műveltebb része sarkába, melyből számtalan évek óta kiforgatva nem élt, hanem kinlodott. Kevés idő előtt nem a nép emelte a királyi székeket, hanem megfordítva: a királyi székeket a népeket; most a nép emeli vállain az uralkodók hatalmát és dicsőségét, s a nép akaratában és szeretetében ragyogó kormányok és koronás fők erősebb, biztosabb lábon állnak, mint álltak valaha. Végre kimondhatjuk a hajdan polgári bűnné keresztelt szent igazságot, hogy: nem az uralkodókért van a nép, hanem a népért vannak az uralkodók.

De egyesekre nézve is megérkezett a visszafizetés nagy napja. Láttuk a hatalmas férfit, ki félszázadig ült nehézkedve a megcsalt népek jogain; ki a magas felhők felett helyezte székét; most kérheti tőle a világ: „mi módon estél alá az ég ből te hajnalnak fia? mi módon verettél a földhöz, ki sok népeket erőtlenné tettél vala? kik téged látnak, ezt mondják: ez-e ama férfiú, kiaz országokat megrontja vala?” Haddal borítá be a szabadságért küzdő népek földét,

darabokba tördelte s felosztotta, mint eltépett palást foszlányait, a szabadságért küzdött országokat; börtönöket épített a szolgaságot nem tűrő férfiak számára; kibérelte az igazság hangját, hogy vele mondassa el a világnak tetteit. Ellene volt mindenkinek: most ellene mindenki. Királyokat vert meg kezével; a világ urát, a hatalmas bajnokot egy sziklához lánczolá, és szívét a kinok keselyűjével eteté fel: most ott ül ő maga, valahol hajdani nagysága hamudombján. Népeket, országokat cserélt, mint avúlt köntösöket, s azokat maga körül felaggatá: most ő maga, mint egy avúlt köntös, melynek aranyos szegélyeit lefejtették, hajdani dicsősége koporsóját takarja, mint egy megavúlt szemfödél. Egy igaz Isten van felettünk, ki a kevélységet megalázza, az igazságtalanságot megfenyíti.

Eljött a nap, melyen az Ur népünknek nyugalmat adott. Miként szerzé meg népünk e nyugalmat? ezt tudnunk kell, hogy e tulatban örömmünnepek magasabb érzelmek kísérik a szokottnál. Eddig a népszabadságot csak véren lehetett megvenni, mintha meg lett volna átkozva az emberi szabadság földje; magának Jézusnak vérével kellett azt kővéritni, hogy annak vetése az emberi nemzet számára felviradjon. A népek győzelmi ünnepe rendszeren a vérmezőkön emelt diadalíveken vonult keresztül; a békés polgár s a föld népe kunyhójában mindannyiszor halottak ünnepe volt az, mert a nép elesett fiait siratá a nélkül, hogy vérökön a szabadság megszeresztetett volna.

Most népünk győzelemünnepet ül; egy fia sem vészett el a harcmezőn és — csodálatos dolog — most ő is osztozik a gazdag zsákmányon, melyből hajdan neki egyéb, ígéretnél — nem jutott. Hajdan győzelemünnepet ült a nép, de szolgálócszájának első szeme már oda volt akasztva a diadalív ékességei közé; szabadság ünnepeinek nevezék az ünneprendező e napokat, maga a nép együtt ünnepeit, oltárait fölékesítette, s később látta, hogy Szolgaságát ünnepeit meg; most népünk győzelemünnepet ül, szabadsága nagy ünnepe!

A harcok, a véres háborúk iszonyú pusztításai között a halál angyala tartja a béke olajágát; a nyereség néhány talpalatnyi föld; egyes család érdeke és nemtelen bosszúja, mindig a nép nevében; az elért cél nem érdemes az előntözött vére.

Egészen más az ünnep, a győzelem ünnepe, mit e napokban szentelünk; nem egyes családok, nem egyes osztályok többé, melyek önérdeköket egy szolgasereggel vivaták ki; hanem kivétel nélkül mindenki, a szó teljes értelmében, maga a nemzet aratja a századok hirtelen megért vetését békességben. Nincs nép, földünk műveltebb részén, mely meg ne látta volna a magasban ragyogó csillagot, melyhez hasonló a megváltó csillaga óta nem ragyogott az emberiség egén; amaz csak bölcsöket, csak királyokat vezetett a szabadító bölcsőjéhez; ez népeket, nemzeteket hozott be Jézus nagy országába és nem Jézus, a méltatlanul szenvedő Jézus keresztje alatt többé, hanem megnyílt sirja körül rakja le a nép százados bilincseit. A régi osztály alkalmával összeháborodott testvéreknek, a különböző társasági osztályoknak ezredéves püre végre lefolyt és a kitagadott, szolgává eladott testvéreknek részét önként kiadta, kiosztotta a kibékült rokonság.

E békés úton véghezment győzelem erőszak nélkül törte el a hatalmasok vesszőjét, s e szép győzelem századokra, évezredekre jelölte ki irányát az összes keresztényiségnek; a nagy, az általános szabadság szélesebb alapon épüend fel, s ama nyomorult, századokon át hasztalan foltozott és támogatott alap, melyen eddig a népek sorsa ingott, végre engedett a ránehezedett erőnek s alappá engedé

mélyedni a népet, a nép összes erejét, akaratát. Ez millókat emelt ki ama néhány helyett, kiket a nagy tömegből a szerencse, véletlenség felsodort hajdan természetellenes magasságukba; ez ismét előhívja az elevenen eltemetett népeket és országokat, ama kínos sirboltból, hol évek óta vágytak szabad, elevenítő lég után; a beteges, a megkínzott emberiség fölkel, magához jövend, rég érzett erő és egészség terjedezik a bágyadt tagokban.

Ime, mi csodadolgokat, változásokat láttunk külön csoportokban, újonnan alakult földünkön! Újévi jóslatunk szóról-szóra teljesült: „a régi elmúlt s mindenek megújultak.“

Végre fölemelhetéd hát te is bús arcodat, szegény hon! még nem rég könyben úszó szemeid örömmel ragyognak föl; megifjodtál, mint a sas; a szolgaság és gyalázat köntöseit s diszjелей rólád leszakadozva, új egyszerű szépségben állsz előttünk; régi elvesztett szabadságod, becsületed, önállásod magad hoztad vissza, mint az aranygyapjat a sárkányok és oroszánok verméből; visszaadtad népednek a személy- és vagyonbiztonságot; a gondolat, a szó szabadságát, a vallásegyenlőséget megadtad a földnek, mely azt annyi idő óta nem ismerte már; szabad földet bír áldott térideken a szegény földmivelő s a részekkel, melyeket mint főágakat derekadról lecsontkáltak, ismét egybeforrasztasz, hogy ágaidat népeid felett kiterjesztve, koronádat büszkén emelhesd ismét az európai nagy országok között. S legyenek bár többen, kik e hon közös nyereségében valamit vesztek; legyenek többen, kik a haza e közös örömnepében részt nem vehettek: épen az mutatja, mi gátolható annyi éveken át e haza fölvirágzását; hogy mily hatalmas és mily gyökeret vert érdekek valának azok, melyek e hon közboldogságával összeolvadni még most is alig bírnak.

Mint Noé galambja hajdan, messze repültünk a bárkától, messze a hazától, mely minket a vész napjaiban tartogatott. De térjünk vissza a bárkához a béke olajágával, s építsünk oltárt a megszüpült, a szabad földön Istennek! Hadd telepedjék le, hadd boruljon arcra ez oltár körül a nyugodt föld népe, s az írás szava szerint, hadd zengje nagy örömmel szabadulása énekét!

Nem mondhatjuk ugyan még tiszta meggyőződéssel és egész bizonyossággal, hogy nyugszik a föld népe és szabadulás énekét mond; még nehéz és borult a polgári lég; nem tudjuk: e nehéz légnyomás alatt kelet vagy nyugat felől támad-e felhő, melynek vihára kidöntéssel fenyegetheti a szabadság fáját? — de minden jó hazafi boldog, nyugodt jövőt vár és hisz, s valamint e hallatlan dolgokat senki sem remélhette; valamint az eredmények túlestek minden emberi számításon. s a népek nagy Istenének szava érthetően szól a váratlan történetekben: úgy hisszük, hogy Isten munkáját emberi roszakarattal többé el nem ronthatja. Embernek mi itt keveset, vagy mitsem köszönhetünk, ezért Istené egyedül a dicsőség, Istené a hála. Ne nekünk engedj, hanem nevedre térjen minden dicsőség; ne hagyj félbe, sőt végezd el Uram kezéd munkáját!

Ez Istennek kezében valátok ti hatalmas eszközök, kik e földön az eseményeket a honnak, a népnek marandó javára vezettétek; nevetek magasabb helyen ragyogandó történelemben, mint ragyog a világhódítók neve, kik a népet elvesztették, vérét elöntötték, hogy a vére vesztett bágyadt népeket annál könnyebben békóba verhessék.

E nevek között ragyogjon neved áldott, békeszerető Fejedelmünk! kinek jó szived annyiszor megesett szegény néped baján; kinek jó akaratod annyiszor megtört az Akhítófel-ek tanácsán; ott ragyogjon neved jó nádorunk hazánk édes gyermeke, ki megérdemléd, hogy pályád kezdetén lásd e nehéz, de dicső napokat. Isten megadja érned, hogy a nép szeretetében arasd nehéz küzdéseid jutalmát!

Férfiak! kiknek kezébe tette e nemzet e hazának sorát es jövőjét, adja Isten, hogy fölfoghassátok állásokat egész nehézségét: én hiszem, hogy erősek lesztek, ha erőtlöket nem ott, nem amaz ismeretes seregben keresitek, melyben az eddigi kormánynak ereje állt. — Meglássuk! — Egy nemzet örködik minden lépésteke fölött; egy nemzet, melynek bizalma vagy bizalmatlansága igazságos. Egy régi világ fekszik hátatok mögött; e szerencsétlen hon minden hasztalan örködése, minden sikertelen munkája; a régi sővény elhányatott, majd megtaláljátok alatta a kigyó fészkeket; ti álltok az egészen más mult, az egészen más jövő határán; ti álltok honunk egyenlítője alatt; — a nap forró leend!!!

Ezek után bevégeztem volna a munkát, melylyel megbízattam. Itt állok a fénytelen és igénytelen pálya végén, melynek nehézségeiről, örömeiről, fájdalomairól fogalmam nem vala még akkor, mikor a nép közül reá fölléptem. Most végig nézve a nevezetes napokon, végignézve az eseményeken, melyek keblemen annyi kín, annyi várás, annyi meglepő öröm közt törtek át, Jézusnak ime szavaira kell fakadnom: „boldogok a szemek, melyek a dolgokat látták, és a fülek melyek a történeteket hallották, mert apáink kívánták volna ezeket látni és hallani, de Isten nekünk engedé megérni e napokat.“ Szívem mélyéből egy fohász emelkedik Istenhez, ki engemet mindezekre méltónak ítél.

Fiatal barátim, homom reményei! őriztétek a szent, a tiszta érzelmeket, melyek e napokban a nép, a hon java, szabadságáért föllángolának és kebleitekben kitörülhtelen nyomokat hagyának, őriztétek a haza jövőjének szent vetését, nehogy az ellenség eljövén sötétben ismét elhintse a konkolyt; a hon jövő vetése kebletekben . . . tiszta marad-e a kebel, vagy késő gaz és gyom veri föl azt? lesz módod megmondani, ha az életben viszont találkozandunk. most Isten veletek! — Minden hallgatóim! Isten áldása nyugodjék rajtatok!

Utószor állok hát e szent helyen, melyről a multba visszanezve, magyar egyházunk háromszázados harcza, szenvedése, nyomora, aláztatása lebeg szemeim előtt. Ott nyulnak el hosszan, egymásután, egymásnak kezét adva a hongyülések, melyeknek közepette, félve, csak kegyelemből emelheti nyögdelő szavát árva istentiszteletünk; melyekben feljajdult, midőn Istent imádnia sem volt szabad keresztyének között; és mint kereset alatt levőnek, csak védlevelek oltalma alatt vala szabad magát megmutatnia. Ott látom a szenvedők, a vértanúk tiszte seregét, kiket itt vaskezekkel vert és vallatott a vakbuzgóság és önkény. Ott hallom a börtönök fenekéről fölzengeni a protestans fogoly papsergeget, látom állani őket a hegyi vár kapuiban, mint néznek könnyes szemekkel a vidékre, hol árva háznépöket hagyák; néznek a honra, mely nekik nem ad annyi helyet, hova fejöket lehajtanák. S e nehéz idők elmúltával én állok itt utoljára, berekesztve a hosszú, nehéz pályát. Szabadságot, vallásegyenlőséget vihetek haza népemnek, s felkiáltatok Esdrással: „Né p ü n k n e k U r a I s t e n e , i g a z v a g y t e ; m e g e m é s z t h e t é l v a l a b e n n ü n k e t , m i n d a z á l t a l m e g m a r a d t u n k , m i n t e m a i n a p b i z o n y i t j a .“

És te szent hely, testvéreink gyülekezetének szent helye, légy áldott Istentől, hogy kapuidat árva testvéreid előtt vendégszeretőleg megnyitottad! Légy áldott, hogy oltárodon minket áldozni hagyván, sok éveken át szívesen fogadtál minket! — Mi leszünk e szent helyről és hangunk többé itt megzendülni nem fog; de itt lesz, itt marad Istenünk e falak között. „Csöndesség, béke laknak tornyaidban. Adjon Isten jó békességet; szent ségiért én e helynek, mely szerzetett az Istennek, minden jót kívánok tenéked!“ Amen.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. márcz. 13-án.

— Rudolf trónörökös ő fensége a belga királyi pár leányát, boldog emlékezetű József nádorunk unokáját, Stefanie hercegnőt, a tizenhat éves viruló hajadont, kinek anyanyelve a mi édes anyanyelvünk, leendő hitveséül a napokban eljegyzé. Ez örömhír, bizonynyal, milliók szívében talál élénk visszhangra s mindannyian áldást esdenek a szerelem e szép frigyére, melyhez a magyar hazának s nemzetnek annyi méltó reménye tűzódik.

— Mai tárczánk érdekes közleményére e helyen is felhívjuk olvasóink figyelmét. Dobos János, nagyérdemű agg lelkipásztor ifjúkori szónoki diadalainak egyik legszebb emléke e gyönyörű egyházi beszéd, melyet Bányai Géza, t. munkatársunk szívessege nyomán alkalmoszerűnek találtunk épen márcz. 15-ére, amaz örökre felejthetlen nagy nap országszerte megújuló emlékűnnepére bocsátani közre.

— A kolozsvári jótékony nőegylet által a helybeli redoute termeiben rendezett bazár, mely ma zárul be, kiválóan jól sikerült s anyagi eredménye is bizonynyal szép lesz. A kolozsvári nők, éakön özv. gr. Teleki Domokosnéval, e nemes szellemű urhölgygyel, újra fenséges bizonyítványát adták annak, hogy mily nagy hatalom a jótékonyág szelleme s e hatalmat életre kelteni s tettekre

indítani, első sorban ők vannak hivatva. A bazár egyik jövedelmi forrását a Szász Béla által szerkesztett „Részvét“ czimű lap képezé, mely a magyar írók legkitünőbbjeit egy koszoruba rúzá s diszes kiállításával a Franklin-társulatnak, mely az erdélyi népviseleteket egy képcsoportban mutatta be és Stein Jánosnak, kinek kö- és könyvnyomdája az autografiákat s a szöveget állította ki, dicséretére szolgál.

— Múlt számunkhoz volt csatolva Tauffer Ferencz jóhírű magkereskedőnk árjegyzéke. Utólag is felhívjuk rá olvasóink figyelmét, s bátran ajánlhatjuk az érdeklettek figyelmébe, mert e 30—40 év óta fennálló üzlet szoliditása s áruinak pontos, lelkiismeretes kiszolgáltatása által méltán vivta ki az erdélyi gazdák közelismerését.

Hibaigazítás. Múlt számunkban a „különfélék“ rovatába egy értelemzavaró sajtóhiba csúszott be. A gyulafehérvári tractusban végbe ment esperes-választás alkalmával, esperes nem Tóth, hanem Tókos Sándor lett, Veres Sándor pedig nem helyettes, hanem rendes jegyzőnek lett megválasztva.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Weres Sándornak Sárd. A mit lehet megte-
szek, de aligha lesz sikere.

Pap Elek, kollega urnak Lőrinczfalva. Az „öszhajszálakkal, sok tapasztalattal és hideg valóságtól hűtött kebellet“ írt cikk nem közölhető.

H I R D E T É S .

É R T E S Í T É S .

Van szerencsém a n. é. olvasó-közönséget — különösen az egyházi férfiakat arról értesíteni, hogy boldogult e. édes atyám **Losonczy Lászlónak** „**KESERGŐ LANT**“ czimű gyászversei megjelentek; s nálam **Czegléden 2 frtért** o. é. akár elő, — akár utólagos fizetéssel megrendelhetők.

E műben több jeles egyén halálára írt **gyászköltemények**, — **számos népies búcsúztatók, halotti énekek és sirversek** foglaltatnak. Az egész mű **tömött és könnyen olvasható** kiállításban, 16-odfél ivet foglal magában.

Használhatók e gyászköltemények különösen **lelkészek, kántorok és tanítók** által, felekezeti különbség nélkül, a temetési szertartásoknál. Megszerezhetik azonban az özvegyek és árvák is, kik merithetnek belőle szíveikre enyhülést, vigasztalást!

Megjegyzem egyuttal, hogy jelen munkának tiszta jövedelmét, folyó évi augusztus 2-án elhunyt feledhetlen emlékű édes atyámnak felállítandó siremlékére szentelem; s e művet volt számos tanítványai, barátai, ismerősei és tisztelői becses figyelmébe ajánlani bátor vagyok.

A szíves gyűjtőknek 6 példány után egy tiszteletpéldánnyal szolgálók.

Ugyancsak alólírott nál rendelhető meg a boldogultnak „**DALOK és SZAVALMÁNYOK**“ czimű műve **1 frt 30 krért**.

Czegléden, 1879. szeptember 1-én.

LOSONCZY GYULA,

a „Kesergő Lant“ kiadója.

Megjelenik

minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Sok baj s mind szorgos. — Van-e ok az ud-
varhelyi reductiora. Gönczi Lajos. — Vidéki élet: A sz.-szolnoki
egyházmegyéből. — Egyházi lapok szemléje. — Külföld (Né-
metország, Anglia, Franciaország, Olaszország, Ausztrália.) — z—y.
— Tárca: A halál a műveletlen népeknél Ethnographiai vázlat,
Berghaus nyomán — I. A halál beállta előtt. — Különfélek. — Kö-
rölvények. — Szerkesztő postája.

Sok a baj s mind szorgos.

Hidvég 1880 márcz. hó.

I.

E becses lap idei 4-ik számában „Néhány a sok
közül” című vezércikkben bajaink vannak felsorolva. A
nehány” czége alatt megemlítettnek az egyházi vagyon
kezelése, biztosítása, kepeváltási alap megteremtése, az
egyházmegyék új beosztása, az igazságszolgáltatás, bírói,
fegyelmi eljárás, a forumok illetőségi köre stb. mint függő
kérdések. S ezek után czikkiró felkiált: „de még hány van,
p. o. a domestika és visitatio kérdése stb.”

Bizony van! Ha többet nem említek is: ott van a
lelkészeknek, a kor- s egyház követeléseivel szemben, arány-
talan fizetése, az özvegyi s árvai segélyezés kérdése és ta-
nitóképezdék ügye.

En elismerem a fennemlített kérdések jogosultságát
s lehető megoldásának égető szükségét, de bizonyos
logikai, természetes rendben. És már ha a függő
kérdéseket vizsgáljuk — nézetem szerint — azok közül
három magaslik ki. E három: a domestika, a papok
tisztességes fizetése s az özvegy papnók,
papi árvák segélyezése.

Alapítsuk meg domestikánkat tekintélyesen, akkor
hasonlítani fog az egyházi főkormányzat azon szigorú jó
atyához, ki nemcsak dorgálni, hanem jutalmazni is tud;
nemcsak tanácsot, hanem kalácsot is tud nyujtani, s birni
fog azon hatalmas eszközzel, melylyel visszahódíthatja vagy
megelőzheti a desolátákat. A más kettő nélkül pedig mit
akarunk? Természet ellen valót! Hisz az éhes, nélkülözé-
sektől elfásult kebelnek, ha a ritka „lucidum intervallumok”-
ban van is akarata a jóra, de a véghezvitelre kimarad
erélye. S avagy papjaink nagyobb részének nem ez-e sorsa?
Akár azt vágjátok szemébe gúnyosan, hogy: „nemcsak
kenyérrel él az ember”; akár nagy igazán ezt, hogy: „nem
csak igével” a pap eleget nem tehet kívánalmatoknak.

Hisz neki, ez idő szerint, nincs módja kenyérrel, uincs
módja igével élni. S még azzal sem dicsekedhetik, mivel
más hivatalnok, hogy hű neje segít rajta. Hogyan tehetné
ezt? Hisz még az élet verőfényes delében feltűnik nyugot
felől azon sötét darab felleg, a melynek özvegyi gyászfi-
tyol a neve, s a mely megtöri kedvét, meglankasztja buz-
galmát, elfásítja keblét, még az élet reményteljes szakában.
Nem vigasztalhatja férjét, maga is vigasztalhatlan levén.

Első teendők tehát a domestika, a papi fizet-
és rendezése s az özvegy-árvai segélyintézet
megalapítása. Jól van! — mondjátok — hisz a do-
mestika meg van kezdve. Igaz, de eredménytelenül! Az
eddig eljárás célhoz nem vezet, minden tisztességes esz-
közt fel kell használnunk. És én e tekintetben nem elé-
gedném meg a morális önmegadóztatással, a pusztá koldu-
lással. Átlépnék, a testületek modern elvei nyomán, a po-
sitív térre, s megkövetelném, hogy minden egyháztagnak, azon
fizetési kulcs szerint, a melylyel befoly az egyházi hivatal-
nokok fizetésének fedezésére, folyjon be bár fillérekben az
anyaszentegyház egyetemének fenntartására, s az évenkénti
államsegélyt is ide fordítanám, a helyett, hogy, mint most,
elforgácsolnám, s csakis a domestika kamatainak egy ré-
széből gyógyítnám az égető sebeket, de magát a tőkétmind
egy fillérig benn tartanám. Micsoda eljárás, a mit követ-
tünk mostanáig a domestikára nézve? Uri emberek vannak
ajánlva, megbizva a gyűjtéssel a kik nemcsak hogy
nem gyűjtöttek, de még önmaguk se adtak semmit. Pedig
válogatott férfiak! Tisztelet, a kikre ez nem illik, „a potiori
fit denominatio!”

Elismerem, hogy a papok fizetésének emelésére is in-
directe tétetett lépés, Hisz indítványozva van a szegényebb
egyházak csoportosítása, s ez úton a lelkészek jobban do-
talása. Helyes! csak hogy itt sem látom az eredményt.
Minden egyház mater akar lenni, s mi helybehagyjuk.
s várjuk, míg egy-egy özvegy mater addig-addig ajánlja
magát, míg akad valaki s megkönyörül árva sorsán. Ez
nem volna szabad! Az autonomia megengedheti, de nem az
eszély. Határozott minimum, vagy affiliálás (a
filiák egy-egy képzett tanítóval.)

És tettünk — elismerem — az özvegy-árvák sorsa
enyhítésére is. De mit? „ad tantam sitim!” Erdélyi özvegy
papnőink, ez idő szerint, (1879) 12 frt 98 kr nyug-

díjban részesültek egyenként. A mi bizony minden egyéb czímet megérdemelinkább, mint „segély“ czímet. S a mi még szomorítóbb, még kilátás sincs, hogy ez szaporodjék. Mert azon egy-egy forintból, a mit a lelkészek és egyházak évenként fizetnek a központi gyámintézetnek, mikor lesz nagyobb tőke? Különösnek is találom, hogy midőn az országosan alapított és dotált tanítói nyugdíjintézetbe egyes, bármily szegény egyházközség évenként 12 frtot fizet énekvezéréért: a lelkész-özvegy részére egy árva forintot ad. Hát nem méltánytalan ez? Hát nem fizethetnénk-e első sorban mi lelkészek többet leendő özvegyeink s árváinkért; hát nem kellene-e aránylag többet fizetni az egyházközségeknek is? De hát nem követelhetnők-e az államtól, hogy a mint az állam tisztviselői, katonái, sőt már most — hála Istennek! — a tanítók, és pedig a felekezeti tanítók is a közadóból nyugdíjaztatnak: segítse az állam is a lelkészek özvegy-árvai intézetét bár csak oly arányban, a mily arányban befolyznak a lelkészek az állam közigazgatása nagy gépezetének rendes forgásába. Hisz évenként, főleg a nagyobb egyházközségekben, nagy összeget képvisel a lelkész által az állam részére tett ingyen szolgálat. Nekünk ez ügy érdekében haladék nélkül tennünk kell! Lám a világi vagyonnal többnyire ellátott magyarországi gazdasztek is mozognak, s kilátást táplálnak, hogy államilag fognak soglelyeztetni, s mi engednők-e magunkra olvastatni a szt.-írás szavait: „a ki az övéiről gondot nem visel a hitelennél alább való“!?

Ezek lennének — nézetem szerint — első teendőink. A domesticának minden lehető tisztességes eszközökkel gyarapítása, a lelkészek fizetésének emelése, ha másképen nem, az egyházak csoportosításával, addig pedig a mármajd mindenütt megalapított magtárakból leendő fizetésjavítással; az özvegy-árvai gyámintézetnek valódi nyugdíjintézeté leendő átalakítása.

Csak is ezek után következne a többi kérdések, — de ezekről egy következő cikkben szólunk.

Nagy Sándor.

Van-e ok az udvarhelyi reductiora?

(Folytatás)

Abban igazat adok Szász Bélának, hogy az ig. tanács alig támaszkodhatott más számokra, mint a melyek előtte feküdtek, csak hogy a bizottság a plus és minus jegyeket megcserélte. Így esett meg aztán, hogy az ig. tanács 1880 elején 1879-re 4057 (!) frt deficitet küldött nekünk, szerencsénkre, utánvétel nélkül. A pénztárda ugyan nem tettük be, de a jegyzőkönyvben megőrizzük.

Szász Bélát helyre kell igazítanom azon állításában, mintha én azt irtam volna, hogy „minden megengedtetett, egy kivételével, s a deficit mégis fenmaradt“, mert én ezt mondtam: „a sz.-udvarhelyi collegium előjárósága közlőül ismervén a viszonyokat, bizonyosan útját és módját találja annak, hogy a rendszeresített fizetések tiszteletben tartásának, annyival inkább, mert az igazgató tanács f. évi

január hava 18-án tartott ülésében mindazt megengedte, egy kivételével, a mit előjáróságunk még a múlt évben kért, illetőleg javasolt a deficit elenyésztetése érdekében.“ Ezen állítástomat s egyáltalában az azon egész cikkemben foglaltakat, a „correctori tévedések“ leszámításával, ma is fentartom s újlag erősítem.

Előjáróságunk sok „mindent“ kért az ig. tanácstól, s ezek között azt az „egyet“ is, hogy a közalap azon 2800 frtnyi összeget, melyet a tanári özvegy-árvák alapjától még 1875 és 1876-ban vett volt kölcsön, mig módja lesz visszafizetni, kamat nélkül használhassa. De én soha sem mondtam azt, a mit Szász Béla (s csakis ő) olvasott ki az én cikkemből, hogy t. i. 1878-ban már 3500 frtot tett volna az özvegy-árvák alapjától kölcsönzött 2800 frt, ugy, hogy a „7—8000 frtot az összes tőkecsökkenés nem haladja túl“ (a Szász Béla értelmezése szerint 1878-ban), hiszen én 1880 február első napján irtam: „1877-ben a kamatláb 10⁰/₀-ról 8-ra esvén le, csakugyan történt tőkeapadás 1878 végéig, de az özvegy árvai alaptól kölcsön kért 3500 frttal együtt (mert ennyire nőtt a 2,800 frt a kamatokkal) a 7—8000 frtot az összes tőkecsökkenés nem haladja túl; de ezzel szemben a közalapnak ma is legalább 10,000 frt biztosított követelése van, restans kamatokban.“

A mint akkor is kiemelttem csupán a közalapnak volt deficitje és annak is csak 1878 végéig, mert már 1879-ben tőkét 1000 frttal növelte, de nem úgy a miként Szász Béla véli, hogy a rákosi uradalom évi járandósága (100 kalangya búza) megváltása fejében a m.-vásárhelyi kereskedelmi és hitelbanktól kapott 2000 frt névértékű urbéri kötvényt (tőkét) eladtuk, s a bevett értéket (1736 frt) új tőkésítésnek neveztük, hanem oly módon, hogy 1000 frttal tőkésítettünk több, az év folytán befizetett régi tőkénél. A vásárhelyi banktól kapott 1700 frtnyi összeg nem is szerepelt soha a tőkék között (a minthogy nem is szerepelhetett), és ha a múlt évi tőkénövekedéshez azt is hozzá számítanók, a közalap 1879. évi tőkésítése 2700 frtra menne. A bevételben az 1700 frt szerepel, de a tőkésített összegek rovatában nem, mert a gagy Pály Miklós-féle birtokot, melyen iskolánknak 4000 frtnyi követelése van, a törvényszék által elrendelt árverésen iskolánk megvette s ebbe fektetett 1700 frtnyi összeget, mely — minthogy a birtoknak vevője akadt — kamataival együtt visszafizetteték az idén s így 1880-ban lesz az 1700 frt, mint új tőke, a számadásban kitüntetve, jóllehet törvényes kamatját az idénre is felvették a kamatjövedelembé. A tőkésítésnek azt a mesterségét, a melyet Szász Béla emleget, Udvarhelyt nem gyakorolják.

Az 1879-ik éven kezdve pedig véglegesen elenyészett a közalap deficitje is, mivel az ig. tanács beleegyezését adta abba, hogy arról egy r. tanári fizetés a Kis-alapra tétessék át, ugyszintén abba is, hogy a közalap jövedelmét növeljük úgy, a mint első nyilatkozatomban kimutattam volt. Tehát nem a restans kamatokból létesítendő tőkékre fektetem a tanárok fizetését, hanem a jelenleg meglevőkre. A tőkeapasztás hely-

reüthető a restans kamatokból, melyek begyűlésök arányában fogják a közalap föltségét évről évre gyarapítani.

A közalap fölemésződéséről szó sem lehet, s ideiglenes deficitje is csak azért mutatkozott, mivel a kimért kamatok nem jöttek be pontosan; mivel terheit nem osztották meg a Kis-alappal, a b. e. Kis József végrendelete szerint azonnal, mihelyt lehetett volna; mivel némely, a közalapotillető jövedelmek (bizonyítványok díja, a „sós-rét“ jövedelme stb.) nem vétettek azonnal (1873) vissza az özvegy-árvai alapból, mihelyt nem képezték többé a tanárok fizetésének egy részét és végül, mivel a kamatláb is 10-ről 8⁰/₀-ra esett le. Az utóbbin kívül, e bajokon már segítve van; az 1879 év eredménye is mutatja, hogy a restans kamatok megindultak, mert a perek kezdenek lejárni.

„Az ig. tanács nem érezte magát jogosultnak arra, hogy egy specialis rendeltetéssel bíró tőke kamatainak más czélra való fölhasználását engedélyezze, a mint hogy maga a király, mint supremus inspector, esküvel kötelezi magát annak ellenőrzésére, hogy az alapítványok, hagyományok stb. eredeti rendeltetésükhez képest kezeltessenek“ — írja Szász Béla. És így nem engedte meg, hogy a közalap a tanári özvegy-árvaik alapjától kölcsön vett 2800 frtot kamat nélkül használhassa. De hát, ha alapítvány, vagy hagyomány, avagy egyesegyedül a tanároké volna az özvegy-árvai alap minden krajczárja, ki kérné és ki egyeznék bele az ilyen „manipulatio“ba? Tudni kell ám, hogy az özvegyek és árvaik alapjában vagy 3000 frt olyan pénz van, a melyet a közalap tőle vissza vehet és vissza is kell, igazság szerint, vennie. Ugyanis a „sütőház“ hasznobéré, mely eleinte m. e. 100 m. frtot tett, a bizonyítványok díja, a „sós-rét“ jövedelme és az ünnepi ajánló-levelekből begyűlt összeg, régi időktől fogva, a tanárok fizetésének egy részét képezték, de később (1840 körül) a tanárok, özvegyeik és árvaiknak egy alapot létesítendők, nem osztották többé meg ezen jövedelmeket, hanem közmegegyezéssel minden évben az özvegy-árvai-alap gyarapítására fordították. 1872-ben a tanári fizetések, szálláson kívül, 1000 frtban állapítottván meg, igen természetes, hogy az özvegy-árvai-alaptól az említett jövedelmeket 1873-an kezdve a közalaphoz kellett volna visszatenni, de nem tették. Így hát a „sütőház“ hasznobérét két éven keresztül (1873 és 1874) jogtalanul használta az özvegy-árvai-alap, mert csak 1875-ben tétetett vissza a közalaphoz; a két évi hasznobér 1000 frton felül volt. A „sós-rét“, bizonyítványok jövedelme, stb. évenként m. e. 160 frt pedig egészen 1879 végéig, tehát hét évig volt a közalaptól elvéve. E szerint a jog és méltányosság követeli, hogy ezen összegek kamatjaikkal együtt, még az idén visszatéssenek a közalaphoz mulhatatlanul. Ily tényállás mellett, alig hiszem, hogy az ig. tanács a „manipulatio“t meg ne engedhetné.

Gönczi Lajos.

(Vége következik.)

VIDÉKI ÉLET.

A sz.-szolnoki egyházmegyéből.

Pár szó a visitatióról.

(Vége.)

Nézzük az egyházak évi kiadásait. Fizetnek föld- és egyenértéki adót (újabb intézkedés folytán személykereseti adót is); tanítói nyugdíjintézetbe 12 frtot, visitatio alkalmával: egykerületi képviselők díjazása, püspöki fizetés pótlása, agentia visit. honorarium stb. fejében egy 300 lélekből álló egyház is fizet körülbelül 12 frtot. Megjegyzendő, hogy ebből a visit. commissio díjazására 4 frt esik.

Az elősorolt kiadásokon kívül egyházi, orgona-nyomó fizetése, papi és tanítói-lakok s más épületek jó karban tartása, bekerítése, egyházi épületek biztosítása és sok más előre nem látható kiadás, oly összegre emelkednek, melynek fedezésére az egyházak nagy része képtelen levén, hátrálékban maradni, a végrehajtást bevárni, vagy adósságot csinálni kénytelen.

A kérdés alatti három egyháznak vagyoni állapotát nem ismervén, eljárását menteni nem akarom; azonban feltehetjük, hogy a bevételek és kiadások közötti különbség folytán, azon egyházakban is merülhetnek fel hasonló esetek, melyekben a vagyonkezelés a legpontosabban folytatatik, s melyeket a visitatio legszigorúbb ellenőrzése és intézkedése sem képes megakadályozni.

Ezekből kifolyólag, véleményem szerint, a visitatio, mely az egyházak anyagi, szellemi és erkölcsi élete feletti őrködésre van hivatva, s mely azon 5—6 frt összes költséghez képest, mennyibe az egyes egyházaknak évenként — sz.-szolnoki e. megyénkben — kerülni szokott, nagyon hasznos intézmény, fenntartandó s egyszersmind a most használatban levő kérdő pontok részben módosítandók, részben újakkal kicserélendők.

Hogy pedig a visitatio rendeltetésének inkább megfelelhessen, szükségesnek vélném az egyházak vagyona pontosabb kezelhetése, tőkéi és kamatai biztosítása szempontjából, miszerint pénz-, mag- és bortárak ezután az eddigi gyakorlattól eltérőleg és a legszigorúbb szabályok szerint kezeltessenek. És pedig:

1. Az egyházak összes tőke-pénze, mely jelenben az egyháztagnak elhelyezve van, s igen sok helyen kamatos-tól együtt elvész, évenkénti két részletben való fizetés mellett három év tartama alatt kamataival behajtassék, s takarékpénztárilag kezeltesse, jogában állván az illetőknek adósságaikat kevesebb részletben, vagy épen egyszerre kifizetni.

2. A magtárak pontos kezelése végett meghatározandó lenne, hogy egyik vagy másik egyházban a lakosok létszáma és vagyoni állásához képest, mely összeg lenne azon maximum, melynél többet kamatra kiosztani nem kell s nem lehet, mert miként mindennapi példák igazolják, a nagy mérvben kikölcsönzött magtári gabona a magtárnak kárára, az adósoknak romlására vezetett. A meghatározott mennyiségben felül való szaporulat évenként elárussítván,

a befolyó összeg szintén takarékpénztárilag kezeltetnék. A kiosztott tőke pedig kamataival együtt, a kezelő által — az egyháztanács közreműködése mellett — szigorú felelősség terhe alatt, minden év végén behajtandó lenne, mert így a kikölesönzött összeg rendes kezelés mellett, az egyeseknél nagy összegre nem rugna.

Ekkor elenyésznek azon rendetlen állapot, hogy némely egyháznak papíron több száz véka gabonája figurál, tényleg pedig alig van néhány véka. Ekkor felelhetne meg a magtár azon nemes irányú rendeltetésének, hogy míg egy részről az egyház vagyonát növeli, más részről, főleg gabona-szűk időben, az egyeseken segít. Ily s ehhez hasonló szabályok mellett kezeltetvén a magtár, nem növekednék az egyesek adóssága oly nagyra, hogy — mint most — az sok esetben felhajtatlanná válik s elvész, sőt némelykor az adós, ha rajta felhajtatik, koldusbotra jut. Csakis rendes kezelés mellett lehet elenyésztetni azon ellenszenvet, mely a magtárak iránt, azok rendetlen kezelések következtében, igen sok helyen nyilvánul.

3. Bortárak pontos kezelését illetőleg, ismét megállapítandó lenne azon mennyiség, mely kölcsön-kamatra, a helyi viszonyok tekintetbe vétele mellett, kiosztható; a fennmaradó bérkészlet eladatván, a pénz ugyancsak takarékpénztárba helyezve kezeltetnék. A kikölesönzött bor minden év szüretén az egyházi előjáróság által kamatostól a legnagyobb szigorral felhajtandó lenne.

Ha ilyszerű szabályok szoros megtartása mellett kezeltetnének az egyházak javai; ha oly tágas tér nem lenne az egyházak a nélkül is kevés vagyona pusztítására, a visitatio is nagyobb erélyt tudna kifejteni jövőben több eredményt felmutatni. Igaz, hogy az általam javaslatba hozott szabályok szerint való vagyonkezelés mellett az egyháznak most papíron levő tetemes vagyona, valóságban kevésre szállana, de ezen kevés, hű és biztos kezelés mellett, idővel kinőhetné magát.

Botka Károly,
ref. lelkész.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A „Prot. egyh. és iskolai Lap“-ban Görömbei Péter a „magyar prot. egyháztörténelmi társulat“ megalakítása érdekében emel szót. Rámutat a kath. atyafiakra, kik hasonlíthatlanul jobban védik érdekeiket az irodalom terén is, mint mi. Van „Szent István társulatuk“, mely érdekeiket támogató könyveket ad ki; vannak kath. irányú politikai napilapjaik; van „egyházművészeti lap“-juk stb. Míg mi — bizunk a gondviselésben és hallgatunk.

Fejünkhez sujtják a vádat, hogy a reformatio Magyarországon nem lelki szükségből eredt, hanem csak nemzetiségi hazafias czélok elérésére szolgál; köpenyül. Mi fényes történelmi adatokkal bizonyíthatnók, hogy mily nagy-szerű szolgálatokat tőn a magyar protestántizmus a nemzetnek és emberiségnek, — de mi hallgatunk. A multakra

vonatkozó nagy fontosságú adatokat közölgettek koronként a sárospataki füzetek, Prot. egyh. és isk. Lap, Figyelmező, Erdélyi prot. Közlöny stb. De ez az adatgyűjtés nem rendszeres, tehát nem is sokat használ.

Révész Imre megindítványozta tavaly a „magyar prot. történelmi társulat“ alkotását. Mindenki örömmel fogadta az indítványt; értekezlet is volt; bizottság is lőn kiküldve a tervezet megállapítására; de azóta ismét — néma csönd van.

Czikkiró attól fél, hogy ha még soká tart tétlenségünk, levéltárainkból elkallódik az is, a mi még most megmenthető lenne. Azért felhívja Révész Imrét, hogy tegye közzé mielőbb a magyar prot. történelmi társulat“ alakulására vonatkozó tervezetét. Alakuljunk, szervezkedjünk és létesítsünk egy szakközlönyt.

Kívánatos azonban, hogy az alakuló egyesület teljesen független legyen mindenféle egyházi és vallásügyi párttól, tehát a magyar prot. egylettől is. A prot. egyesület által „a magyar prot. egyháztörténelem megírására“ indított mozgalomra azt jegyzi meg czikkiró, hogy a monographiákra vállalkozott írók ígérését melegen üdvözli ugyan, de nem bizik a prot. egyesület firmájában, mely ma már mint szerves egyesület alig létezik. E helyett a „prot. egyh. könyvkiadó vállalatot“ ajánlja.

A „Protestans Hetilap“-ban Fejes István folytatja a mult héten megkezdett cikksorozatát.

Török Pál konventi eszméje 1873-ban elejtetett. Erre tétlenség és zsibbadás következett. Debreczent tekintettük akkor az egyesülés akadályául. Most Debreczenből jött a zsinati indítvány, melyet minden egyházkerület üdvözölve fogadott. Ezután tehát a konvent eszméjét önállólag felvetni sem nem jogos, sem nem czélszerű. Nem jogos, mert az illetékes forumok (egyh. kerületek) már a zsinati alapot elfogadták; nem czélszerű, mert ebből csak új zavar támadhatna és ha a béke megbomlanék, a tiszántúli egyházkerület ismét kivonhatná magát az egyesülési mozgalmakból, nélküle pedig magyar ref. egyházzól alig szólhatnánk.

Czikkiró nézete szerint épen Török Pálnak, a tevékeny, buzgó, haladni törekvő püspöknek kellene a zsinat eszméjét most teljes erővel felkarolnia, ha csak azon egyetlen czélból is, hogy ott — a zsinaton — gyűjtő szavával létesítse a konventet. E helyett azonban Török P. decreditálja a zsinatot; fegyvert csinál a zsinattartás költségeiből oly dolog ellen, a mely megfizethetetlen.

A zsinattartás időszerűsége ellen jelszavakat adnak ki. Mondják, hogy nincs megoldva az egyház és állam, valamint a különböző egyházak közötti viszony, nincs vallásszabadság, vallásalapok nincsenek tisztázva, egyházi és iskolai szükségeknek az állam általi fedeztetése az 1848-iki törvények szerint nincs végrehajtva.

A ki mindezen kérdések megoldását várja az egyesülés előtt, az vagy öntudatosan akarja egyházunkat apródonként az állam igájába hajtani, vagy nem tudja mit cselek-

szik és pusztulásunk meggátolásának eszközt oly dolgoktól teszi függővé, melyek hatáskörünkön kívül esnek.

Nem időszerű-e hát a zsinat? Nem, azok előtt, a kik jobban szeretik, ha a protestánsok alusznak. De a kik a jelen helyzettel megelégedve nincsenek, a kik a nemzet ébredését sürgetik, a kik haladni kíváncznak: azok nem lehetnek barátjai a tehetetlenségre kárhoztatott protestáns egyház mostani szétszakgatottságának.

K Ü L F Ö L D.

Németország.

(A stóla és a szegény nép.)

Poroszországban a lelkészek se nem esketnek, se nem keresztelnek ingyen. E szertartások végrehajtási díja szabályozva van, s bár a díjak nem szerfölött nagyok, mint a „Renaissance“ írja, igen sok szegény szülő csupán azon okból nem keresztelteti gyermekeit, mert nincs pénze a papot kifizetni, s ezért dispensáltatja magát Poroszországban oly kevés mátkapár.

Anglia.

(Nagyszerű adomány.)

Egy nemeslelkű egyén, ki nem akarja magát megnevezni, 250,000 frankot adományozott az anglikán egyháznak, hogy ez alapból Khina északi részében egy nagy missiói telepet állítson fel. Az anglikánok azonban e tekintetben azt az elvet követik, hogy mindaddig nem alapítanak egy kül-telepet se, míg annak fennállhatását egy tekintélyes összeg által biztosítva nem látják. Még 250,000 frank sem elég, mert egy ily távoli missió legalább 300—400 ezer frank alapot igényelne. Minthogy azonban két társulat szintén 25—25,000 frankkal járult e nemes cél megvalósításához, az anglikán érsek e missió telepet már szervezni kezdi, s közelebbről várják az új khinai érsek kineveztetését.

(Channing emlékünnepe.)

Channing Ellery Vilmos Newportban, 1780-ban, április 7-én született. Az angol s amerikai szabadkeresztények f. évapr. 7-én fényesen fogják megünnepelni jeles emberük születésének 100-ik évfordulóját. Londonban, Manchesterben, s Anglia és Amerika nevezetesebb országaiban alkalmi emlékünnepek s meetingek fognak tartatni. E nagy szellem összes alkotásainak rendkívül olcsó kiadását is tervezik. Channing műveinek e gyűjteményét, mely a szerző arcképével lesz díszítve, 100,000 példányban adják közre. Amerikában pedig egy templomot akarnak emlékére építeni s felszentelni. Channing neve méltán népszerű az összes protestáns felekezetek körében, mert a ki a szabad szellem barátja, annak tisztelnie kell a szabad eszmék ihletett apostolát, Channing Vilmost is.

Franciaország.

(A senatus és a jezsuitismus.)

A közoktatási törvényjavaslat, mely annyi izgatás okát képezte, még csak most került a senatus elé. Legfontosabb része a törvényjavaslatnak a 7-ik pont, mely a jezsuiták ellen van irányozva. E pont megbuktatására a mérsékeltbb köztársasági elemek is egyesültek, s a senatus e hó 9-én 148 szavazattal 129 ellenében a 7-ik pontot elvetette. Az elvetett pont röviden azt mondja, hogy Franciaországban törvényesen be nem fogadott szerzetes rendeknek iskolákat tartani nem szabad. Gyakorlatilag véve a dolgot, a törvényjavaslat értelme az, hogy Franciaországban a jezsuiták s némely más szerzetes rendek külön törvényes engedéllyel nem bírnak ugyan, hanem letelepedtek s a köztörvények oltalma alatt élnek és tanítanak évtizedek óta. A katolikus középiskolák nagy részét ők vezetik. Ha elfogadtatik a Ferry miniszter törvényjavaslata, egyszerre mintegy harmincz zárda eltöröltetnék, néhány ezer szerzetes és apáca expatriáltatnék s egy csomó gymnasium és konviktus bezáratnék, és sok ezer katolikus tanuló kényszerítettetnék állami iskolákba járni.*)

Olaszország.

(A pápa Dumas ellen.)

Egy pápai encyklika jelent meg legközelebb, mely elítéli a polgári házasságot és a házasság felbontását. E körlevél első sorban Franciaország ellen van intézve, hol, mint tudjuk, Dumas erős mozgalmat indított meg a házasság felbonthatatlansága ellen. A házasság a pápai körlevél szerint az egyházra van bízva, s annak törvényhozása szerint kell szabályoztatnia, e fölött semmi hatalom az államot nem illeti; felhívja tehát a világi hatóságokat, hogy szerezzenek érvényt az egyház jogainak a házasság tisztelben tartása körül, illetőleg lépjenek mindenütt a katolicismus szolgálatába. Szép kívánság az esetleg protestáns hatósági tisztviselőktől!

Ausztrália.

(A vasárnapi iskolák jubeliuma.)

A Sandvich szigeteken fennálló vasárnapi iskolák folyó évi január hó első napján jubelium-félét ünnepeltek. A hét évig tartó vallástanítási cyklus ugyanis ekkor végződött be, illetőleg ekkor vette kezdetét. Ez alkalommal a hívek 7 ezer frankot tettek össze, mely összeg Lorenzo Lyon-nak adatott át tiszteletdíjúl azért, hogy az iskolákban tanított vallási kézikönyveket e szigetek anyanyelvére átültette.

—z—y.

*)A Freycinet kormány, mint lapunk zártakor értesülünk, megkapta a bizalmi votumot a szenátus e határozata ellenében, még pedig tekintélyes többséggel. Most tehát szigorú kormányzati intézkedéseket fogantatott Freycinet a nem engedélyezett egyházi testületekkel szemben. A kormány első lépése körülbelül az lesz, hogy a Franciaországba menekült idegen jezsuitákat kiutasítja, aztán pedig a megtört társulatokat felszólítja, hogy terjeszszék elő statutumaikat. A rovatvezető.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA

A HALÁL

A MŰVELETLEN NÉPEKNÉL.

— Ethnographiai vázlat, Berghaus nyomán. —

I.

A halál beállta előtt.

Az ember hamar bevégzi pályafutását, s még is, úgy látszik, különösen a műveletlen népeknél, halálában fontosabb szerepet játszik, s nagyobb tisztelet tárgya, mint életében. Ha egy műveletlen vadember halálos ágyán fekszik, s remény sincs felgyógyulásához, akkor rokonai s barátai elvesztik fejüket, s nem tudják mit legyenek teendők; néha átengedik sorsának, s magára hagyják a halál-tusában vívődőt, a kit sajnálnak ugyan, de a kin nem segíthetnek már. Az amerikai indiánok a haldoklót az erdőbe viszik ki, s miután egy vagy két fára ágyastúl megerősíték, egész nap körben tánczolnak körül; este négy napra való eleséget tesznek le melléje, s magára hagyják. Ha a beteg felgyógyul s épen tér vissza társaihoz s rokonaihoz, üdvriadallal fogadják, de ha meghal, senki sem törődik többé vele.

A haláltusát nézve mindinkább megerősödik az emberben a meggyőződés, hogy a haldokló kinjainak véget vetni jó cselekedet. Ezt gyakorolják különösen a fekete bőrűek s az eszkimók. Ezen népek, épen az elvből kifolyólag, nagyon elaggott társaikat vagy megölik, vagy elhagyják; e szokás némileg részvétből ered. A vad népeknél az öregek nem állanak nagy tiszteletben, mert a tüzes, harcsvágyó ifjúság nem szereti látni saját jövőjének elszomorító, elcsügesztő képét, s nem nézi jó szemmel a véneket. Az eszkimók s hottentották az ő törzsükbeli öregeket lakatlan pusztákra száműzik. A Hudson öböl mellett élő eszkimók öregei magukmaguk parancsolják meg gyermekeiknek és barátaiknak, hogy őket láb alól eltegyék, a mi aztán egy meghatározott napon, bizonyos szokásos ünnepélyességek kíséretében, végbe is megy. Jáva szigetén is szokás a véneket s beteges embereket megölni, sőt Közép-Németországban még a 14-ik században is fennállott e szokás a vendeknél.

Az olyan országokban, melyekben a beteg vadember háborítatlanul hal meg, érdekes nézni halál-tusáját; nyugodt, még ha oly biztos is haláláról. Az osztjások megrendítő hidegvért tanúsítanak azon esetben, ha fekély, vagy daganat támad valamely testrészükön, Egész nyugodtsággal nézik végig a kór terjedését testükön s mit sem tesznek annak megakadályozására.

Számtalan szokás áll fenn a vad népeknél, a haldoklókkal szemben. Sok északamerikai népnél a rokonok, ha valakijük haldoklik, annyi kutyát ölnek meg, a hányat csak megkaphatnak, s azt hiszik, hogy ezen állatok a más világ-

ban előre hirdetik a haldokló lelkének megérkezését. Ha egy eszkimó haldoklik, akkor legszebb ruhába öltöztetik fel; a lappok a haldoklóval egy üveg pálinkát itatnak meg, s halála után gunyhóját azonnak lerombolják, abbeli félelmökben, nehogy az elköltözött lelke ártalmára legyen azoknak, kik azt laknák utánna.

A khinaiak a haldoklót a földre teszik, hogy ott végezze életét, a hol kezdte. Ezután a haldokló mellé jönnek a bonczok, illetőleg papok, s kis réztányérokka, csöngettyükkel s más hangszerekkel fülsértő lármát csapnak, hogy a haldokló jajkiáltásai ne jussanak a rokonok füleibe. Mihelyt a halál beállt, egy botot dugnak a halott szájába, hogy az ne csukódjék be. A papok, meggyőződésükben a felől, hogy a lélek elszállt, este felé trombitákat fúván, az utzásokat és mezőket bejárják azért, hogy egy nagy legyet foghassanak, mit a halott szájába tesznek, azt állítván, hogy lelkét hozták vissza.

A kongó négek hite szerint senki sem halhat meg természetes halállal; ezek még saját szemeiknek sem hisznek, szentül megíévén győződve a felől, hogy a szemük láttára békésen kimúlt halott ellensége boszorkányságának esett áldozatul. A kit aztán rokonuk természetfeletti uton való megölésével gyanuba vettek, azt folyton üldözik és kényszerítik, hogy az istenek előtt próbának vesse alá magát. Ha valaki azt mondja nekik: „De hisz az embernek előbb-utóbb megkell halni!“ így felelnek: „Ez kétség kívül igaz, de meghalt barátaink az égben nem sietnek magokhoz hívni minket!“

Hogy elvükhez következetesek maradjanak, a következő szokást gyakorolják. Megkérdik 'Nganga istentől, hogy a megboldogult halálát saját mokisso-ja, vagy ellensége boszorkánysága okozta-é? Az említett Isten papja kezeit égfelé tartja, s ha azokat minden késelelem nélkül összeüti, akkor azt hiszik, hogy azon személy saját mokisso-ja (saját szelleme,) akarata folytán halt meg, de ha a kézcsattanás csak pár percet késik is, gonosz bűvészetet sejtene a dologban. Akkor megkérdik a pap által az istent: „Ki a gyilkos? Barát-é vagy ellenség? Nő-e vagy férfi? Hol lakik? Melyik mokisso áll szolgálatára?“ Ha a 'Nganga felelete nem kielégítő, úgy a rokonok, gyakran 3 hó hosszán is, bejárják az egész országot, hogy minden papot kikérdezzenek a dolog felől, míg végre a terhelő gyanú egyik vagy másik személyre vagy falúra esik. Ez utolsó esetben a rokonok a királyhoz fordulnak, ki ama falú lakóit egyenként tűzpróba alá veti, A ki aztán e próbán, szerencsétlenségére, nem esik át, az elítéltetik.

A gallok azt hitték, hogy az istenek haragját kiengecszelhetik, s életüket is megmenthetik úgy, ha egy más valaki a saját életét, az övék váltság-dija fejében feláldozza. Akadt elég esztelen, ki ily módon eladta életét, nem csak azért, hogy családját vérdíjával boldoggá tegye, hanem mert azt gondolta, hogy a más világon inkább boldog

Végre még meg kell emlékezzünk e szakaszban ama nevetséges hitről, melyet sok nép a halhatatlanság felől táplál t. Amerika felfedezésének idejében minden antillai indián azt hitte, hogy a természet hozzáférhetetlen hegyekbe oly vizet rejtett, melyek az őszt megfíjthatják. Sok spanyol vonult ki azon hegyek felé, hogy a becses vizet fölkeresse, de soha se tért vissza. E népek aztán a helyett, hogy el hitték volna, miszerint elvesztek, határozottan állították azt, hogy a titokteljes forrásokot fölfedezték, de nem akarják azt másoknak is hozzáférhetővé tenni.

A költők meséit a megifjító forrásokról sokan igaznak vették, s sok esztelen lón e balhít áldozatává. E hitet a khinaiak költötték fel perzsákban, s aztán Ázsia minden népe magáévá tette. Azon időtáiban azonban, midőn a mongolok be ütöttek Khinába, e balhit annyi rosznak lett okozója, hogy az ezt tárgyazó könyveket a kormány hivatalosan betiltotta, s elégettette; Pater Trigaut, ki a mongol beütés előtt Khinában tartózkodott, azt állítja, hogy e csoda források létezése felől abban az időben minden államhivatalnok meg volt győződve. A khinai Laokium felekezet papjai most is komolyan foglalkoznak e források keresésével, s azt állítják, hogy felekezetük alapítója ismerte is azokat, de már feledésbe mentek. A szekta a „hallhatatlank szektájának“ nevezi magát.

(Folytatása következik.)

—y.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. márcz. 20-án.

— **Személyi hírek.** Dr. Tolnai Lajos, a Marosvásárhelytől megjelenő „Erdélyi Figyelő“ szerkesztője, mint a budapesti lapokban olvassuk, a lelkes pályát végkép odahagyva, Budapesten szándékszik megtelepedni, s mint egyetemi magántanár, ott előadásokat tartani. — Puskás Lajos a sepsi egyházmegyében Nyéren febr. 26-án pappá választatott s f. hó 14-én állomását el is foglalta. Eddig szacsvai pap volt.

— A közepoktatási törvényjavaslatot, mielőtt az országgyűlésnek előterjeszhetnék, az országos közoktatási tanács is tárgyalni fogja.

— A középiskolai igazgatók és tanárok hivatalbeli kötelességeinek, jogi és fegyelmi ügyeinek rendezésére a középtanodai tanáregylet központi választmánya terjedelmes javaslatot dolgozott ki. E javaslat most önállóan is megjelent a tanáregylet kiadásában, mintalappal és öt táblázattal. Az összeállítás mindenestre dicséri a közreműködött bizottsági tagokat, első sorban Reif Jakab tanár buzgalmát és szorgalmát. A bizottságnak tagjai voltak még dr. Say Móricz, dr. Hoffer Károly igazgatók, Névy László, a „Közöny“ szerkesztője s Köpesdy Sándor tanár. Szakfériak mindenestre nagy hasznát veszik e becses műnek.

— A magyar általános iparegylet megalakult. Az országszerte megindult gazdasági és iparos mozgalmak elég érthetően hirdetik, hogy a haza anyagi érdekeiben te-

vékenységre kell serkennünk. Mindnyájan érezzük az ország közgazdaságában létező hiányokat. Elerőtlenedni látjuk mezőgazdaságunkat, elcsenevészni iparunkat a külföldi verseny, — pangani kereskedelmünket — a kettőnek gyöngesége folytán. Így nem fejlődhetik egészséges forgalom, viruló közlekedés s mindannyinak baját érzi az ország, a társadalom, a nemzet. E bajokat rögtön orvosolni alig lehet ugyan, de a mindenha legerőteljesebbnek bizonyult önségély itt is kétségkívül a leghatalmasabb eszköz leendő, hogy a jelenlegi állapoton változtassunk. Ez egyet szándéka e czél elérése végett a korunkban leghatásosabb eszközhöz fordulni s a társulás terére lépve, mindenekelőtt a létező iparnak fejlesztésére, a hiányzókat teremtésére, ez által a termelés és kereskedés emelésére hatni és így hazánk jólétének előmozdítására törekedni. Elégé nem ajánlhatjuk ez egyet pártolását, különösen azon t. olvasóink figyelmébe, kik nemzeti jólétünket szívükön hordozzák. Az egyet élén neves férfiak, mint Szlávy József, Ipolyi Arnold, br. Kochmeister Frigyes, Keleti Károly állanak. A tagsági díj a Budapest környékén lakóknak 10 frt, a távolabb lakóknak 6 frt, mely összeg (a 3 frt felvételi díjjal) Keleti Károly igazgatóhoz juttatandó Budapestre. Csoportosuljunk a haza jóléte érdekében!

— **Pécsi Simon biblia-fordítása.** E czim alatt jeles történettudósunk, Koncz József, a Tolnai Lajos által szerkesztett „Erdélyi Figyelő“ hasábjain érdekes adatokat szolgáltat a magyar biblia-fordításokat illetőleg. Nem tartjuk érdektelennek ez érdekes közleményt bő kivonatban olvasóinkkal is megismertetni. Koncz József a többek között így ír: „A gróf Teleki-család jelenleg rendezés alatt levő része több becses kincse között most került napfényre Pécsi Simon eredeti biblia-fordítása is. Pécsi Simon, pécsi származású, ki Kolozsvárt tanult, s onnan Szent-Erzsébetre rendeltetett iskola-tanítónak s később külföldi egyetemeken képezte magát, — mint műveiből látszik, — inkább egyházi pályára; mint ügyes képzett egyén Bocskai István titkára, s később Bethlen Gábor fejedelem alatt korlátnok volt Erdélyben. A szombatosok Maros- és Udvarhelyszéken a hatalmas és nagybefolyású Pécsi oltalma és támogatása alatt terjedtek el. Ezek számára fordította le Pécsi S. Dávid Zsoltárait az eredeti szövegből magyarra és kezdette meg az Ó-Testamentum lefordítását is. Hogy a bibliát a szombatosok számára kezdette fordítani 1634-ben és nem a reformata vallásra térése után: mutatja a lefordított szöveg, mely parasáakra — szombati leczkékre van felosztva. A következő dézsi és fehérvári országgyűlések (1635, — 1638,) szigorú eljárása és határozatai a szombatosok ellen, nagy hihetőséggel elvették Pécsi azon kedvét, hogy a bibliafordítást tovább folytassa a megkezdett irányban; maga Pécsi is, leányával együtt, megszenteltetett a szombatoságért, jul. 12. 1638. Deésen. Hogy zsoltárokat is fordított, s a szombatosok énekeskönyvében levő zsoltárok épen tőle valók — Pécsi 1637 febr. 23 Szent-Erzsébeten kelt saját kéziratú levele kétségtelenné teszi, melyben vejéhez Angyalosi Istvánhoz ír. A ref. vallásra visszatért 1639-ben.

Megtérése után meddig élt és mivel foglalkozott: arra még eddig nincs határozott adatunk. Azon 8 darab eredeti levele közül, melyeket eddig találtam, a legutolsót 1641 október 16-án írta Szent-Erzsébeten, s ezt is, a többieket is mind vejéhez kis egrestői Angyalosi Istvánhoz intézte, ki a szombatosságért hasonlóan meg volt idézve édesanyjával, Szigethi Erzsébettel, együtt, 1638 februárban. Halála tehát nem 1640-re esik, mint Kővári állítja, hanem 1641 végére, vagy későbbre. Az említett 8 eredeti levél és a 133 ivből álló biblia-fordítás egy és ugyanazon kéz írása. Ivrétben van kötve fogásonként; van 11 fogás, 10—12 iv egy-egy fogásban. Az első fogás hiányzik egészen, s így a mű Mózes I. könyve, V-ik része, 14-ik versén kezdődik és végződik a II. könyv XII. részével. Minden rész vége után jedzegetések, (sic!) magyarázatok vannak, melyek néha még terjedelmesebbek, mint az illető rész, melyre vonatkoznak. Így p. o. a 41. rész egy iv és a jedzegetés két iv. Az első könyv végén ez áll: „Mózes első könyvének magyarázatjának fordításával együtt az örök állandó Istennek segődelméből vége. Die 28 szept. 1634. Samelysan (?)“ — Eddig tart a közlemény ismertető része. Ezután még oda van ígatva mutatványul egy szombati lecke (a tizedik), s mi, kik figyelemmel olvastuk, csak elismeréssel szólhatunk a nyelvezet tiszta, zamatos magyarosságáról.

— A nők érettségi vizsgálatának kérdése e napokban szóba került a budapesti egyetem jogi karának ülésében is. A közoktatásügyi miniszter ugyanis a gróf Hugonnay Vilma esete alkalmából a jogi kar véleményét kérte az iránt, vajjon a nők érettségi vizsgálatra s így az egyetem rendes látogatására bocsáthatók-e. Herczegh Mihály, tanár, hivatkozva számos tudós nőre, javasolta az érettségi vizsgálat megengedését gr. Hugonnay Vilma számára, ha ugyan ez szükséges. A jogi kar a zürichi egyetem tudori diplomáját becsüli annyira, mint egy érettségi bizonyítványt; de a zürichi diploma elismerése (nostrificatio), mint-hogy az egyetem csak férfiaknak tudorra avatására bir joggal, csak ő felsége kivételes engedélyével lehetséges. A jogi kar pártolja ez engedélyt, ha az orvosi kar is megfelelőnek ítéli a zürichi diplomát. Kapcsolatban e hirrel, Herczegh tanár védelmének támogatására, pár statistikai adatot közlünk arról, hogy a nők más művelt államokban szintén járják az egyetemet. Az olasz nők is kezdenek egyetemre járni. Ez évben a turini egyetemre 3, a rómaina 2, a bolognaira 2, a nápolyira s paduaira 1-1 nő van beiratkozva. Olaszországban ez aligha okoz megbotránkozást, miután ott az irodalomban és művészetben nagy tért hódítottak a nők, s az olasz, természeténél fogva tisztelője a nőknek, s büszke rá, miként az amerikai, ha hölgyei a műveltségben kitűnnek. Angolországban a nők felülmúlták az egyetemi vizsgákon a férfiakat. A londoni egyetemen 63 nő-tanuló közül 51 tette le a sikerrel a vizsgálat, míg a 856 férfi tanuló közül csak 475. Az utóbbiak közül tehát 19, a nők közül 45% állta ki a szigorlatot. Hogy a nők a műveltségnek sok tekintetben fontos tényezőiül tekintetnek, mutatja a többek között az is, hogy a londoni kir. művészeti akadémia igazgató tanácsa elhatá-

rozta, hogy jövőre nők is megválaszthatók lesznek az akadémia tagjaiul. A természetudósok szt.-pétervári congressusán pedig egyik szakosztály egy nő, Perejasslowzewa kisasszonyt választá meg elnökül.

A főtiszt. püspök ur a következő körözüvényeket bocsátotta ki:

Körözütenek.

285—1880. Szilágyszolnoki egyházmegyénkben a n.-dombai kántortanítói állomás. Fizetése: 100 véka gabona, melyből 60 véka elegybúza, 40 véka kukuricza. 100 veder bor, vedre megváltható 61 krjával, 20 frt fapénz, az egyházközség pénztárából. 10 frt kegyhagyományi kamat. 23 frt tandij, beszedi és elszámolja az egyh. előljáróság. 980 □ öl területű minden évben használható szántó, trágyázza, szántja és a tanítótól adott maggal beveti az egyházközség. 2 hold 190 □ öl területű kaszáló, terem 3 boglya szénát. Tisztességes lakhely, jó veteményes kerttel. Pályázati határnap ápril 15-ike. Folyamodványok t. Szabó Pál esperes aához Diósadra küldendők.

304—1880. Küküllői egyházmegyénkben. A sóvényfalvi tanítói állomás. Javadalmi: 9¹/₂ kalangya búza, 69 véka búza, 70 veder must, 6 frt készpénz. 2 hold 441 □ öl első osztályú, 1 hold 1087 □ öl másod, 748 □ öl harmad, 1 hold 1279 □ öl negyed osztályú szántó. 664 □ öl másod, 2 hold 844 □ öl harmad osztályú kaszáló. 7 frt 50 kr fapénz. Temetésért 50 kr. Tandijban egy gyermektől 20 kr és 1 veder must. — Lakház, gazdasági épületekkel.

A mikesfalvi tanítói állomás, Javadalmi: 32 kal. búza, 10 kal. zab, 45 véka csős kukuricza, 4 veder 6 kupa must. 3 frt 24 kr fapénz. A Bosoki alapítványból 21 frt; a Domokos-alapból 62 kr, Somostelkéről 15 véka szemes kukuricza. Kápolnáról 2 véka szemes gabona, 3 ekenapszám, 4 gyalognapszám. Tandijban egy gyermektől 1 frt. 818 □ öl másod, 1368 □ öl harmad oszt. szántó. 347 □ öl kaszáló; a temető és cziinterem fűvének fele. Temetésért 20 kr. Lakás, gazdasági épületekkel.

A sülyei tanító állomás. Javadalmi: 11¹/₂ kal. búza, 20 véka szemes gabona, 57 veder must, 6 szekér fa. Br. Radák Ádám 6 nsgtól 3 szekér fa. Tandij 15 veder must. Temetésért 20 kr. 2 hold 1106 □ öl harmad oszt. szántó; 1 hold harmad oszt. kaszáló; 105 □ öl szőlő.

A herepei tanítói állomás. Javadalmi: 8 kal. búza, 10 véka szemes kukuricza, 18 veder must, 7 szekér fa. Gr. Teleki Domokos 6 ngtól 1 frt. Rároni alapítványból 1 frt 18 kr. Tandij egy gyermektől 1 frt és 1 veder must. 2 hold 703 □ öl első, 1 hold 682 □ öl másod oszt. szántó; 1 hold 47 □ öl harmad oszt. szántó; 684 □ öl első, 1 hold 336 □ öl másod oszt. kaszáló, 522 □ öl szőlő. Az új temető fűvének fele. Lakás.

Pályázati határnap mind a négyre nézve ápril 15-ike. A folyamodványok küküllői esperes t. t. Benedek Ferencz aához Haranglábra (u. p. Dicső-Szentmárton) küldendők.

Kolozsvártt, 1880 márcz. 11-én.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Szilágyi Sándornak Budapestén. Megkaptad-e a küldeményt?

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi : kiadói szállás :

b.-farkasutoza 16. sz hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldemé-
nyek czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak :

Kétszer hasábozott garmon sor vagy annak tere 5 kr. Bélyegdíj minden beigtatás után 30 kr.

Nagyobb és többször megjelenő hirdetéseknel külön kedvezményt nyujt a kiadóhivatal.

Előfizetési ár :

Ezész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Husvét Sz—y. — Sok a baj s mind szorgos. Nagy Sándor. — Van-e ok az udvarhelyi reductiora. Gönczi Lajos — A népiskolai egyházi-ének oktatásáról. Szentgyörgyi Lajos. — Vidéki élet: A Rikán belőli communitás gyűlése. Kisantol Sámuel. — Az áll. ig. tanács r. üléséből. r. t. — Egyházi lapok szemléje. — Külföld: (Belgium, Törökország, Afrika, Amerika, Ausztrália.) — z—y. — Tárca: Feljebb, feljebb! Költemény Ford-tól, ford: Hegedüs István. — A halál a műveletlen népeknél. Ethnographiai vázlat, Berg-haus nyomán. II. Szerartások a hullával. — z—y. — Mutatvány Pécsi Simon biblia fordításából. Közli: Koncz József, — Különfélék. — Hivatalos rész: Körözvények —

Az Úr megváltottai megtérnek és nagy énekléssel Sionba mennek; és örökké való öröm lesz az ő fejeken, öröm és vigasság veszi őket körül, és eltávozik tőlök a keserűség és nyögés! Ézsaiás: 35. 10.

(S—y.) Á mi a napfény a földnek, az a hit az emberi léleknek. A mig él az emberben a hit abban, hogy van egy mindenható Isten, a ki mérhetlen bölcsességgel, igazságossággal s szeretettel intézi úgy az egész világegyetemet, mint a parányi emberi lénynek sorsát, addig az emberi szellem mindenben felvilágosult leend. Szűkkörű értelmünk előtt ugyan számtalan dolog marad talányszerű; de hisz ez természetes, mert mikép láthatnók be mi kicsiny emberek rövid belátásunkkal Isten kifürkészhetlen titkait? Legyünk tehát e tekintetben nyugodtak s megelégedettek, sejtjük és imádjuk a rendkívüli Nagyot, a Kifürkészhetlent, s működünk csüggedés nélkül azon kis körben, melyet az emberi elme bevilágítani képes! Ám, ha az isteni világi uralomban vetett hit csak ingadozik is, elsötétül a szellem, minden megfejthetlenné s irtózatossá lesz, s a világ a szeszélyes sors játékvává dobatik, s minden emberi törekvés czéltalanná, eredménytelenné válik. Megfoghatatlan előttünk az, hogy létezhetnek oly emberek, kik nem hisznek ugyan az Istenben, de azért vígak és boldogoknak érzik magukat. Ezt csakis a meggondolatlan

könnyelműségnek róvhatjuk fel. Hogyan lehet valaha boldog, s mily oltalmat talál kétségeiben az, ki a nagy világban él, szemei előtt látja az élet zajgó hullámain, látja azt, hogy mily sok bánat emészti az emberek keblét, hány új sir takarja el családok boldogságát, s figyelemmel kíséri, hogy mennyi nemes, boldogító reményt hiúsít meg a szeszélyes sors, s még sem ismeri fel azt a szent kezet, mely e zürzavart rendbe tartja, nem azt a szemet, mely a szerencsétlenség sötét éjét bevilágítja, nem azt az isteni törvényt, melynek az élet minden körülménye alá van vetve s engedelmeskedik.

S most engedjük át magunkat egy pillanatra azon sötét feltevésnek, hogy Jézus élete Nagypénteken bevégeződött volna, hogy Jézus valósággal meghalt volna, s husvét reggele nem hajnalodott volna fel a sötét földre. Ah, akkor igazán nem tudnók hitünket szilárdan fenntartani az isteni világuralomban. Akkor a kétség mind erősebben emelné fel fejét kebelünkben. Hogyan — gondolnók — az Isten igazságos volna? Hogy tűrhette hát el azt, hogy szeretett fiát a megtestesült gonoszság keresztre feszítse? Mindenható volna? Miért nem sujtá hát le villámával az istenteleneket? Minden-tudó-e? S nem tudná célját elérni? Ő maga volna-e a szeretet, s eltűrhetne volna, hogy szeretetének tiszta visszfénye a kereszten borzasztó kínok között meghalván, a sötét sirba lelje végét, s tetemei fölött a vétek győzelem-ünnepet üljön? Ha ez lehetséges, s ha az, kit tiszta szeretet s erkölcsi fenség tekintetében e földön senki meg nem közelített, a kereszten örökre bevégezte volna földi pályafutását, akkor csak hiú ábránd az Isten mindenhatósága, bölcsesége, igazságossága s szeretete pedig, mint a hitetlenek vélik, csak mese s papi ámitás. Akkor ti nemes, kegyes emberek, földjétek el kezeitekkel szomorú arcaitokat, nincs a ki fájdalmaitokat s véghetlen kínaitokat enyhítse nincs Isten!

De hála az Úrnak! *Krisztus nem halt meg! Hála Isten', felviradt husvét hajnala! Ime! „Az Úr megváltottai megtérnek és nagy énekléssel Sionba mennek és örökké való öröm lesz az ő fejeken, öröm és vigasság veszi őket körül, és eltávozik tőlök a keserűség és nyögés!”* Nagypénteken a kétség sötét felhői mély sötétséggel

vették körül a szellemet ma a nap ragyogó pompájában tör elő, s eltűnnek az éjjeli árnyak. **Krisztus él!** Épen igaz élete által került el a mindent megemésztő halált. Megjelenik övéinek, vigasztalva mindig közelökbe marad, s gyakran lép üdvkivánattal körükbe. Ama tizenegy tanítvány, s Jeruzsálem nemes keblű hölgyei tapasztalták azt, hogy mesterük él s azóta számtalan más. Nem is valódi követője az Krisztusnak, ki azt nem tapasztalta. Mi is érezzük áldást-hozó közéletét, vigasztaló szavait sziveinkben; nekünk megadatott azt is láthatni, mit amazok még észre sem vehettek, csak sejtettek s remélhettek: láthatni az élő Krisztus fénylő nyomait a világtörténelemben, mind kidomborodóbban, mind világosabban, egészen a mai napokig egész az örökkévalóságig. A ki nem igaz követője, az mindezeket nem láthatja, nem veheti észre, épen mint az első Husvét reggelén Jeruzsálemben. De mindenki, a ki csak a föld kerekén az ő hitét vallja, ama boldog tudatban ünnepli meg a Husvét szent emlékét, hogy a gonoszság soha sem fog győzedelmeskedni; az Isten szent céljai soha meg nem hiúsúlnak, ám maga a bűn kényszerítve van arra, hogy azok megvalósítására segédkezett nyújtson. A kereszt pedig, melyet azelőtt a meggyaláztatás és halál jegyének tartottak, a megtiszteltetés, a győzelem jele lőn. Az atya magáénak vallá fiát. Egy szent Isten uralkodik a világegyetem fölött!

Eltévelyedhetünk-e tehát, habár a vétek hatalmas is a világban? ha az igazság elnyomatást szenved s ha valami az emberi fogalmak körén kívül esik? Hisz tudjuk már, hogy Isten útjai nem e földi létben érnek véget, s hogy a test nyugózó hatalmától megszabadult isteni lélek az örök szeretetet juttatandja győzelemre. Kövessük Krisztust, cselekedjük és akarjuk a jót úgy, a mint azt ő tevő, szeressünk, hogy szeretessünk, akkor nem lesznek a mi cselekedeteink hiábavalók, közös erővel és akarattal építendjük fel a menyek országának templomát, s lesz *életkedvünk*, mert van *életcélunk*. Tiporjon el, gyalázzon meg, becsmérjen a világ: mit árt az nekünk? Hisz Krisztust is megfeszíté a bűnösök csoportja, de ő feltámadott, él s uralkodni fog örökkön örökké. A kötelességek hű teljesítése, a szeretet nyilvánulása s a felebarátaink javát célzó nemes törekvés, mely kivitelében a jóra s istenire támaszkodik, kitörülhetlen betűkkel van felvésva a menyek országának arany könyvébe. Ha senki sem veszi ezeket figyelembe, s ha mindezeket látszólag a halálban a sir hantja el is takarja, nem mennek feledésbe az örökkévaló színe előtt. Erre tanít minket Husvét ünnepe. A hosszú zord tél után sziveinkben és életünkben, ha e tanácsokat megfogadjuk, egyaránt a megelégedés s boldogság tavasza viruland!

(P—n B—t.)

Sok a baj s mind szorgos.

Hidvég 1880 márcz. hó.

II.

A „Nehány a sok közül“ című cikk (lásd ezen lap 1880-iki 4-ik számát) szóról-szóra ezeket mendja: „Az egyházi vagyonok kezelésének és biztosításának, a kepe-megváltási alapok megteremtésének kérdése, melynek csak egy kicsiny ág-baját próbálta a közelebbi közgyűlés sokat vitatott határozatával orvosolni, de melynek radikális kuráját a föld minden bureauja sem bírja keresztül vinni, ha magok a községek és közvetlen közegek meg nem emberelik magukat.“

Bizony helyes és protestans nézet ez! S kár, hogy ez elvi álláspontot feladjuk, mellőzzük, a mint ez megtörtént a hivatolt közgyűlési határozattal is.

Mert kisértsük meg csak elemezni ugynevezett vagyion kérdésünket. Van-e általában vagyionunk, vannak-e ősi vagy újabb keletű tőkénk, alapjaink? Igen is van vagyionunk. Nem affectálhatunk ugyan gazdagságot, de oly szegények se vagyunk, hogy B. János bácsiként, jobban mondva: Antisthénesként azzal kevélykedhetnénk. Csak erdélyi kis egyházkerületünk alap-birtoka is ér valamit, földekben, épületekben, pénz- és magtárakban. Bizony csak ez a csekélység is méltán megérdemli figyelmünket, s elmékedésünkre érdemcs tárgy lehet.

Nincs is ebben hiány! Mostanában igen is kedvencz tárgy lett ez mind fenn, mind alant. Avagy nem e tárgyból veszi-e eredetét a visitatio felett való vita? Nem ez osztotta-e két táborra a központot és provinciát, Enyedet és Kolozsvárt?

Elég volt háromszáz évig pazarolni — a provinciában, gyűjteni, takarékoskodni kell elvalahára — a központban! Ez a jelszó, többet mondok: ez a határozat. Csak az a kár, hogy a „Nehány a sok közül“ írója megmondotta, és pedig helyesen mondotta meg, hogy: „A világ minden bureauja sem tudja keresztül vinni ezt (a radikális kurát) ha maguk a községek és közvetlen közegek meg nem emberelik magukat.“

Ugy van biz az! Vagy a múlt egyébről tanuskodik tán? Felülről dekrétálták-e, hogy itt és ott egyházak alapúljanak, nevelkedjenek és gyarapodjanak? Hitbuzgó, fényes revű ősöknek, s a nép folytonos élő buzgóságának köszönik azok létüket. Bizony fennmaradásunknak is csak ez a létfeltétele. A vagyionkérdés szerencsés megoldásának fő-súlya tehát most is magukra a községekre fektetendő. Ma épen úgy, mint régen!

Egy ilyen elvi kérdésnél nem az dönt, hogy talán egy-kétszáz forint az emberi gyarlóság vagy fufang, hanyagság vagy viszontagságos esélyek miatt elveszett, hanem az, hogy az elveszett csekélység mellett, ki szerzette vagy tartotta meg a sokkal többet! Ügyeljen fel tehát a

központi kormányzat az egyház gazdálkodására, de ne vegye ki a községek és közvetlen közegek kezéből a gazdaságot, mert midőn a partra akarja azokat segíteni, igen könnyen az apathia tengerébe lökheti. A protestantismus gyökérszálai anyagi tekintetben is alatt vannak. Termő fa soha se lesz a felülről hulló üdítő harmat-, kövér esőcsepp- s a ragyogó napfénytől, ha kimerült a talaj.

Az egyes egyházközségeknek viruló életet tehát csak maga az egyházközség s annak hitbuzgó áldozatkész népe adhat. Jól érzi ez, hogy: „hogya áll — magának áll; ha esik — magának esik.“

Fejtsünk ki tehát benn a község kebelében jó akaratot, buzgóságot: akkor lesznek virágzó egyházaink. Különben soha!

Jól van! — mondjátok — hisz épen ezt akarjuk! Csak hogy feleditek, hogy a népnek is van morális érzéke, — vagy ha úgy tetszik — ambitioja. Az az atya, a ki fiának szorgalmát, gazdaságvitelét dicséri, de fáradsága gyümölcsét nem bizza reá: lehet jó atya, de nem okszerű ember. Az emberi természet önállóságra törekszik, s a szerző ember hamar megtanul takarékoskodni, sőt már tud is. S avagy nem adták-e elég jelét egyházaink, hogy szerezni, a meglevőt gyarapítani tudják. Kutassátok fel az egyház községek vagyoni statistikáját (általában, s ne csak egyes szerencsétlen szellemi és anyagi desolatákat): elbámultok a különbségen, a mi kiderül e tekintetben a múlt és jelen között. Fatemplomok helyett diszes egyházak, szalmás papi házak helyett kényelmes papi és tanítói lakok s iskola-épületek.

Ki szerzette, ki építette ezeket; ki alapította az egyes, külön rendeltetésű tőkét, pénz-, bor- és magtárakat? Egyes lelkes kezdeményező és — a nép, maga az egyház község

És mi még se bizzunk meg benne. Kivesszük kezéből a kepemegváltási s más alapokat. Avagy nem bizalmatlansági nyilatkozat-e, nem tutorság-e ez? Jól tudja a nép, hogy csak az együgyű, pazar felnőttest vetik gyámság alá. S azért irtózik a gyámságtól, mert nem akar együgyűnek, pazarnak bélyegzetetni.

Hagyjuk tehát az egyházközségi vagyonnak kezelését magokra az egyházközségekre és közvetlen felelős közegekre. Elégedjünk meg, ott a központban, a főfelügyelettel. Ez a kormányzó testület teendője. Csak akkor és ott ereszkedjék alá, hol és mikor argusi szeme bajt, veszélyt lát; de ekkor is csak addig, míg a bajt, veszélyt elháríthatja, meggyógyíthatja. De erről tüzetesebben egy befejező cikkben.

Nagy Sándor.

Van-e ok az udvarhelyi reductiora?

(Vége.)

Meggyőződésünk szerint, nemcsak a physikai tanszék, hanem a német nyelv-tanító fizetése is áttehető egészen a Kis-alapra, mivel a b. e. Kis József végrendeletének intentioja nemcsak megengedi, sőt épen megköveteli. Ide

írom Kis József 1829-ben saját kezével irt testamentumának két sarkpontját: „ezen contractusok töstént adasának által az udvarhelyi reform. collegiumnak és testamentumom felnyitása napjától kezdve oda feneráljanak, az alább kifejezendő cél és regulatio szerint, melyet változtatni vagy csak magyarázni is, annát inkább, a béharapózott szokás szerint, más czélra fordítani szabad nem lészen“

Ezen intézkedésekre felmegyen 4380, azaz négyezerháromszáznyolcvan r. frt és így még maradna a 80.000 r. frt 6 percentumos interesséből esztendőnként 420, azaz négyszázhusz r. frt, erről az a rendelésem, hogy ez mindaddig nevekedjék, míg oda érik a világ, hogy az udvarhelyi collegiumhoz még egy professor állíttassék, akár a fisikába, akár a hazai historiába és akkor ezen esztendőnként maradó 420 frt azon szaporodással együtt, a mennyire addig növekedhetik az 5-ik professor fizetése fundálására fordíttassék.“ Evvel végződik a testamentum. Most már azt is megemlítem, hogy a német nyelv tanítójának 500 r. frt évi fizetést szab meg, a juris professor-nak szintén ennyit. De mivel a végrendelet mindenik pontja teljesítve van és az alap évi fölöslege 5—600 frtnál is többre megy, mivel iskolánknak juris-professora nincs, mivel a világ már rég oda éret, hogy a német nyelv tanítójának (segédtanár) 600 o. é. frtot kell adni, vajjon nem a testamentum egyik intentioját teljesítenők-e, ha a német nyelv tanítójának egész fizetését, az évenként tőkésítendő 420 r. frt fenhagyásával, a Kis-alap fölöslegéből fizetnők?

A pénztárnok százalékot kap a befolyt kamatból, mely fizetés az előljáróságtól az ig. tanács jóváhagyásával kiállított pénztárnoki utasításban biztosított számára. A százalék-fizetés, a mily előnyös az iskolára nézve, (mivel így érdekében fekszik a kamatok behajtása a pénztárnoknak is), épen oly igazságos is, mert mindig a pénztárnok fáradozásával és szorgalmával áll arányban. A pénztárnoki fixum a kamat-restantiák összegyűlését eredményezhetné.

Szász Béla „curiosumként“ említi meg az én és Fél-egyházi collegám azon különvéleményét, melyet az előljáróságnak a Molnár Aladár javaslatáról készített felterjesztése ellenében beadtunk, s a melyet az egyházkerületi közgyűlés múlt évi jkönyve 25 pontjában, a Molnár A. javaslatának 158 §-át módosító szövegben látunk kifejezve, „hogy a rendes, rendkívüli és minősített segédtanárok száma, a j a v a d a l m a z á s r a n e m t e k i n t v e, ezen szabályzat által kívánt mennyiséget felérje“, azonban anyagi gyarapodásunk nem engedvén meg, hogy tiz év alatt 10—12 tanárnak 1000 frtot adhassunk egyszerre, az általunk javasolt 800 frt is elégséges volna egyelőre, mert ez még is csak több, mint a segédtanárok mostani 600 frt fizetése. Tehát a kolozsvári kivételével, mindenik iskolánkat szegénynek tartjuk a Molnár javaslatában kifejezett kiválalmakhoz mérve. E véleményünket Szász Béla is osztja, kivált Udvarhelyre nézve, mert másképp csak nem akarna reductálni.

1873—1880-ig az udvarhelyi collegium vagyona

25.000 frttal gyarapodott, s ebből 1879-re 5000 frt esik. Sőt a közalap tőkéje is — miként pontos után-nézésből tudom — csak 5000 forinttal csökkent (ide számítva az özvegy-árva alapjától kölcsönvett összeget és kamatait is), de aztán az özvegy-árva alapon 3000 frtnyi követelése van. A tőkeapadás hát csak 2000 frtra tehető, a restanskamatok összege sem több 7000 frtnál. Tehát örömmel mondhatom, hogy a közalap még oly rosszúl sem áll, mint első nyilatkozatomban jeleztem volt, nem hogy évenként 4057 frt deficitje lett volna. S az is számításba veendő, hogy a Gál-Teleki-alap két-három év múlva 1000 frt évi segílyt adhat a közalaphoz. Egy-egy példányban az ig. tanácsnál maradnak minden évről a számadások, ezekből tessék meggyőződést szerezni. A deficitől, s kivált az „állandósítottól“, nincs miért tartani, ha csak Kolozsvárról nem küldnek megint.

Tehát nemcsak azért nem kell a fizetéseket reducálni, mivel nem lehet, hanem azért sem, mert teljességgel nincsen ok rá, s ez a legörvendetesebb mindenekfelett.

„Most csakis az előjáróságtól függ (igy) oly alap teremtetése, hogy az ideiglenes reductio fölöslegesnek tünjék ki“ — írja Szász Béla, s ezen engedékenységgel már előre is elismeri, hogy a 4057 frt évi deficittel fiascot csináltak.

Szász Bélatól megvártuk volna, hogy az én „adataimat“ mutassa ki hibásoknak, s hogy czáfolja meg azon állításomat, hogy tanodánk évenkénti fölöslege ezerekre megy stb. De úgy látszik, hogy ő is csupán az én „remélhetőleg helyes“ adataimra támaszkodhatott, s cikkének célja az volt, hogy előjáróságunkat a világ előtt figyelmeztesse az ig. tanácsos ur kötelességének teljesítésére, mert így ír: „tessék az udvarhelyi előjáróságnak behajtani a restantiákat“ s ne feledje, „hogy a törvény csakis három évi restans kamatot ítél a tőketulajdonosnak meg“ és tartsa eszébe „az 1872 évi közgyűlés 88 sz. határozatának végítéletét (!), mely a kölcsön-tőkék eléggé nem biztosított voltából eredő károkért az előjáróság illető tagjait teszi személyenként felelőssé!“ Csupa „jóakarati!“ A szives figyelmet köszönve, csak arra kérjük viszonzásúl: üsse fel a dr. Kolozsvári Egyház-Jogát a 346 lapon, s méltassa elolvasni a 176. §. a) pontját, mert mi a deficit elpusztítására nézve már 1879 elején megtettük javaslatunkat. Mellesleg jegyzem meg, hogy az egyházkerületi közgyűlés múlt évi jegyzőkönyvének 35. pontja alatti határozatát, mely a tanodák vagyon-kezelése körüli eljárást állapítja meg, Udvarhelyt a gyakorlat egy évtizeddel megelőzte.

Ennyit kelle a Szász Béla cikkének a maga értékére való reducálása végett elmondanom, hogy ez ügyet a nyilvánosság terén, a magam részéről, befejezettnek tekintessem.

Dixi et salvavi animam meam!

Gönczi Lajos.

A népiskolai egyházi-ének oktatásáról.

Népiskoláinkban alig van tárgy, mely oly eltérő elvek szerint és oly különböző alakban taníttatnék — a hol t. i. taníttatik, — mint az egyházi-ének.

Enek igen sok és fontos oka van. Egyik a többek között az, hogy mellőzik, maguk az arra hivatott közegek, e tárgy tanmódszerének komolyabb és behatóbb megvitatását; a másik, még fontosabb ok pedig az, hogy paedagogusaink figyelme annyira kikerülte e tárgyat, hogy még csak általános utasítást sem adtak e tekintetben.

Nem csuda hát, ha e fontos tárgy, a helyett, hogy összetett erővel és kölcsönös megegyezéssel, hivatásának megfelelő magaslatra emeltetnék, napról-napra hanyatlak a részvétlenség és közönyösség gyámkolása alatt.

E kedvezőtlen, mondhatni szomorú helyzet indított jelen soraim megírására. Nem vagyok ugyan e szakban sem tekintély, de mégis, csekély erőmhöz képest hozzá szólok e tárgyhöz, s igyekezni fogok az eddigiekkel szemben oly utat jelölni ki, melyen, ha biztosabb sikert akarunk elérni, haladnunk kell.

Lássuk tehát!

Az egyházi-ének oktatás célja az, hogy a krisztusi eszmékre alapított ker. egyháznak ahhoz méltó, értelmes, erkölcsös és buzgó vallásos tagokat neveljen; közvetlen feladata pedig az akarat erősítése és a kedély nemesítése. Hogy az egyh. ének-oktatás a számára kitűzött eme magaslat föladatának megfeleljen, s célját legalább megközelíthesse, lássuk: mily módon lesz annak tanítását legcélszerűbb vezetni. S itt mindennek előtt vizsgáljuk, hogy mily módon tanítandó a szöveg, azután a dallam s végre: miként értékesíthetjük a tanultakat?

A mi a szöveget illeti, véleményem a következő: Mint bármely más tárgynál, úgy az egyh. ének-oktatásnál is a fődolog az, miszerint a tanítandó tárgynak oly hű és tökéletes egészet képező alakját mutassuk fel, hogy annak képe, többszöri ismétlés által, kitörölhetetlen betűkkel vésődjék be növendékeink emlékező tehetségébe. Ily hű, és tökéletes egészet képező alak főmutatására korántsem elég valamely énekdarabnak egy-két vers szaka; nem egyfelől azért, mert ezáltal az értelmet üresen hagyjuk, és más felől azért, mert az egésztől így külön szakított részek csak addig maradnak az emlékező tehetség birtokában, míg az iskola fogva tartja, s mihelyt kikerül a gyermek az iskolából, széthullanak, elvesznek, mint fonállal összekötött láncz szemek. Soha sem elégedhetünk meg tehát egy-két versszak betanításával, hanem föl kell vennünk és tárgyalnunk kell az egészet. Ez alatt azonban nem azt értem, hogy növendékeinkkel a 8-10 versszakaszból álló énekeket szóról-szóra, betűről-betűre beemléztessük, hanem egyszerűen csak azt, hogy tüzetesen értelmeztessük az egészet, mint szoktunk tenni pl. az olvasmány darabokkal, vagy akár a költeményekkel.

A tárgyalás a következőleg történhetik: Vegyünk fel egy énekdarabot, pl. a XXIII. zsoltárt. Kezdjük ezt egy

jobb növendékünkkel olvastatni, s a többieket hívjuk fel élénk figyelemre. Ha kis olvasónk ponthoz ért, szüntessük be a tovább olvasást, s a növendékek előtt netán ismeretlen fogalmakat értelmezzük. Ily módon megyünk keresztül az egész darabon. Ha ez megtörtént, igyekezzünk kérdéseink által a darab lényegét, az erkölcsi tanulságot elvonatni, s rövid és csinos mondatba, vagy mondatokba foglalva növendékeinkkel elmondani, és végre, biztosabb begyakorlás kedvéért, egy e célra szánt naplóba beírni. Az említett zoltár tartalma körülbelül ez: Felettünk egy bölcs gondviselő őrökdi — a jó Isten. Ő vezérli egész életünket; bátorít, ha csüggedünk, s megvigasztal szomorú perczeinkben. Ily nagy jószágért hálánk egyedül őt illeti. Ha a fokozatokon keresztül haladtunk, a dallam könnyebb betanítása kedvéért, fölghagyhatunk növendékeinknek egy versszakot beemlézés végett.

Ezeket megelőzőleg azonban van még egy igen fontos dolog, az t. i. hogy a gyermekek előtt, — kivált, ha kezdőkkel van dolgunk — egy pár könnyen érthető szóval, le kell írni e tárgy fontosságát, hogy ők már itt felfoghassák, miért kell nekik tulajdonképpen egyháziéneket is tanulniok. Hogy pedig bennök e tárgy iránt a vonzalmat és szeretetet, szóval: az érdekeltséget fölébresszük és fokozzuk, karoljunk föl minden célhoz vezető jó eszközt. Az említett zoltár érdekessé tételére legczélszerűbb, ha az egykor hatalmas és bátor zsidó király életéből fölemlítünk röviden egy pár jellemző vonást, s végül megemlítjük, hogy az a nagy király cly szép verseket írt, miszerint azok közül többet még ma is énekelünk templomainkban. Ilyen a többek között a XXIII. zoltár. Keressük csak ki énekes könyvünkben, s lássuk mit tanulhatunk belőle. (A tárgyalás menetét lásd fennebb!)

Mintán a szöveg tanítással ennyiben tisztában volnánk, lássuk miként vezessük a dallam tanítását! Erre már könnyebb a felelet, melyet a következőkben foglalhatunk össze: Az egyházi-ének dallamának betanítása teljesen azonos a népdalokéval; a különbség csak a tanhangulatban van. Ugyanis: míg a népdalok tanításánál a tanító lehet vig, sőt — illő határok között — tréfás is, addig az egyh. ének tanításánál a szív bensejéből származó őszinte, vallásos komolyság szükséges. Hanem van a dallamok tanításánál még egy figyelmet érdemlő kérdés, az t. i. hogy a dallamokat egy, vagy két szólamban (uni sono, vagy duette) tanítsuk-e? Erre nézve kimondható, hogy, a hol az idő s más beszámítható körülmény engedi, két szólamban kell tanítani. Ez, úgyhiszem, s meg is vagyok győződve, nem nehéz, már csak azért is, mert egyh. énekeink dallamai kevés kivétellel, mind egyszerűek s hiszem, hogy kellemesebbek is lesznek, ha a közelgő javításon keresztül fognak menni. A két szólamban való tanítás egy felől azért volna igen ajánlatos, mert egy jól betanult és szabatosan előadott duette nem csak az éneklő szívét hevíti vallásosabb buzgóságra, hanem a hallgatókban is hasonló érzést gerjeszt s ezáltal az isten tisztelet magasztosságát határozottan emeli; más felől pedig azért,

hogy az egyházi-énekek rovására elterjedt népdalokban összpontosult figyelem visszaterletnék az egyh. énekekre, mert ezek nélkülözhetienek és az égiekhez emelnek, míg azok a földi kéj karjain ringatnak s pillanatnyi élvezetet nyújtanak. —

Ezek után térjünk azon kérdés megoldására: mily módon értékesítsük az egyházi énekből szerzett ismereteket? Eddig u. i. csak fél munkát végeztünk, mi vajmi keveset ér, ha az iskola falai annak is határt szabnak. E határt buzgalommal és lelkesedéssel kell átlépnünk, hogy növendékeinkből az egyház számára oly tagokat neveljünk, kik a legfőbb lényt ne csupán a könyörgés után mondott szavakkal, hanem benső lelkesedéstől ösztönözötve, dicsénekekben is tudják magasztalni, dicsőíteni.

Hogy ezt mi módon érthessük el, ajánlom a következő eljárást: ha növendékeink a betanított duetteket az iskolában önállóan tudják énekelni, megrendeljük nekik, hogy a következő vasárnap, az első harangszóra, az iskolában jelenjenek meg. Itt, hogy kísérletünk biztosabban sikerüljön, még egy énekpróbát tartunk. Azután mindeniket, szép rendben, templomba vezetjük, s itt őket egy számukra kijelölt helyen, csoportban, leültetjük, s miután még egyszer szívökre kötjük az illő magaviseletet s azt, hogy annak idejében mindenki énekeljen, mi is hozzájuk lehetőleg közel, helyet foglalunk, hogy jelenlétünk bátorítsa szokatlan helyzetükben. Mondanunk sem kell talán, hogy az énekevezérel, az éneklendő darabot illetőleg, jó előre egyet kell értenünk.

Ezen eljárást kell gyakorolnunk minden vasárnap, ha azt a kedvező idő megengedi, s nemsokára örömmel győzdünk meg arról, hogy növendékeink oly bátran és lelkesedéssel énekelnek a templomban, mint az iskolában. Mihelyt azonban e fokot elértük, a csoportból szétosztjuk, s azon helyet jelöljük ki számukra, a hol majd nagy korukban is ülni fognak. Tehát a fiúkat édesatyjuk, a leányokat pedig édesanyjuk mellé helyezzük el.

Ezek volnának azon utak, melyeken kitartással és ügybuzgalommal haladva, az egyh. ének-oktatás is meghozhatná áldásos gyümölcsét. Adja az ég, hogy e tárgy minél hamarább édes anyai kebelre találjon minden protestans népiskolában!

Szentgyörgyi Lajos,
b.-hunyadi tanító.

VIDÉKI ÉLET.

A Rikán belöli communitás gyűlés.

Béty, 1880 márcz. 20.

Jelen év márczius 15-én a Rikán belöli communitás gyűlést tartott S.-Szt.-Györgyön a Székely-Mikó tanoda nagy hallgató termében; jelen volt 2 főgondnok, 2 esperes, 2 egyházmegyei jegyző, 3 director, 11 lelkész, az igazgató tanár, 2 segédtanár és S.-Szt.-György városának polgármestere.

A communítás szokásos szervezete az volt, hogy annak elnökéül a Rikán belőli egyházmegyében hivatalánál fogva legidősebb esperes választott meg. Ezen szokás szerint a néhai nt. Gödri Ferencz halála után 1871-től fogva kézdi esperes, Szini János, volt az elnök. A communítás, mely régebben jelentékeny szerepet vitt az erdélyi ev. ref. anyaszentegyházban, s mely a Székely-Mikó tanodát létrehozta, nem gyűjtetett össze 1877. ápril 9-től fogva mostanáig; most is nagy erőfeszítéssel történt meg az összehívás, mert sepsii esperes, Csizsér Gábor, felszólította az elnököt, hogy január 22-ike előtt hívjon communítást össze a jövő egyházker. közgyűlés elfogadása indokából, mert a sepsii egyházmegyének január 22-én rendkívüli egyházmegyei gyűlése lesz, ugyanezen indokból, s meg azért, hogy az egyházmegye tájékozassa magát, a communítás határozatából. A felszólítás azonban eredménytelen maradt; azután az elnököt főgondnok mts. Sz. G. úr szólította fel, s ezen felszólítás eredménye lett a márcz. 15-re való összehívás. Hogy ezen gyűlésről e lap t. olvasóinak egész tájékozást adhassak, mint a communítás jelenlegi helyettes jegyzője, tudósításomat a jegyzőkönyvből kivonatolom.

1) T. Szini János elnök úr nem jelenvén meg betegsége miatt, 1880 márcz. 13-án mts főgondnok Sz. G. úrhoz intézett levele szerint, felkérte helyettes elnöknek esperes, Csizsér Gábor, ki

2) az elnöki széket elfoglalja, s jelezvén, hogy tájékozást csak a nt. Szini János ur február 12-én kelt és főgondnok m. Székely Gergely urhoz küldött leveléből nyerhet, a gyűlést megnyitja.

3) A múlt ülés jegyzőkönyve hitelesítettik.

4) Elnök a fia bemutat 3 indítványt a) a communítás szervezete tárgyában; b) a Székely-Mikó tanodához 3 papi gondnoki állomás felállításáról; c) a nagy-enyedi tanodánál a pap-funktól és fejedelmi kegyeletesektől elvont czipó visszaadatása érdekében; az indítványokat a gyűlés maga rendén tárgyalatni határozván, felettük egyelőre napirendre tér.

5) Kitézetik a múlt évi ker. közgyűlés 55 v. számú határozata szerint ez évi ker. közgyűlésnek S.-Szt.-Györgyön való megtartása indokából a ker. közgyűlés tagjainak ünnepléses elfogadása tárgyában való intézkedés.

A gyűlés, miután örömmel vette tudomásul, hogy a communítás területén tartandó egyházker. közgyűlés ünnepléses elfogadására Sepsii egyházmegye, S.-Szt.-György városa és S.-Szt.-György ref. egyházközség már intézkedett, felszólítja a más 3 egyházmegyét is, hogy e tárgyban erkölcsi támogatással járuljanak a fennemlített testületek intézkedéseikhez.

E pont alatt megjegyzésre méltó (mert jegyzőkönyvre nem vétetett) az, hogy e pont tárgyalásánál a kézdi egyházmegyei közgyűlésnek egy jkőnyvi kivonata forgott az esztalon, melyben jelezve van, hogy a kézdi egyházmegye semmi pénzsegélyvel sem járulhat az egyházker. közgyűlés elfogadásához. Alig foghattuk meg, hogy e tárgy miképp merülhetett fel a kézdi egyházmegyei gyűlésen, midőn senki által e tárgyban meg nem találtatott sem kézdi esperes,

sem az egyházmegyei közgyűlés. A kézdi esperes csupán a communítási gyűlés egybehívására volt felszólítva, mint legidősebb esperes ez idő szerint.

6) Tárgyalatik a múlt évi ker. közgyűlés 28 v. sz. alatti határozata az egyházmegyék új beosztása tárgyában, melyre communítási gyűlésünk határozata az, hogy a communítás területén tervezett változtatásokat nem tekinti indokoltaknak, ennél fogva a statusquot fenntartani kívánja, és a Rikán belőli 4 egyházmegyét értesíti, hogy ily értelemben írjanak fel.

7) Tárgyalatik sepsii egyházmegyénknél a keperendszer feletti véleménye; minthogy azonban ezt a communítás elnöke nem közölte a más 3 egyházmegyével, ülésünk rögtönözve nem határozván, kiadott egy bizottságnak azon hozzáadással, hogy a más 3 egyházmegye is véleményét küldje meg a bizottság titkára, Révai Lajos aához.

8) Tárgyalatik a Székely-Mikó tanoda szellemi és anyagi állásáról való felterjesztés, a tanodai előjáróság előterjesztése alapján. Igazgató tanár Görög István a fia a tanodai előjáróság mai felszólítása nyomán (mert a tanodai előjáróság nem lett meghívva e gyűlésre) késznek is nyilatkozik e referálásra, minthogy azonban maga is csak hirtől értesült e gyűlés tartásáról, kéri, hogy miután a gyűlés méltóságához képest akar előterjesztést tenni, engedjék meg a jövő gyűlésben tehetni meg beható előterjesztését: a gyűlés méltánlattal egyezik bele a tanár úr kérésébe.

9) A 4. pont alatt bemutatott a) indítvány, a communítás szervezetére kiküldendő bizottság kinevezése tárgyában, elfogadtatik és egy 9 tagú bizottság küldetik ki. Egyszermind felszólítatik a communítás elnöke nt. Szini János úr, hogy a communítás levéltárát adja által e bizottság használatára, s helyezze a levéltárt a tanodába.

10) A 4. pont alatt beadott c) indítvány a Bethlen főtanodánál a pap-funktól és fejedelmi kegyeletesektől elvont czipó visszaadatása tárgyában, elfogadtatik, s a communítás jelenlegi elnöke és jegyzője felkérte idejében felterjesztést tenni az ig. tanácshoz, s ez úton az egyházker. közgyűléshez, hogy még a jelen évi ker. közgyűlés határozhasson.

11) A 4 pont alatt beadott b) indítvány, miszerint a Székely-Mikó tanodánál fennállott azon két papi gondnoki állomás ismét rendszeresítették, mely meg volt a nt. Gödri Ferencz haláláig, elfogadtatik azon hozzáadással, hogy az egyik állomás be levén töltve Révai Lajos a fia személyében, ő, mint ilyen papi-gondnok, hívassék meg az egyházker. közgyűlésre. A communítás jelenlegi elnöke és jegyzője felkérte idejében felterjesztést tenni e tárgyban az ig. tanácshoz.

12) Fontos tárgyak elintézése végett a communítási gyűlés tartása elkerülhetlen lévén, megtartása május 3-ára tüzetett ki, felkérte nt. Szini János úr, hogy, ha betegsége gátolná azt összehívni és megtartani, tudósítsa erről sepsii esperest, hogy az hívja össze.

13) A jkőnyv felolvastatván, hitelesítettik.

A márczius 15-ére összehívott és helyettes elnök vezetése alatt működött communitás gyűlése e 13 pont alá sorolt határozatokat hozta. Szükségtelen is tán jelezni fontosságukat. A communitás munkálkodása és hatásköre ezen fontos tárgyak tárgyalása alkalmával is égető szükségként mutatta fel azt, hogy rendszeres szervezése elkerülhetetlen. Szükség továbbá, hogy elnökének kötelességei körvonaloztassanak, mert különben ismételve bekövetkezhetik az, hogy 3 év is eltelik egyik gyűlés összehívásától a másikig, pedig ha egyéb nem volna is, a Székely-Mikó tanoda, mint a communitás édes gyermeke, megérdemelné, hogy az alapító-testület, mint édes anya, gyakran tudomást vegyen gyermeke bel- és küléletéről, anyagi és szellemi állapotáról.

Kisantal Sámuel.

Az áll. ig. tanács r. üléséből.

Kolozsvár, 1880, márcz. 21-én.

Jelen vannak: elnök főt. Nagy Péter, püspök; Incze Mihály, Gyarmathy Miklós, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Jenei Viktor, Szász Béla, Parádi Kálmán, Szabó Ádám, Deák József, Bodor Antal titkár.

Az ülésen kívül elnökielg elintézett tárgyak betérjesztése és tudomásul vétele után

Br. Kemény Gábor főgondnok úr ő nmlga fölkéretik az enyedi tanoda angol-pénzének fölvétele iránti sürgető föllépésre.

Az elnök jelentést tesz az egyházkerületi épülettel szomszédos újan vásárolt telek mikénti átalakítása felől s meghívja a tagokat a gyűlés után a helyszíni szemlére. A jelentés tudomásul vétetvén, a szemle meg fog ejtetni, a főt. püspök úr pedig felkéretik költségvetés készíttetésre, hogy a mostani kapú-alj tanácskozási teremmel leendő átalakítása s a szomszéd telek rozzant épületei lerombolása, mikép és mennyiért volna legjobban kivihető, — hogy aztán a szemle eredményéhez képest s a költségvetés alapján, a következő nagy gyűlés végleges határozatot hozhasson.

Az elnök bemutatja Szolnok-Dobokamegye közigazgatási bizottságának átiratát, mely avval fenyegeti papjainkat, hogy, ha a tanító-változások be nem jelentetnek, a büntetést ama közigazgatási hatóság fogja a mulasztó egyházi hivatalnokokra kiróvni. Az ig. tanács átir, hogy a törvényszerű bejelentés meg van rendelve; késznek ígérkezik minden ide bemutatott cencret hanyagsági eset szigorú megbüntetésére, de tiltakozik a közigazgatási bizottság ama célbavett túlkapása ellen, hogy egyházi törvényes hatóság alatt álló hivatalnokokat törvénytelenül politikai hatóságok büntetgessék. Szükség esetén fölfolyamodás intéztetik a miniszterhez.

A száraz-ajtai kepetörlesztési alap 6200 frtjával, pénztárnok jelentése szerint, m. arany-járadék-kötvények vásároltattak.

A nagy-enyedi főtanoda sárpataki jószágának, a kelő okmányok fölterjesztetvén, 5000 frt vételáron való el-

adása engedélyeztetik, a befolyó összeg elkölthetetlen tőkeként kezeltetvén s utasítatván az előljáróság annak megkísértésére, hogy a tanoda által fizetendő 100 frtnyi rendes évi papi-béren felül még a vevő is kötelezze magát a papnak fizetendő egy rendes kepe beszolgáltatására.

A k.-vásárhelyi egyházközségnek megengedtetik, hogy 800 h. literre emelkedett magtárából, tartozásai törlesztésére, 100 h. liternyit elárúsíthasson.

A kodori des. egyházk. fekvőjének eladása, a közgyűlési határozat értelmében, megengedtetik.

Az államsegély kiosztásának tervezetét kidolgozó bizottság munkálata változatlan helybenhagyatik; az esperesek útasítatnak a megelőző évek segély-összegeiről szóló számadások beküldésére.

A Weér Farkas-féle tőketartozás teljesen törlesztetvén, a kikebelezési engedély megadatik.

A sepsi-szent-györgyi tanoda megvizsgálására kinevezett egyházkerületi bizottság jelentése kiadatik a tanodai vagyonok kezelése és ellenőrzése iránt a javaslatkészítésre a m. évben kiküldött ig. tanácsi bizottságnak jelentéstételre.

A gyulafehérvári egyházmegye jegyzőjének szabályellenesen történt megválasztása, fölfolyamodásra, megsemmisítetik, az esperes útasítatván, hogy törvénybe ütköző indítvány szavazás alá sem bocsátható.

Bogdán Lajos n.-enyedi főtanodai v. gazdagodnok a számadásaira tett számvevői megjegyzések formája és módja ellen fölfolyamodván, kérése véleményes előterjesztés végett kiadatik az egyházkerületi számvevőnek.

Az egyházkerületi tankönyvtár megvizsgálására kiküldött bizottság elősmerő jelentése tudomásul vétetik, indítványához képest további könyv-beszerezésekre 50 frtnyi előleg és a krajczáros alap rendelkezésre álló kamataiból még 50 frt utalványoztatik.

A kolozs-kalotai esperes útasítatik a n.-kapusi egyházközség egy telkének jogügyletében követendő eljárása iránt.

Az első m. ált. biztosító társaság felvilágosító jelentése tudomásul vétetik, az illető testületek értesítetnek s valamennyi egyházmegye és püspöki egyház figyelme föl-hivatik arra, hogy saját érdekükben áll, ha nem a társasági ügynökök, hanem az egyházi közegek útján eszközlik biztosításukat.

A sepsi-szent-györgyi egyházközség új és igen díszes templomot kívánván, még a b. e. gr. Mikó Imre által közvetített tervszerint építtetni; a 45—50 ezer frtra tehető költségből azonban készpénzben öt s ígértben nyolcz ezer forint állván csak rendelkezésre: föl-hivatik az egyházközség annak kimutatására, hogy az ígért 8000 frtból mennyinek befizetése valószínű s hogy az 5000 frt készpénz hogyan van elhelyezve és biztosítva?

Elláttatott még néhány kisebb jelentőségű ügy.

r. t.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A „Prot. egyh. és iskolai Lap”-ban Török Pál folytatja félbeszakított cikksorozatát, a gymnasiumok szervezetéről. A görögök — ugymond — valamint mindenben, úgy a nevelésben s iskolázásban is mesterek voltak. E részben gondjuk, igyekezetök, s intézményeik oda irányultak, hogy a physikai életerők s tehetségek kiképzésével párhuzamosan vezettessék, szakavatott mesterek által, a szellemi fejlesztés. Az ó-kor gymnasiumi épületei, a mennyire a fennmaradt emlékekből következtetni lehet, a legjobban, s legczélszerűbben voltak berendezve. Felemlíti az olympiai játékoknak az ifjúság kedélyére gyakorolt nemesítő s felemelő hatását. — Ha már most a régi görögök nevelési rendszerét a miénkkel összehasonlítjuk, ez összehasonlítás több tekintetben e miénk hátrányára fog kiútni. Tanintézetek ugyan, különösen a kezdeményező németek példájára, a testgyakorlatot is kezdik kötelezővé tenni kebelökben, azonban ezt majdnem mindenütt helytelenül alkalmazzák, mert nem az ifjak testi erejéhez mértén jelölik ki a gyakorlatokat, holott a francziák, a görögök példájára, e tekintetben is anthropologiai szempontból indultak ki. A görög gymnasiumoknak továbbá éltető eleme volt a szülők és nagy közönség buzdító érdeklősége, a mi nálunk hiányzik. A tanférnak pedig a szüneteken (*σχολή*) leereszkedtek tanítványaikhoz s vitáikat s értekezéseiket azok körében folytatták. A mai kor tehát, ha a műveltségnek nem csak külső mázával akar csillogni, ne feledkezzék meg iskoláiról, igyekezzenek azokat nemes hivatásukhoz méltókká tenni, fejtsék azokban a képzelmet s emlékező tehetőséget, az érzéket, a megfigyelő képességet, művelje növendékeit az értelemben és izlésben a szép művészetek oktatása által. —

A „Protestans Hetilap”-ban Fejes István folytatja megkezdett cikksorozatát e czim alatt: „Fogjunk a tethhez!” Ne feledkezzünk meg az egyház politikai kérdések tárgyalásában hazánk érdekeiről se, de ne engedjük bármiféle politikai érdekek által magunkat domináltatni. Zsinatunk megtartásához, némelyek által, föltételül mondatik ki a vallásszabadságról alkotandó törvény, különösen azért, mert az 1791-ik 4-ik törvényczikk szerinti sanctio zsinati munkálkodásaink eredményét kétségessé teheti, s mert a szabadabb prot. elvekkal ellenkeznek szabályainknak ily sanctio alá bocsátása. E kérdés azóta többször képezte vita tárgyát, s voltak, kik a sanctiot elítélték, de voltak olyanok is, kik azt szükségesnek ismerték el. Előbbiek közzé tartozott cikkiró is, s e nézetének újból kifejezést ad. Nézettársaival azonban kisebbségben maradt. De revidálni kell egyházi törvényeinket is, s ezt s sok más fontos szervezkedési határozatot nekünk is, épen mint külföldi hittársainknak, idő s z e r ű zsinatokra kell bízunk. Erdély sokat emlegetett nagyobb szabadságáról nem is szól, mert több történeti ténynyel bizonyítja, hogy azt felsőbb hatalmak majd minden időben dominálták. Am, ha ez alkotmányos

aerát egy önkényuralom váltaná fel, az jogainkat épen nem respectálná. Hogyan segítsünk hát? Teremtsük meg jogalapunkat zsinatokon, mint a melyek az egyház egyetemét képviselő testületek, az összes egyházak felett határozhatnak, a nélkül, hogy e felsőbb testület határozatai ellenkezést szülnének. S ha mindjárt sanctionálás alá vetnének jogaink, mihez azonban sok kétség fér, akkor is nem megnyugtató-e az a tudat, hogy felség által szentesített, csorbitatlannak declarált jogalappal bírunk, melyet az egész magyar prot. egyház alkotott, egy szélesebb alapon alakult testület, a zsinat, s nem pedig a szűkebb és már csak közvetett képviseleti alapon álló konvent által. — Fejes e figyelemre méltó cikkét a jövő számban befejezni igéri.

K Ü L F Ö L D.

Belgium.

(A jezsuiták harca az iskolatörvény ellen.)

Belgiumban a klerikálisok féktelen dühvel folytatják harczukat a szabadelvű irány s különösen az iskola-törvény ellen. A jezsuiták a legalacsonyabb eszközökhöz folyamodnak, hogy a szülők, az állami iskolák helyett, gyermekeiket a kath. iskolákba járassák. A belga kath. püspökség, melynek alacsony üzelmeit még a pápa sem látszik teljesen helyeselni, megmutatja, hogy mit tehet a fanatizmus, még államellenes céljai kivitelében is, az együgyű nép hiszékenységére támaszkodva.

Törökország.

(Az örmény patriarchák s a pápa.)

Sajnos tény gyanánt kell regisztrálnunk, hogy a francia kormány, jóllehet az anyaországban a legliberalisabb szellemmel működik, nem lép fel elég erélyvel külső országokban is. Így, mint a „Reform”-ban olvassuk, csupán a konstantinápolyi francia nagy követet okolhatni azért, hogy az örmény püspökök, kib kezdetben határozottan ellenezték a csalhatatlanság dogmáját, most ismét Rómához hajlanak, s hajlandóknak mutatkoznak magukat a pápa felsősége alá adni.

Afrika.

(A protestans missiók és a jezsuiták.)

Már említők egyszer lapunkban, hogy a jezsuiták minden áron az afrikai prot. missiók romlására törnek. Most két esetet hozunk fel e hirünk megerősítésére. Madagaskár szigetén, hol a királynő protestans, s az evangélikus egyház már sok hívőre tett szert, a jezsuiták néhány protestans tanítót meggyilkoltattak és 2—3 prot. iskolát s templomot leromboltak. Mtésa államban (Közép-Afrikában, a Viktoria-Nyanza tó mellett) egyik angol missiótársulat egy telepét, a jezsuiták fondorkodásai következtében, feloszlítani volt kénytelen.

Folytatás a mellékleten.

➤ Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 13. számához. ➤

Amerika.

(A protestantismus terjedéséről.)

Mexicóban a methodista püspöki egyház már 20 templommal bír, s ezekben a buzgó missionáriusokkal együtt 15 benn szülött lelkész hirdeti a prot. vallást. — San Franciscóban, California fővárosában, a missionáriusok több iskolát állítottak fel, különösen az ott oly nagy számban levő khinai munkás gyermekek számára. Buzgólkodásukat siker koronázta, mert már több mint 3000 gyermeket irattak be szülőik ez iskolákba. — Bostonban pedig tizenhárom khinai (13—40 évesek) lépett be újabban a protestans egyház kebelébe.

Ausztrália.

(A methodismus a vadak között.)

A Fidji szigeteken szintén örvendetes előhaladást tőnek a szabadabb eszmék. A wesleyisták már 1152 templommal bírnak. E templomok ugyan inkább csak imahe-lyeknek nevezhetők, mert minden fény nélkül épült kis fa-házacsokkák, de azért bennök az Istent ép oly áhitattal lehet imádni.

—z—y.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

FELJEBB, FELJEBB!

FORD-TÓL*)

Vágyom innen feljebb, feljebb
A bűn gyászos éjiből,
Jézusomhoz mind közelebb
Éltit értem adta föl.
Szálljon, zúgjon angyal szárnya,
Elragadva vigyen el,
Vágyom föl a Golgothára
Hol megváltá vérivel.

Vágyom innen feljebb, feljebb!
Kinok árja jajgat itt,
Égve-éget egyre beljebb,
Érzem izzó lángjait
Szálljon, zúgjon angyal szárnya,
Fönt, fönt Thabor ormain,
Hol tündöklött glóriája,
Könnyen gyógyúl ott a kin.

Vágyom innen feljebb, feljebb
Ez csak gyötreme hona!
Mind közelebb és közelebb,
Hol a mennynek sátora.
Szálljon, zúgjon angyal szárnya,
Oda hol az ég Ura,
Föl Sionnak szent halmára,
Nyiljék meg gyöngy kapuja.

Hegedüs István.

*) Janka, egy tizenhárom éves lányka. utolsó perczében mon-
dá e szavakat ég felé irányzott szemekkel: feljebb, feljebb! Szülői
siettek a haldokló testét párnák közt fölegyenesíteni, de a lány csak
egyre mondá: feljebb, feljebb! Meghalt. Sirkövére irták: feljebb ra-
gadtatott. E történetke, melyet a Sunday-School Teacher Journal
beszélt el, adott alkalmat szerzőnek e hangulatos költemény irására.
A dalt Hortsrugh tiszteletes írta hozzá.

A HALÁL

A MŰVELETLEN NÉPEKNÉL.

— Ethnographiai vázlat, Berghaus nyomán. —

II.

Szertartások a hullával.

A hullávali bánásmód és eltemetés a társadalmi fej-
lettség legalsó fokán is érdekes és megható látvány. Midőn
azonban a művészet fejlődöttebb és sok pompát és díszít
fejtenek ki e szertartásoknál, elvesz a végtisztesség ama
nemes egyszerűsége, mely megilleti a szemlélt.

Vannak oly népek, a melyek, mint fennebb láttuk,
betegeiket kinnözzák, s a betegek ágyainál örülnek, mulat-
nak, sőt tánczolnak is, a halál pillanatában azonban a vig kedv
eltűnik, s nincs egy se a körül állók között, ki fájdalmat ne
érezne. A fájdalom persze nem tartós, s nem is mélyen
érett, sőt ama mozdulatok s heves tagjártatások, melylyel
azt kifejezni ohajtják, néha nevetségesek is, de némi kis
megilletődés minden körülállón észlelhető.

A jásongás, s a könnyezés, hogy meghatóbb legyen,
bizonyos czeremoniák között történik, s azok is, kik a
holttest megőrzését magukra vállalják, a testet bizonyos
pompával szállítják saját kunyhójukba. A folytonos jaj és
panasz enépek gyermekies kedélyét mutatják; ők is mint a gyer-
mekek hamar sérthetők, de hamar is vigasztalódnak. Ha egy
tahitii meghal, akkor rokonai tetemei köré gyűlnek, s szen-
vedélyes kiáltozás által jelzik veszteségüket, ezt az ide-
genek panaszkodó kara kíséri; a másik perczben azonban
jóízűen nevetnek, s a legkissebb fájdalmat sem mutatják.

Sok ily szokás a nemes egyszerűség bélyegét hordja
magán, s épen ezért meghatóbb a nagy hű-hónál. Így pél-
dául Tahiti szigetén a gyászolók könnyeiket kendőkbe sir-
ják, s e kendőket a halott szellemének áldozzák.

Több nemzetiségnél, az algonkin-lenape fajból, az a szokás, hogy azok halottaikat helyekre ássák el, de bizonyos idő múltán a családok, sőt néha egész falúk összegyűlnek s egy közös ünnepet ülnek, a melynek költségeit s terheit is közösen hordozzák. A csontokat kiássák, nagy halomba rakják s lakomázva körülülük; ezek után a csontokat egy közös sirba temetik; az ily halom az indiánokat mindig békére inti. A Marianna szigeteken az anya fiának holttestéről levágja a haját, s azt megőrzi; évekig hordozza e fonatot keblén, s a fia halála után eltemi minden éjen egy-egy bogot köt reá. Ugyan csak itt és sok más népeknél, szokás számtalan sirató nőt felfogadni, a kiknek számát a szomszédok még szaporítják. Ezek nappal isznak s éjjel borzasztó jajongást hallatnak, s a panaszkodás közben megemlékeznek a meghalt életéről s tetteiről, dicsérik erejét, sугár növését, szépségét, s ha eközben valami mulatságos intermezzó fordul elő, úgy teljes szívökből nevetnek, egyet csuklanak, s a sírást újra kezdik.

A Moïna-Besuaok (Mono-Motapában) minden 8 napban ünnepélyt tartanak rokonaik sirjánál, s azoknak, egy fehér kendőbe takarva, minden féle ételeket nyújtanak át. Az Aranypusztai népek a gyászszertartást 12 évvel az eltemetés után megújítják; az aszszonyok újra gyászt öltenek, s ép oly szomorúaknak mutatják magukat, mint özvegye-gük első napjaiban.

A vad népek gyászszertartásai nagyobb részben a test feltámadásának dogmáján alapúlnak, illetőleg legnagyobb részben azon meggyőződésen, hogy a síron túl egy más élet kezdődik. A halott mellé kelméket, élelmi szereket s gyümölcsöket helyeznek, sőt gondoskodnak arról is, hogy e tárgyak, ha már enyészetnek indultak, újjakkal cseréltesse fel. Ez a szokás aztán a körülmények csoportosulása, s a durvább vagy finomabb érzés szerint különböző árnyalatokban nyer kifejezést, s néha oda fajúl, hogy a megholtnak minden vagyonát, pénzé téve, a sirba helyezik.

Az eszteknél az a szokás, hogy az özvegy férje sirjára tőt és czérnát tesz, mert az mindenestre az asszonynak válnék szégyenére, ha a meghalt férje szakadozott ruhával menne a másvilágra; a kurlandi parasztok pénzt tesznek a koporsókba, mert azt hiszik, hogy a másvilágon is nyomorú az élet pénz nélkül. Ugyan ezen szokás áll fenn a kokhinkhinaiaknál, kik, ha gazdagok, halottaik száját arany s ezüst pénzzel tömik tele.

E szokásoknál azonban sokkal rosszabb az élve eltemettetés. E borzasztó s ocsmány szokás pedig sokhelyütt dívik. Ha az ember szerfölvött nyomott kedélyhangulatban van, nem csinál az életből semmit, s az elvesztett szeretettel akar maradni, s e kívánság gyakran a legborzasztóbb módon teljesül is. A babona és a vad népek papjai ez áldozatot a legnemesebbnek, s a leginkább üdvre vezetőnek fejtik. E szokás nagyon elterjedt volt az ó-korban, de Ázsiában s a már kihaltfélben levő amerikai indián törzseknél még ma is fennáll.

A gondoskodás, hogy a meghaltak a másvilágon is biztonságban, úgyszólván társaságban legyenek, kénytetni a

vadabb népeket arra, hogy az elköltözettek házi állatait is, utánok küldjék. Az északi népek temetés után megeszik az iram-szarvast, mely a hullát a temetőbe szállítá; énekeket zengedeznek a meghaltak dicsőítésére, s isznak annak tülvilági szerencséjére, ki már az élet gondjaitól megmenekült. Azon mohamedánoknál, kik orosz felsőség alatt állanak, az a szokás, hogy a halott legkedvencebb lovait leütik, s egy nagy tort csapnak, melyen a halott rokonai, barátai s szolgálai vesznek részt.

Nagy fájdalom nem ismer kórlátokat, s egy mélyen bánkódó embernek mindent elnéznek; minthogy a pompa iránti érzék mindenütt honos, a fájdalmat is bizonyos formák s szokások bilincseibe verik sokan. Így például Polynesia lakóinál az a szokás, hogy a legmélyebben gyászoló egy nagy füttykőst hord, melyen egy nagy állatfog diszeleg; ha fájdalmát éreztetni akarja, a legközelebb állóra rohan, s azt néha veszélyesen megsebz.

A bánat szereti, ha van kivel éreztesse magát; úgy beszélünk a halottakról, mintha élnének, s e panaszok a legfájóbb bánat hangjai, bár néha gyermekes kérdésekké fajúlnak. Afrika pusztáin e tekintetben különös szokások állanak fenn. Néha a rokonok vállakra veszik a halottat, s egyenesre állítják, hogy a pap megkérdezhesse a felől, hogy erőszak volt-e oka halálának? Ha erre a halottartók esetleg csak legkisebb mozdulatot tesznek, a halott is megmozdul, s feje tagadó vagy igenlő mozdulatot tesz; ha azonban a halott vivők nem mozognak, a pap megfogja a halott orrát, s így szólítja meg: „Mi az oka annak, hogy Te minket elhagytál?” Vagy így: „Nem szeretted köztünk élni? Vajjon ki és miféle igazságtalanságot követett el veled szemben? Tán nem voltál elég gazdag? Nem voltak szép feleségeid tán?” — Egy gazdag családapa halálakor az albánok e kérdést intézik a meghalthoz „Ugyan miért hagytál el minket Te, kinek nagy vagyonod s szeretettel környező családod volt?” Nem is sok ideje annak, hogy még Oroszországban is a következő kérdéseket intézték a holt-testekhez „Hát nem volt neked kedves kis feleséged? Vagy tán megcsalt az?” —

Ha valamikor menthető a babonaság, s erős felindulás, úgy az csak azon rettenetes pillanatban történhetik, melyben egy oly életet veszünk el, mely nekünk kedves s drága vala. Szenvedélygazdaglelkek agyrémekkel táplálkoznak, míg a túlhajtott materialismus néha nevetséges, gyermekes szokásokba öltözik.

—z—y.

(Folyt. következik.)

Mutatvány.

Pécsi Simon bibliafordításából.

I. Mózes, 8-ik rész.

1. Azután megh emléközék Isten Noachról és minden állatokról, minden barmokról, kik velle az Bärkában valának és szelet fütatván által az földön megh csendesedének az vizek.

2. És bedugatának az mélységnek forrása, s az egeknek csatornái, és az egekből is az esők meghittatának.

3. És megh térének a vizek a földről, visszafolyván meghtérvén és apadván az százötven napok után.

4. És megh feneklék az Bárka az hetedik hónapban annak az hónapnak tizenhetedik napján az Armeniának hegyein.

5. Az vizek penigh menének és apadának az tizedik hónapig és az tizedik hónapnak első napján kilátszának az hegyeknek tetei.

6. Lón ezért a negyven napok végeken megh nitá Noach az Bárkának ablakát, melyet csinált vala.

7. És kibocsátá a hollót, mely kimenvén elmené és visszatér vala mindaddigh, migh a vizek elszáradnának a földről.

8. És bocsátá az galambot is magátul, hogy megh látná, ha könyeböttek (kevesöttek) volna az vizek a földnek színéről.

9. És nem találá a galamb nyugodalmat az ő lábainak, ki miatt meghtére hozzá a Bárkához, mivel vizek voltának még az egész föld színén, és kibocsátván kezét, megh fogá és bevéé magához ötöt az Bárkában.

10. Várazókék azért még is hét napokat és ismét kibocsátá az galambot a Bárkából.

11. És megh jövéen hozzája a galamb estvéli órára, ime olajfának leszakasztott levele vala a szájában. Erről megh tudá Noach, hogy megh könyebbettek volna az vizek a földről.

12. Várazókván azért mégis más hét napokat, ismét kibocsátá az galambot és ki nem jöve többször megh ő hozzája.

13. Lón azért (Noachnak) hatszáz egy esztendejében, első hónapban annak első napján, elszáradának a vizek az földről és elfordítván Noach az Bárka födelet, látá, hát ime megszáradott az földnek színe.

14. És az második hónapban, annak huszonhetedik napján megh szárada a föld.

15. És szóla az Isten Noachnak mondván: jőj ki az Bárkából te magad és feleséged, fiaid és fiaidnak feleségi veled együtt.*)

16. Minden állatok, kik veled voltak, minden testközzül, madarakat, barmokat, nyüzsögő állatokat, kik az földön nyüzsögnek, hozd ki magaddal és nyüzsögjenek az földön, szaporodván sokasodván az földön.

17. Kiszállának azért Noach és az ő fiai, felesége és fainak feleségi véle együtt.

18. Minden állatok, minden mászkálók, minden madarak és valami mászkál az földön, az ő nemek fajzatok szerint kijövének a Bárkából.

19. És építe Noach oltárt az örök istennek és foghván minden tiszta barmokból és minden tiszta madarokból egészen megemészendő áldozatot áldozék az oltáron.

*) E vers Károli fordításában két pont alatt van: 15 és 16 vers.

20. Illatozván azért az örök istenségnek annak kedves illatját, monda az örök Isten az maga szüvében: Nem átkozom többször megh az földet az ember miatt: mert az ember szívének indulatja csak gonosz mind ifjuságátul fogva, nem is vesztek el így többször minden élőket, a mint cselekedtem.

21. Inkább az földnek minden napjaiban, maghvetés, aratás, hidegh és meleg, nyár és tél, napok és éczakák megh nem szünek.

Jedzegetés.

Megh emléközék Isten sat. Nincsen feledékenység Istennél, de emberi mód szerint igen méltóságosan szól az irás az urnak gondviseléséről, ki Noachnak nagy dicsiretíre vagyon, hogy az Singularis providentiában Isten emléközetiben része vagyon amaz mondás szerint: Ps. (Psalmus) 144./3. Uram! micsoda az ember, hogy csak tudni is méltoztatol; és az ember fia, hogy gondolsz reája. Itt penigh Noachal az mely frige kötött volt Istennek, magának és cselédgyinek meghmaradásáról, annak hogy az Urísten meghtartója volí és Noachnak ily szörnyű vétékből, világh változásából meghmaradása, tartása lött — arról való emlékezetí iratí Istennek Noachról.

Szelet fútatván az földön sat. Az teremtésnek munkája szerint akkor is ez világhnak szép rendelésít a szelek munkája által vitte Isten véghez; most is ezeket az nagy vizeket azzal hajtotta el, mint Ps. 104: v. 3, 4, 5, vadnak, szokták mondani az szentek az áldást: Áldott vagy 6, 7. bizonittatik és több helyen Ps. 68. Ps. 18. Ez okon most itt mikor szörnyű szélvészégek éghi háború, csattogások az egész világhnak örökös ura, királya, ki cselekedtet az kezdetben való munkádat.

Közli: *Koncz József.*

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. márcz. 28-án.

— **Negyedéves előfizetőinket előfizetéseik megújítására, a hátrélékosokat hátrélékaik haladéktalan beküldésére tisztelettel kéri A kiadó-hivatal.**

— A főt. püspök úr a f. évi egyházkerületi közgyűlésre alkalmi szónokul lapunk szerkesztőjét szólította föl, illetőleg nevezte ki.

— „Társadalmi reform.“ A jövő hó 8-án ily című egylet fogja megtartani alakuló közgyűlését Budapesten. Az egylet nem más, mint az Istóczy Gyűző, országgyűlési képviselő által tervezett antisemita-liga. Az egylet alapszabályai már fel vannak terjesztve a belügyminiszteriumhoz megerősítés végett.

— A híres Hurbán. A magyarországi ev. egyház egyetemes gyűlése elhatározta, hogy az ev. egyházaknak elkészíteti teljes névtárát, és e munkával Haan Lajos lelkeszt bízza meg. Ehhez neki pontos adatokra lévén szükség, rovatos íveket küldött a lelkeszekhez, hogy életrajzi adataikat jegyezzék rá. Meg is tette valamennyi kolléga,

kivéve Hurbant, a hirhedt tót izgatót, jelenleg hlubokai papot, a ki egy goromba levél kíséretében köldte vissza a rovatos lapot, kijelentve, hogy ő magyar levélre a magyar kérdő ivet nem fogja kitölteni, s nem türi, hogy az egyházat magyarosítsák! A fanatikus nemzetiségi izgató egyéb-iránt elég jellemző adatot szolgáltatott ezzel is magáról.

— **Katholikus zsinat.** Nemzeti zsinat tartását tervezik kath. főpapi körökben a tridenti határozatok alapján akként, miként ily zsinatot a múlt századokban nálunk is tartottak és más államokban az újabb időben is tartanak. A terv ugyan még nem érlelődött meg, de már egyes főpapok közt eszmecsere tárgyát képezi. A nemzeti zsinat tanácskozásainak tárgyaiként említik: a kath. alapok és alapítványok s különösen a vallás és a tanulmányi alapok, a stipendiumok és konviktusok ügyét, a budapesti egyetem, a kath. gymnasiumok és népiskolák s általában a kath. nevelés ügyét, némely papság dézmaváltási s kongrua javítási ügyét, s több efféléket s különösen az autonomia kérdését.

— **Halott-égetés Rómában.** Az olasz kormány a napokbán szentesítette a római halottégető egyesület alapszabályait. Az egylet égető kemenczéi, illetőleg kápolnája a Campo-Verano temetőben fognak fölállíttatni. E hir, mint a római lapok írják, föltötte kinos hatást idézett elő a Vatikánban, s várják, hogy a pápa ez ügyben legközelebb manifesztumot fog kiadni. Milanóban tudvalevőleg már 1876. óta van halottégető egyesület, melynek kemenczéiben eddig 57 holttestet égettek el.

— **Interpellatio n. t.** Vályi Pál esperes urhoz. 1. Van-e tudomása a n. t. esperes úrnak arról, hogy a magyarosi ref. egyház templomát újonnan készített orgonája árában lefoglalták, s így a templom az árverezés esélyének van kitéve? 2. Ha van, minő lépéseket tett az egyházközség előljárósága ellen, mely az egyházközséget e szégyenletes botrány színhelyévé tette? Tisztelettel választ kérnek az egyházközségi tagok közül — T ö b b e n .

HIVATALOS RÉSZ.

Köröztetnek.

344—1880. A nagy-enyedi ref. tanítóképezdével kapcsolatos elemi gyakorló iskolatanítói állomás. Teendői: a n.-enyedi néptanoda-képezdével kapcsolatos 6 osztályú elemi iskola vezetése; a tanítójelöltek próbatanításainak felügyelése és ellenőrzése; segédkezés a képezde-igazgatói irodai teendőkben. — Javadalma: 600 frt o. é. évi fizetés, az erdélyi ref. egyházkerület pénztárából, évnegyedi előleges részletekben; alkalmas szabad lakás és 24 köbméter tűzifa a n.-enyedi főtanodától.

Ezen állomásra csak is oly ev. ref. vallású okleveles tanítók pályázhatnak, a kik ki tudnak mutatni legalább három évi gyakorlatot. A megválasztott állandósítása egy évi működésének eredményétől tétetik függővé. Pályázati határnap április 30-ika. A folyamodványok, az eddigi szolgálatot, folyamodó életkorát, erkölcsi viseletét és főleg gyakorlati jártasságát kitüntető bizonyítványokkal és a tanképesítő oklevéllel felszerelve alólir thoz, mint az erdélyi ev. ref. igazgató tanács elnökéhez, küldendők. A meg-

választandó köteles állomását folyó évi szeptember elsőjével elfoglalni.

330—1880. Kolozs-kalotai egyházmegyénkben a damosi kántor-tanítói állomás. Javadalma: minden telektől (van 28) huszonnégy kupa rozs; a magtárból 20 véka rozs; egy öl tűzifa, akár ennek ára: 10 frt o. é. A koresmai jog hasznobére (mely 20—27 frt o. é.) Füstpénz czimén 2 frt 20 kr o. é. az egyházközség pénztárából. Nyolcz vékás, minden évben használható, szántó, melyet az egyházközség trágyáz, szánt, bevet a tanító magjával és termését behordja; egyéb munkáját a tanító végzi. Két boglya szénát és egy boglya sarjút termő rét; termését behordja az egyházközség, egyéb munkája a tanítóé. Egy darab kenderföld, trágyázza, szántja és a tanító magjával beveti az egyházközség; két darab pityóka-föld; minden munkája a tanítóé. Pályázati határnap május 10-ike. Folyamodványok kol.-kalotai esperes t. Szakács István aához Sz.-Lónára (u. p. Gyalu) küldendők.

343—1880. Görgényi egyházmegyénkben a görgény-szentimrei kántortanítói és orgonistai állomás. Javadalma: 207 frt 54 kr, tisztességes lakás, gazdasági épületekkel felszerelve. Pályázati határnap április 24-ike. Folyamodványok görgényi esperes n. t. Benkó János aához M.-Péterlakára (u. p. Sz.-Régen) küldendők.

364—1880. Udvarhelyi egyházmegyénkben a szerzsbeti papi állomás. Javadalma: 213 kal. búza; 272 véka (16 kupás) szemes törökbúza; 5 véka szemes búza; 68 napszám, 68 szekér fa; 3 hold 1505 négyszög öl szántó; 3 hold 770 négyszög öl kaszáló haszonélvezete. Tisztességes lakás, veteményes kerttel, gyümölcsös-sel, gazdasági épületekkel. A megválasztandó hivataloskodása első évében a bér felét köteles az özvegynek adni. Pályázati határnap április vége.

368—1880. Ugyanazon egyházmegyében a miklósfalvi lévítai állomás. Javadalma: 33 kal. búza; 48 kal. zab; 5 véka 8 kupa búza; 11 véka zab; 28 véka szemes törökbúza; 9 napszám; 24 szekér tűzifa; 1292 négyszög öl szántó; 1343 négyszög öl kaszáló. Pályázati határnap április vége.

376—1880. Ugyanazon egyházmegyében a selderjesi kántor-tanítói állomás. Javadalma: 87 véka (16 kupás) búza; 351 véka csős törökbúza; 48 szekér kemény tűzifa; 6 tenyeres napszám; 6 frt o. é. tandij és alapítványi kamat; 2 hold 938 négyszög öl szántó; 653 négyszög öl első oszt. kaszáló. Kényelmes lakás, gazdasági épületekkel, szép gyümölcsös-sel, veteményes kerttel. Pályázati határnap május vége.

377—1880. Ugyanazon egyházmegyében a keeseti kántor-tanítói állomás. Javadalma: 84 kal. búza; 84 kal. búza; 79 kal. zab (a kalongyák 36 kévések); 10 véka búza; 8 napszám; 27 szekér fa; tandij mintegy 65 frt, 1 hold 1046 négyszög öl szántó; 1 hold 1033 négyszög öl kaszáló; 1387 négyszög öl gyümölcsös; szép lakás, gazdasági épületekkel, veteményezővel. Pályázati határnap április vége.

A **367, 368, 376** és **377** szám alatti állomásokra a folyamodványok esperes t. Solymosi István aához Bögzöze (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

Kolozsvárt, márczius 24-én 1880.

Nagy Péter.
erdélyi ev. ref. püspök.